

3511

ՎԻԵՏՆԱՄԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԹԻԻ 4

Յ Ո Ն Ա Ր Ա Ն

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

(ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՐՔ)

Հայացուց՝ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

82

Կ-75

Տպագր. ՎՈՂԱԿԻ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Պապ Բ Ս.ի Էպուստոլու փողոց, բիւ 27

1913

20 JAN 2006

«ԱՒԵՏԱԲԵՐ»Ի ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԹԻԻ 4

2 NOV 2009

82

y-75

Յ Ո Ն Ա Ր Ա Ն

ԱՆԳՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

(ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՐՔ)

Հայացուց՝ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Տպագր. «ԿՈՇԱԿ»Ի

Կ. ՊՈԼԻՍ, Պատվը Այլի Էպուստուուս փողոց, բիւ 27

1913

70.10822

— ୨୫ —

Կը կարծեմ թէ Սահակ-Մեսրոպ ուսագրաւ ծառայութիւն Կը մասուցանէ իր ազգին, երբ կը ջանայ Անգլիական Բանաստեղծութիւնը Հայկական ստագով մը ներկայացնել: Միայն բարիք կ'ընայ ծնիլ ստայիսի առողջ, պարզ ու ներհնող գրական ընճանդութենէ մը: Ուսիս եւ բարեկամայի կը մաղթեմ յաջողութիւն, որուն արժանէ, եւ կը յուսամ թէ իրեն օրինակիս պիտի հետեւին նաեւ ուրիշներ:

Ֆ. Ու. ՄԷՔԱԼԸՄ

63801.67

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Թրքահայ բանաստեղծութան համար Նոր Շրջան մը բացուելու վրայ է: Կեանքի ու Յոյսի նոր երակ մը պիտի բրբռայ, շատ չանցած, մեր ամբողջ բանաստեղծութան մէջ, ու. Հայ կեանքը նոր ուժ, նոր կորով ու աւելի պիտի ստանայ այդ փրկարար սուրունէն: Ու, շրջանաստեղծումի այս օրերուն՝ որքան ցանկալի պիտի ըլլար պատուաստումն ու ներուճը Անգլո-սաֆոն *ստողը*, *խաղան* եւ *կենսայեղ* բանաստեղծութան:

Նոր բարեբար Հոսանքին համար՝ բան մըն ալ մենեւ. անա մեր միակ *մտադրութիւնը*՝ որուն իրագործումը արդիւնքն է «Աւետաբեր»ի հայասեր խմբագրապետին՝ Տօք. Ֆ. ՈՒ. Մէֆալքի ջանքերուն:

Անգլիական հոյակապ, անսաման, բազմազեղ ու կեանքոտ բանաստեղծութիւնը իր քանկազին բոլոր երեւոյթներով հայացնել կարծումս էն ճա՛ն աւելի դժուար է: Ասոր համար, տեսակէտներու համաձայն, Շարֆերու վերածել նպատակայարմար նկատեցինք: Այդ Շարֆերուն առաջինը կը կազմէ «Յոլարուն»ը, ուր մերք աղօս, մերք հօգը ցոլացումներ պիտի երեւին, որոնց ամէնքն ալ պարզ են, կենսապարար, անկեղծ ու գրեթէ դասական:

Այս գործին մէջ՝ չափաւեցայ խառնական քարզմանութիւն մը ընել. ասիկա պիտի ըլլար է՛ւ դժուարին, է՛ւ անխմաստ, է՛ւ աննրպասակ: Զանգն եղած է այդ երբուածներուն Ոգիին մօտ բերել Հայ Տեղը: Զեմ գիտէր թէ որքան յաջողած էմ, ասիկա ցոյց տալը անկողմանակալ, անկաւական է նմանաբան քննադատութեան գործն է: Միայն արագին փափաքս է որ աւելի ձեռնհասներ շարունակեն այս ձեռնարկը, որովհետեւ ա՛լ պէ՛տ է Հայ Միտքն ու Հայ Սիրտը մանաւանդ, պատուաստել Անգլիական հովտի ու, խիզախ, նախաձեռնարկ, դրապատ օգիտով: Ո՛վ գիտէ, թերեւ Անգլո-սաֆոն շունչ մը բալասան ըլլայ մեր ջղայնոտ, խաբարուած ու կիսամանջ Հոգիին համար...:

1 Յուլիս 1913,

Գասը-Գիւղ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՅՈՒՆԱՐԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԷՄԸՐՍՆ (ԲԱՆՖ ՌԻՍԼՏՕ)

Սկէնէն *Էնքնատիպ* ու *ժողովրդային արձակագիրն* ու *փիլիսոփան* է Բալֆ Ուալտօ Էմըրսըն: Ան ծնած է 1803ին, Պոթլըն, Հայրը Միւռթենականներու քարոզիչ էր, և երիտասարդ Էմըրսըն տնոր պաշտօնը կը ստանձնէ Հարվըրտ Գոլէճէն ընթացաւարտելէն յետոյ: Քարոզչութեան այս պաշտօնը երեք տարի վարելէ վերջ՝ ան կը սկսի հրապարակախօսութեան: Իր բոլոր առեւտրախօսութիւնները 1870ին կը հրատարակուին երկու պատկառելի հատորներով:

Էմըրսըն բանաստեղծ մըն ալ էր: Ան շատ մը քերթուածներ գրած է: Բայց իր գլխաւոր գործերը վեց հրապարակախօսական երկերն են.— ԽՈ՛ւՂՈՂ ՄԱՐԴԻ՛Ր 1837ին, ՈՒՂԵՐՁ ՄԸ ՔԵՄՊՐԻձԻ ԸՆԹԱՅ. ԿԱՐԴԻ՛Ն 1838ին, ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՐՈՅԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ 1838ին, ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԹՈՏԸ՛ 1841ին, ՎԵՐԱՆՈՐՈՂԻՉ ՄԱՐԴԻ՛Ր 1841ին

և ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆ՝ 1844ին, Հրատարակած է նաև այլ արձակներու շարք մը:

1849ին՝ շարք մը ուրիշ գործերու սկսաւ «Ականաւոր Մարդերը» խորագրով, ու այս շարքով, վերլուծեց Պրաստընը, Մօնթայնը, Շեյնսլիքը, Նարոյեմը ու Կեօրիկը:

Եւրոսըն Ամերիկայի Գարլայլը կոչուեցաւ: Այս ընկերարան, փխիստփայ, ճարտարախօս և բանաստեղծ Ամերիկացին կը մեռնի 27 Ապրիլ 1882ին:

Գ Ա Ն Ք Ը Ր Տ Ի (1) Ե Ր Գ Ը

Կամուրջին վրայ՝ որ կամարն է Հեղեղին,
Սիւքն Ապրիլի դըրօշն անոնց կը բանայ,
Հոս մերթ կեցան գեղջուկներ պարզ, ցաւագին,
Ու, հոս սուլեց գընդակն անդուլ, անխընայ:

Անկէ ի վեր կը քընանայ թշնամին,
Յաղթողին պէս՝ կը քընանայ անկեանք, լո՛ւււ.
Ու ժամանակն աւերած է Կամուրջն հին,
Յանձնած՝ գետին ալիքներուն մութ, տըխո՛ւր:

Գետակին մօտ, կանանչ ափին վրայ, այսօր
Կը գետեղենք մենք Ուխտի Գար մը մարմար,
Այդ յաւարձանն որպէս վրկայ դարաւոր,
Նըբ մեր նախնեաց պէս զաւակներն մեռնին ալ...

Ոգի՛, Դուն որ հերոսներուն կամք տըւիր,
Որոնք մեռան ազատելով սերունդներն,
Ըսէ՛ Բնութեան, ժամանակին տրամալիր
Որ պահէ միշտ Յուշքերն անոնց մե՛ծ Գործին:

(1) Գանգրքս այն վայրն է ուր Ամերիկացիները, Երկրագործները մանաւանդ, միահամուռ պատերազմեցան Անգլիացիներու դէմ, Ազատութեան համար: Գանգրքի համար Յիշատակարան մը կանգնուած է 19 Ապրիլ 1886ին, եւ բացման առիթով երգուած է այս երգը:

Ծան. Ս.-Մ.

« Բ Ա Ն Տ Ո Ր Ա » Ն (1)

(«Ո՞ւսկից կու գան ծաղիկները, հարցուելուն առիթով)

Մայիսին՝ երբ սիւքերն հոգին կը թովեն,
Անտառակին մէջ գըտայ ես Բանտորան
Որ կը բուրէր խորշի մը մէջ տըխորէն,
Միշտ ժըպտելով հո՛ն վըտակին ողբաձայն:

Բոսոր թերթերն երբ կ'ընչային հուրին մէջ,
Վըտակն ամբողջ կեանքով մը նոր կը սարսաւար.
Ու կարմրապանջն ալ հոս կու գար միշտ, անվերջ,
Ծաղիկն աղուոր դարպասելու սիրահար:

Ո՛վ Բանտորա, եթէ հարցնեն քեզ շատեր
Թէ ինչո՞ւ այս հըմայքն երկրի երկնի մէջ,
Պատմէ թէ ա՛չքն ի՛նչպէս կընայ միշտ տեսնել,
Գեղն ալ կ'ապրի այս պատճառով միշտ անվերջ:

Ինչո՞ւ կ'ապրիս հոգ, ո՛վ վարդին ախոյեան,—
Ձի խորհեցայ ես հարցընելս— չեմ գիտեր,
Բայց կը կարծեմ թէ նոյն Ուժն է անպայման
Որ ինծի պէս քեզի ալ հո՛գ է բերեր...

(1) Բանտրա տեսակ մը ծաղիկ է:

ՕՐԵՐՆ ՈՐ ԱՂ ՄԵՌԱԾ ԵՆ...

(ԻՐ «ԵՐԱՆՈՒԽԻՆ» ԷՆ)

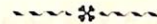
ԹԷՆԻՍԸ (ԱԼՖՐԵՏ)

ԻՐ Ժամանակին ամենէն սիրուած և ժողովրդային բանաստեղծը
գարձաւ Ալֆրէտ Թէնիսըն՝ որ կղերականի մը զաւակն էր և ծնաւ
1810ին, Սոմէրսեթի մէջ, Իր ուսումը ստացաւ Բէմպրիճի Թրինիթի
Գոլէճին մէջ և 1829ին Լանշէրիի Անգլիական մրցանակը շահեցաւ:
1830ին հրատարակեց իր ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ընդհանրապէս
քնարերգական, ու առաջին առիթով իսկ ուշադրութիւն գրաւեց իբր
խոստմնալից տաղանդ մը: Հետզհետէ հրատարակեց ՄԱՐԻԱՆԱՆ, ԱՐԱ-
ԲԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ և ԳԼԱՐԻՊԷԼԸ: Բայց շատ չանցած, քննադա-
տութեան ամենատոսկային ենթարկուեցաւ ու ինը տարի լռեց: 1842ին
լոյս ընծայեց ԱՐԹԻՒՐԻ ՄԱՀԸ, ԳՈՐԻՎԱՆ ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԻՆ ԱՂՁԻԿԸ,
ՄԸԼԵՐԻ ԴՈՒՍՏՐԸ, ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ԿԱՂՆԻՆ և ԼԱՔԸՍԼԷՅ ՇՈԼԸ: Ասանք
ահագին հմայք մը ստեղծեցին իր անուան շուրջ: 1847ին գրեց ԻՆ-
ԽԱՆՈՒՂԻՆ, 1850ին՝ ԻՐ ԳՐԵԼ-ԳՐԾՈՅԸ՝ ին ՄԷՄՈՐԻԱՄԸ, 1852ին
ՈՒԻԼԸՆԿԹԸՆԻ ԴՈՒՔՍԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎՐԱՅ ՏԱՂԸ, 1855ին ՄՕՏԸ ԵՒ
ԱՅԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ և հետզհետէ տաւալ զոյգ մը թատե-
րախաղեր, ինչպէս ՄԱՐԻ ԹԱՌԻՂԻՆ, ՀԱՐՈՒՏԸ, ԲԱՁԷՆ և ԳԱ-
ԽԱԹԸ, ՍԻՐԱՀԱՐԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ:
Ալֆրէտ Թէնիսըն Պայքընի պէս հօգը, փոթորկաշունչ և Գոլը-
բիճի չափ մեղմագոյտ էր: Մեռաւ 1892 Հոկտ. 6ին:

Արցունքներ, սին արցունքներ, ա՛հ, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ են...
Արցունքներ՝ որ երկնային Վրհատութեան խորերէն
Կը բարձրանան դէպի սիրտն ու կ'ամփոփուին աչքին մէջ,
Աչքին՝ որ ալ կը գիտէ մարգերն աշնան գալուկ, գէջ,
Ու կը խորհի ցաւագին օրերն՝ որ ալ մեռած են...

Աւօտին պէս ամբոն մուր՝ ա՛հ, տխուր են ու դաժան.
Թռչնակներուն կէս զարթած դայլայլն աղուոր, պատուական.
Կը նուաղի, երբ մեռնող աչքին համար մարմնը
Պատահանն ա՛լ ցոյց չի տար տարածութիւն մը անհուն.
Օրերն որ ա՛լ մեռած են, սոյգքան տխուր են, սոյգքա՛ն...

Սիրուն՝ ինչպէս համբոյրներն որ կը յիշուին Մահէն վերջ,
Անո՛ւշ՝ ինչպէս համբոյրներն ցընորական ու անվերջ
Այն շրթներուն վըրայ՝ որ ուրիշներուն են արգէն,
Խոր՝ ինչպէս Սէրն առաջին, վայրի՝ Վիշտին պէս ամեն,
Մահ կեանքի մէջ, ահաւո՛ր, օրերն որ ալ մեռած են...

ԹԵԹԵԼԻԱԶԷՆ ՎԱՇՏԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ(*)

Կէս փարափ ալ, կէս փարափ ալ,
Կէս փարափ ալ գէպ՝ առաջ,
Մահուան Զօրին մէջ քաջարար
Մեր վեց հարիւրը գընաց:
«Յառա՛ջ, ո՛վ վաշտ թեթեալէն,
Դէպի զէնքերն,» բռաւ ան,
Դէպի Մահուան Զօրը նըսեմ
Առա՛ջ, ո՛վ վաշտ, անխափան...

(*) Ալֆրէտ Թէնիսընի այս հոյակապ էջը նուիրուած է վեց հա-
րիւր ձիաւորներէ բաղկացած այն վաշտին՝ որ խիստ պատերազմին
ասեմ անցախընթաց հետքերով մը ցոյց տուաւ: Զօրայեքը վեց
հարիւր հեծեալներու կը հրամայէ 100,000ի դէմ ելլել:

ԻՄԱՆՈՒ. Ս.-Մ.

«Առաջ, ո՛վ վաշտ թեթեւագէն,
Մէկը կա՞յ հոս դողահար,
Պէտք չէ գիտնալ որպէս զինուոր
Ինչո՞ւ համարն առաջ յար,
Պէտք չէ՝ երբեք պատասխանել,
Պէտք չէ հարցնել ալ «Ինչո՞ւն»,
Միայն կըռուիլ, մեռնիլ, առ էր
Մահուան Զորին օրէնք բուն.
Քաջամարտի՛կ «Վեց հարիւր»:

Թընդանօթներ աջ կողմին ձեջ,
Թընդանօթներ ձախ կողմին,
Թընդանօթներ՝ ճակատն՝ անվերջ
Կ'աղաղակեն միշտ ու ժողին,
Կը հընչեն միշտ վին ու գընդակ,
Երբ անոնք քաջ, հո՛ւր անշէջ,
Մահուան ահեղ ճիրանին տակ,
Կ'երթան Մահուան Զորին մէջ...
Քաջամարտի՛կ «Վեց հարիւր»:

Շողաց անոնց սուրն հոլանի,
Շողաց օդին մէջ յանկարծ,
Ու մարան եղաւ խիստ ամեհի
Որուն աշխարհն է ապշած:
Թընդանօթի ծուխին մէջ խոր
Սուգում առաջ խուժեցին.
Խաղախներն ու Ռուսներ բոլոր
Ինկան ջախջախ, ցաւագին,
Ետթաղանէն ջարդ ու փըշուր,
Սուրէն եղած վերաոր:
Վաշան նահանջեց գէպի ալլուր
Բայց ոչ թիւովն իր բոլոր.
— Քաջամարտի՛կ «Վեց հարիւր»:

Թընդանօթներ աջ կողմին մէջ,
Թընդանօթներ ձախ կողմին,

Թընդանօթներ ետին անվերջ
Որոտագին գոռացին.
Միշտ հընչեցին վին ու գընդակ,
Հերոսն ու ձին երբ ինկան.
Անոնք որ կադն ըրին շխտակ
Ինկան երախը Մահուան,
Դըժոխքին լայն բերնէն անդին
Անոնց մէջ ո՛վ որ մընաց,
Մնացածն ալ «Վեց հարիւր»ին
Ետ եկաւ, ա՛հ, նըւաղա՛ծ:

Համբաւն անոնց կը մուցըլէ՞.
Անոնք Պայքարն ըրին Վեհ,
Աշխարհ համայն հիւսիսով լի
Անոնց պըսակ կը հիւսէ:
Փա՛ւք, փա՛ւք քեզի, վա՛շտ անվեհեր,
Վեց հարիւր ո՛վ հերոսներ...:

Հ Ն Չ Ե Ց Է՛ Ք , Զ Ա Ն Գ Ե Ր

Հընչեցէ՛ք, զանգեր, հանդէպ երկինքին,
Հոյսին ցըրտագին, թըռչող ամպերուն,
Գիշերուան մէջ մութ կը մեռնի Տարին,
Թող մեռնի՛, զանգեր, հընչեցէք թըրթռուն:

Հինը վանեցէք ու բերէք նորն յար.
Հնչեցէ՛ք, զանգեր, ուրախ՝ ձիւնին մէջ.
Ա՛հ, Տարին կ'անցնի, թողէք մեռնի ալ,
Բերէք Իրան ու տարէք Սուտն անվերջ:

Վանեցէք Յաւն՝ որ կը քանդէ Հոգին,
Յաւն անոնց՝ որոնք ա՛լ մենք չենք տեսներ.
Վանեցէք Պայքարն աղքատ-հարուստին,
Ու բերէք ըսփոփ մարդկութեան, զանգեր:

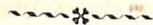
Վէճը վանեցէք, մեռնող, մահայուչ,
Ձեւերն հինաւորց Դասի Կըռիւին,
Ու բերէք ձեւերն ալ կեանքին անուշ՝
Րը ունի Գընացք, Օրէնք մեղմագին:

Մեղքն, Հոգն ու Կարիք, վանեցէ՛ք, զանգե՛ր,
Վանեցէք դարուն Վըհատութիւնն ալ,
Վանեցէք տաղերս վըշտոտ ու երե՛ր,
Ու բերէք նաեւ երգեր կատարեալ:

Փառքը վանեցէք, սին դիրքը արեան,
Վըրժն ու Մախանքն ալ քաղաքային,
Սէրն Արդարութեան բերէք անխափա՞ծ,
Ու Սէրն ընդհանուր, Սէրը բարիին:

Վանեցէք ձեւերն հին Հիւանդութեան,
Վանեցէք անձկոտ Իղձը Ոսկիին,
Վանեցէք Մարտերն բիւր վաղընջական,
Ու հաղարամեան բերէք մեր կեանքին:

Ու բերէք Մարդերն ալ ազատ ու քաջ,
Աւելի վեհ Սիրան ու Ձեռքն օրհնարեր.
Վանեցէ՛ք Խաւարն այս երկրին սարսաճ,
Ու բերէք Բրիտանոն՝ որ պիտի իշխէր...:

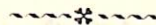

ՍՐԻՆԳԻՆ ԵՐԳԸ

Շուքը կ'իջնայ, տե՛ս, դղեակին պատն ի վար,
Կ'աղօտանան գաղաթներն ալ ձիւնապատ,
Հոս, լըճակին մէջ կը մարի Լոյսն երկա՛ր
Ու ջըրվեժներն կը մըռնչեն անընդհատ:
Հընչէ՛, սըրինգ, արձագանգէ շա՛տ հեռուն,
Սըրինգ, հընչէ՛, պատասխան տուր հարցերուն:

Մըտի՛կ ըրէ, որքա՛ն կ'երթայ երգն հեռո՛ւն,
Դաղարուելով, մեղմանալով յուրօրէն.
Ո՛հ, ի՛նչ անուշ ալ կ'երգեն մեղմ, թըրթըռուն
Կիւսաղխարհի փողերն հիմա ժայռերէն...:
Հընչէ՛, սըրինգ, լըսենք ձայները ձորուն,
Սըրինգ, հընչէ՛, արձագանգէ շա՛տ հեռուն:

Ո՛վ Սէր, անոնք մեռան բոսոր լուրթին մէջ,
Նըւաղեցան ցոլքերն հոս հոն, բըրբին վրայ,
Բայց արձագանգը կը հընչէ, մի՛շտ անվերջ,
Կ'աճի յաւէտ հողիին մէջ աներկբայ...:
Հընչէ՛, սըրինգ, արձագանգէ շա՛տ հեռուն,
Ու նըւաղուն՝ պատասխան տուր հարցերուն...:

ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ ԻՐ «ԻՆ ՄԵՄՈՐԻԱՄ»ԷՆ

Աստուածային ո՛վ անմահ Սէր,
Մենք չենք տեսեր Գու երես,
Այլ հաւատքով կը տեսնենք Բեզ,
Երբ չենք կըրնար մենք փաստել:

Բուկզ են աշխարհ, Լոյսն ու Ըստուեր,
Դուն ես ստեղծեր մարդ, ծաղիկ,
Ու դուն կու տաս Մահն ալ քաղցրիկ.
Ու մեռնողին հեան ես դեռ...:

Փռչիին մէջ չես թողուր մեզ,
Ըստեղծեր՝ մարդն անգիտակ,
Որ վը խորհի մեռնիլն, ի՛նչ հարկ.
Դո՛ւն ես ստեղծեր. արդա՛ր ես:

Աստուածային ու մարդ ես դեռ,
Դուն շա՛տ համեստ ու վեհ, Դուն.
Կ'ապրինք, սակայն անոր «ինչու»ն
Ձե՛նք գիտեր, ո՛հ, չե՛նք գիտեր...:

Ահ, Դըրութիւնն ունի իր օր,
Պիտի մեռնի անպայման,
Ճառագայթէդ փըրթած է ան,
Բայց Դուն ես լոկ յաւէտ նոր:

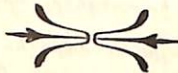
Կը հաւատանք, Մենք չենք գիտեր,
Ձի Գիտութիւնն է նիւթէն,
Բայց ան կու գայ Բեզմէ տրդէն
Շող մը իրբեւ. թո՛ղ գայ գեռ:

Թող մեծնայ գեռ Գիտութիւնն ալ,
Ու այն պահուն աւելի
Միտքն ու շողին կ'ըլլան առջի
Դաշնակութեամբ լիտար:

Մենք անմիտ ենք ու անգիտակ,
Կը հեղենք, երբ չենք գիտեր,
Օգնէ՛ մեզի, մեզի, ո՛վ Տէր,
Որ գիմանանք Լոյսիդ տակ:

Ներէ Զաւին՝ որ տըւաւ ան,
Գեղեցկագոյնն արարած,
Ան՝ որ կ'ապրի քու քովդ եկած,
Ու կը սիրեմ ես այնքան:

Ներէ իմ խօլ աղաղակին,—
Խոստովանանքն իմ սրբիս,—
Ներէ երբոր կ'ընկճի հոգիս.
Իմաստնոցը ի՞մ հոգին:

ԼՈՆԿՖԷԼՈ (ՇԵՆՐԻ Վ.)

Իբր արձակագիր և թէ իբր բանաստեղծ Ամերիկայի էն հռչակաւոր հեղինակն է Ն. Վ. Լոնկֆելդ՝ որ կը ծնի Փորթլէնտ, Մէյնի մէջ, 1807ին: Ուսումը կը ստանայ Պատուին Գոլէճի մէջ, ուսկից ընթացաւ արաելէ Եւտոյ, երեք տարի եւրոպա կը շրջի և վերագարծին նոյն Գոլէճին կողմէ կը հրաւիրուի իբր լեզուագէտ ժամանակակից լեզուներու: Ն. Վ. Լոնկֆելդ 1829—1835 հոս պաշտօնավարելէ վերջը՝ նոյն պաշտօնով կը հրաւիրուի Հարվըրտ Համալսարանը:

Բանաստեղծ Լոնկֆելդ իր գլորցական շրջանին իսկ կ'աշխատակցի շատ մը պարբերականներու: 1833ին կը հրատարակէ թարգմանութիւն մը՝ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՏԱՂԵՐՆ, 1835ին իր ԾՈՎԷՆ ԱՆԴԻՆը, 1839ին ՀԱՅՓՈՐԻՆը, 1841ին ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԶԱՅՆԵՐը, 1842ին ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐը, 1843ին՝ ՍՊԱՆԻԱՅԻ ՈՒՍԱՆՈՂը, 1845ին ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՆ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, 1846ին՝ ՊՐՈՒԿՍԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆԸ, 1847ին՝ ԻՎԱՆՃԷԼԻՆը, 1849ին՝ ԳԱՎԱՆՈՋը, 1851ին՝ ՈՍԿԵՂԷՆ ԱԻԱՆԴԱՎԷՊԵՐը, 1855ին՝ ՀԱՅԱՎԱԹԱԻ ԵՐԳը, 1878ին՝ ՔԷՐԷՄՍՍը, 1880ին՝ ԻԼԹԻՄԱԹՆՈՒԼը և ուրիշ շարք մը գործեր: Լոնկֆելդ մեռաւ 1887 Մարտ 24ին, Ամերիկայի էն ժողովրդային բանաստեղծն է ան, փափուկ, մարգասէր և գրովագուլթ:

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐՈՒ ՈՏՆԱԶԱՑՆԸ

Կ'անցնի ցերեկն երբ անգիտակ
Ու ձայներն ալ գիշերն
Կ'արթնցնեն սիրտն անապակ
Որ կ'երազէ ցնձաղին,

Ներք կը վառի լամպն իրիկուան,
Ուրուականին պէս երկար
Ըստուերներն ալ պատին վըրան
Վը պարեն խօլ, անդադար,

Ահ, այն պահուն ներս կը մըտնեն
Ի՛նչ ոգիներ բաժնըւած,
Այցի կու գան զուարթօրէն
Մըտնելով ներս գըռնէն լացի—

Ան՝ որ ուժեղ ու պարմունի
Սիրեց պայքարը կեանքին
Ու ինկաւ վաղ, մա՛հ ողբալի,
Ճամբուն վըրայ ցաւաղին.

Անոնք՝ որ սուրը հերոսի պէս
Խաչը վիշտին կը բեցին,
Անցան կեանքէն լուռ, լուսադէս
Ու մուցան Յաւն աշխարհին.

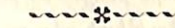
Ու Դիցանուշը՝ անոնց հետ,
Կեանքիս գարնան օրերուն,
Որ կը սիրէ հոգիս յաւէտ
Հիմակ եղած զըւարթուն:

Ահ, կու գայ ան լուռ քայլերով,
Կ'իջնէ վերի երկինքէն,
Կ'առնէ աթոռն իր ըշտապով
Ու կու տայ ձեռքն ինձ նորէն:

Ու կը նըստի, կը յառի ան
Իմ աչքերուս ժրպտաղին,
Աստղի նըման, սուրբ նըման՝
Որ երկինքէն կը նային:

Անխօս է, բայց իմանալի
Աղօթքն անձայն ոյգ սուրբին,
Սաստ ու օրհներգ միշտ կը ծորի
Քը շըթնեղէն անմարմին:

Վըհատ, մինակ, օ՛, թէեւ ես՝
Կ'անհետի վիշաքս սակայն,
Կը յիշեմ երբ թ'անոնք ի՛նչպէս
Հոս ապրեցան ու մեռան...:

Ի Ր Ի Կ Ո Ւ Ն Է

Վերջալոյս է. ու մութն արդէն
Կ'իջնայ թեւովը գիշերուան,
Ինչպէս փետուր մը արծիւէն
Իր վազքին մէջ հալածական:

Ես կը տեսնամ լոյսը գիւղին
Որ կը փայլի մըշուշին մէջ,
Ու կը զգամ ցաւ մը տենդաղին
Որ կ'ընկճէ դիս, հոգիս անվերջ:

Եկո՛ւր, կարգաւ, տաղ մը ինձի,
Տաղ մը պարզուկ ու սրտառդին,
Որ մեղմէ ցաւն իմ ողբալի,
Յըրուէ խոհերս իրիկնային:

Ո՛չ վարպետները դասական,
Ո՛չ երգիչները գերագոյն,
Որոնց ձայներն հետքին՝ կու գան
Ժամանակին մէջն անցքերուն:

79-10869

Ձի՛ւ ազգական նըւագի պէս
Խորհերն անոնց կը ներշնչեն
Կեանքի պայքարը ցաւակէզ,
Երբ ես հանգչիլ կ'ուզեմ արգէն:

Մեղմ քերթողէ մ'ինծի կարգաւ,
Տաղերն որուն կ'երգէ սիրտն ալ,
Ինչպէս՝ տարափն տմբան կ'իջնայ,
Ինչպէս՝ արցունքն թարթիչն ի վար:

Քերթողէ մ'որ կը լռէ խուլ
Իր հոգիէն նըւագներ յար,
Աշխատանքի օրուան մէջ լուռ,
Գիշերուան մէջ բազմաշարչար:

Ա՛հ, այդ երգերն կրկնան մեղմել
Որքան բաղխումը խօլազին,
Օրհնութեան պէս որ կ'ելլէ վեր
Ազօթքէն վերջ խաղաղ, անգին:

Յետոյ, կարգա՛ ինչ որ կ'ուզես,
Մեծահասար քերթողներէն,
Դաշնակութիւնը ձայնիւզ վէս
Տալով տաղին միշտ մեղմօրէն:

Երգ պիտ' ըլլայ գիշերն համբուն,
Եւ, հոգերս ալ տառապազին,
Ինչպէս վրանն Որտեմերուն
Պիտի ծալուն ու անհետին...

ԳԻՒՂԻՆ ԴԱՐԻՆԸ

Շագանակի ճիւղատարած ծառին տակ
Դարձնոցն հեղին կը կանգնի,
Դարբինն է քաջ, հրգօրութեան մարդն համակ,
Մեծ ու ջրղուտ ձեռք ունի,
Ու բազուկներն իր մըկանուտ իրաւ որ
Երկաթի՛ չափ զօրաւոր...

Ու մազերն են գանգուր, սեփ-սե ու երկա՛ր,
Ու թըխագոյն՝ դէմքն անոր,
Քըրտինքներով են ողողում ծակատն ալ,
Ոչինչ է շահն երբ բոլոր,
Բայց ամէնքին ծակատարաց կը նայի,
Ձի ո՛չ մէկուն պարտք ունի:

Շարաթներով այդէն մինչև իրիկուն
Կ'ուռի փըքո՛ցը անգուլ,
Կընսա լըսել բաղխումն անվերջ մութճերուն
Որ կը հընչեն մեղմ ու խուլ,
Ժամկոչն ինչպէս կը հընչէ գա՛նդը գիւղին,
Լոյսերը երբ կը մարին:

Ու տըղաքներն՝ երբ տուն կու գան դըպրոցէն,
Բայց դռնէն ներս կը նային,
Կ'ուզեն տեսնել հընոցն համակ բոցեղէն,
Հեծքը լըսել փըքոցին,
Ու, գեռ ուրախ՝ թըռչող կայծե՛րը բըննել,
Ինչպէս կային մէջ յարգեր:

Ան ժամ կ'երթայ նըստիլ ամէն կերակի,
Տըղաքներու մէջտեղն իր,
Կը հետեւի քարոզին ու աղօթքի
Եւ կը լռէ անձանձիր
Ժամուն դասէն երգելն ալ իր աղջըկան,
Ու, կը ցընծայ սիրտն այնքա՛ն:

Ան կը հընչէ մօրը ձայնին պէս՝ անոր,
Երկինքին մէջ երգըւած...
Ու կը խորհի, անգամ մ'ալ թէ սրդաւոր
Ան փոսին մէջ է պառկած.
Ու կը սըրբէ ջըղուտ ձեռքովը միշտ ան
Արցունքներ որ վար կու գան:

Աշխատելով եւ ժրպատելով, տըրտմելով
Կեանքի ձամբէն կ'երթայ ան,
Ամէն առտու կը սկըսի գործ մ'եռանդով,
Աւարտելով իրիկուան,
Ձեռնարկ մ'ըրած կամ գործ մը՝ վա՛ղ կ'երթայ ալ
Դիշեր մ'ամբողջ քընանալ:

Փա՛ռք, փա՛ռք քեզի, վաստակաւոր ըտրեկամ,
Լոյսին համար որ կու տաս.
Այսպէ՛ս պիտի կեանքի հնոցին վրայ ըլլան
Գըրուած բաղդերն հանապաղ,
Այսպէ՛ս անոր սայլին վրայ կը ձեռուին
Խորհուրդն ու Դործն անձնիւրին...:

~~~~~
Ա Ի Ե Լ Ի՝ Վ Ե Ր

Դիշերային մութ ըստուերներ
Կ'իջնէին, երբ՝ սէ՛գ պատանի,
Ալպեաններու գիւղէն կ'անցնէր,
Ձեռքին գրօշ խորհրդալի.—
Աւելի՛ վեր:

Տխուր էր ան. ու իր աչքեր
Կը փայլէին սուրի նըման.
Արծաթ փողի տեղ կը հընչէր
Վարձեա գրօշն այդ գիւթական...
Աւելի՛ վեր:

Լուսաճաճանչ տեսաւ տուներ,
Ուր կը շողար օճախը յար.
Սառնակոյտն ալ վերն կը փայլէր.
Ու ան կ'երգէր հեծք մ'անդադար.—
Աւելի՛ վեր:

«Որդեա՛կ, մ'երթար, ըսաւ մի ծեր,
«Մութը կ'իջնէ, փոթորիկ կայ.
Մռնչող հեղեղն է խոր, անել՝»
Բայց փողն հընչեց միշտ աներկբայ.—
Աւելի՛ վեր:

«Կեցի՛ր, ըսաւ աղջիկ մը դեռ,
Դէր գլուխդ իմ յանջքիս վրանն:»
Արցունքն աչքէն կը կաթկըթէր,
Երբ տըւաւ ձա՛յնը պատասխան.—
Աւելի՛ վեր:

«Ըզգուշացիր չոր ճիւղ բըռնել,
Ըզգուշացիր ձիւնակոյտէն:»
Դեղջուկ մ'այսպէս անոր կ'ըսէր.
Պատասխանեց ձայնը նորէն.—
Աւելի՛ վեր:

Վերջալոյսին՝ երկինքն ի վեր
Ե՛րբ արթնէին՝ երբ ծնրադի՛ր՝
Տուրբ Պէրնարտի վանականներ,
Ձայնմը դողդոջ կ'առնէր դեռ հիւ.—
Աւելի՛ վեր...

... Դրտնըւեցաւ անցորդ մ'անտեր,
Ձիւնին մէջ կէս թաղուած անշունչ՝
Որ կը բըռնէր ձեռքին մէջ դեռ
Դըրօշն այդ վեհ մըշտամըմամունջ.—
Աւելի՛ վեր:

Հոն՝ կը պառկի ալ աներեր,
Մայրամուտի ցոլքին տակ ան,
Բա՛յց երկինքէն ջինջ, լուսահեր՝
Կը թըռչի ձայնն աստղի նրման,—
Աւելի՛ վեր...

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԸ

Մթնշաղիս պահերուն աշն՝
Գեշերը երբ կ'իջնէ վար
Ու կը դադրին զօրծերն օրումն,
Մանուկներու պա՛հն է ալ՝

Ես կը լըսեմ սենեակիս մէջ
Ձայնը փոքրիկ ոտներու,
Բացուող դրբան ճրօխչն անվերջ
Ու, մրմունջներ՝ ինչ աղու:

Ընթերցումիս լուրջ պահերուն՝
Սըրահին մէջ կը մըտնեն
Ալեկրան լուրջ, էլիզ ժպտուն,
Ու ոսկեհեր էփթէն:

Կը փրփրաւն ու կը լըռեն,
Բայց, գիտեմ որ անպատճառ
Կը նիւթեն խաղ մ'ըշտապօրէն՝
Ընելու զիս զարմնահար: —

Խուժում մ'յանկարծ մեծ սանդուխէ ն,
Ու սըրահէն զըրահ մ'ալ,
Երեք դռանէն ներս կը մըտնեն
Դղեակ-տալա՛ս վեհաբար...

Ու, յեղակարծ՝ վեր կը մագլին
Թաղուկներէս, աթոռէս,
Կը շուրջպատեն՝ եթէ փախչիմ,
Ումէն անգ են, կը կարծես:

Ու, վերջապէս կը համբուրեն,
Կը գըրկեն զիս, մանաւանդ,
Կը մըրմընջեն անմեղօրէն,—
Վիշափ անթիւ են ու շա՛տ:

Կը խորհի՛ք դուք, ո՛վ խաժաչեայ,
Որ մագլէցաք պատն ի վեր,
Թէ ալեհեր աշս ծերն հիմա
Կընա՛ր ըլլար շատ քաջ դեռ:

Ձեզ բանտեցի դըղեակիս մէջ,
Այ բաժնուիլ չէ՛ք կրքնար,
Միայն ապրի՛լ, ապրի՛լ անվերջ
Իմ սրբախ քով ընդերկար:

Հոն կը պահեմ ձեզ յաւիտեան
Ահ, յաւիտեան, մինչև որ
Պատերն իշնան ու չըքանեն,
Փռչի՛ գառնան, ա՛խ, մէկ օր

ԿԵԱՆՔԻ ՍԱՂՄՈՍԸ

(Թե՛ք որ երիտասարդին սիրօր ըսաւ Սաղմոսերգութիւն)

Մի՛ երգեր տաղդ ինձ ցաւագին,
Երազ մ'է սին կեանքն արդէն.
Լոկ կը նիրհէ մեռնող հոգին,
Ձեն իրերն ալ՝ ինչ որ են...

Կեանքն իրական է, կեանքն անգին,
Ու չէ շիրիմն անոր ելք.
«Դու չես հող էիր, դառնաս հոգին»
Հոգւոյն համար չէ երբեք:

Ոչ վայելումն, ոչ ցաւը խօլ
Ճակատագիրն է հոս մեր,
Միայն գործել ու օրէ օր
Դէպ ի լինանք ճարտել...

Արուեստն՝ անհուն, կարճ՝ ժամանակ.
Թէեւ սիրտերն են վեհ, քաջ,
Կը տըրփեն դեռ, շարունակ,
Թաղմանական խուլ հաւատ:

Կըռուի դաշտին սէջ տշխարհի,
Բանակեալին մէջ կեանքին,
Մ'ըլլար անխօս ու սղլալի,
Եղիւ հերոս մ'ահագին:

Ձի վըստահինք շէնշող վաղուան,
Անցածն ալ թող չըքսնայ,
Ապրինք, ապրինք հիմա ներկան,
Սըրտով, հոգւով անխընայ:

Կեանքը յիշենք դիւցազներուն,
Ձանանք անոնց պէս ըլլալ.
Մեր ետեւէն հետքեր փայլուն
Ձըգենք կեանքին յէջ մե՛նք ալ...

Հետքեր՝ որոնք թերեւս մի այլ՝
Կեանքէն լըքուած նաւարեկ
Կըրնայ տեսնել ու անայլայլ
Ոգի մ'առնել՝ նաւուն դեկ:

Ուրեմն եկէք, գործել, մեծնալ,
Ինչ ալ ըլլայ բաղդը մեր,
Յաղթանակենք ու անդադար
Սորվինք ջանալ, ըսպասել...

ՍՈՒՐԲ ՕԴՈՍՏԻՆՈՍԻ ՍԱՆԴՈՒԽԸ

Ոգոստինոս, առ'ւրբ, որքա՛ն լաւ ըսեր ես
Թէ կը շինենք մեղքերով
Սանդուխ մ'հակայ՝ եթէ անոնք մշտապէս
Դընենք թաքին տակ քով-քով:

Բոլոր անցքերն ու ամէն բան օրուան մէջ,
Այգէն մինչև իրիկուն,
Հաճոյքն ու իղձ սանդուխներ են, ուր անվերջ
Կը բարձրանանք անգագորում:

Իղձեր ըստոր ու փափաքներ երկրային
Որ ուրիշին վիշտ կուտան,
Խըրախճանքներն ալ կարմրորակ գինիին,
Պահերն անմիտ Ձեղխութեան,

Ա՛հ, ցանկութիւնն աննըպատակ բաներուն,
Յաղթանակի խօլ պայքար,
Դաժ անութիւնը հոգիին երազուն՝
Որ կը շինէ Սիրտը քար,

Ու խորհուրդներն ու չար Դործերը բոլոր,
Որոնց արմատն է Չարիք,
Չարիքն՝ որ միշտ արգելք կ'ըլլայ ահաւոր
Կամքին բարի ու մեղմիկ,

Ասոնք բոլոր՝ պէտք է տանենք ոտքի տակ,
եթէ կ'ուզենք մենք շահիլ,
Յաղթանակի դաշտերուն մէջ անապակ,
Պրտակն անրիժ, լուսամտիս

Թեւ ունինք մենք ու չենք կրնար սրլանալ,
Բայց կը մոզլինք մենք ստքով
Սանդուխներէ հեարզհետէ մեղմարար,
Գաղաթներէ մոլթ, խրոսփ

Ամպածըրար բուրգերն հզօր ու մարմար՝
Որ կը ցըցուին վեհօրէն,
Երբ շատ բարձր կը ճանչցուին դարէ դար,
Սանդուխներու ոտքեր են

Հեռներն տանդ՝ որ կ'երեւին շատ հեռուն,
Երկրներն մէջ տարակայ,
Պիտի տեսնենք կածաններով դարդարուն,
Երբ ելլենք վեր, լանջքին վրայ

Այն բարձունքներն ուր մեծ մարդիկ հասած են,
Հոն շատ թըգիչք չի հասնիր,
Անոնցմէ դատ՝ որ դէպի հոն կը գիմեն
Դիշեր ցերեկ անձանձիր

Կորաքամակ ու անսեւեւ կանգնած լուռ
Մ'եր կրածին վրայ՝ երկար,
Կրնանք տեսնել շաւիղներ նոր ու սլուր՝
Բազդերու վեհ, փրկարար

Անվերադարձ Անցեալն երբեք սրգաւոր
Չ'երեւի՛ր, ա՛հ, վայրապար,
Երբ բարձրանաս բեկորներուն վրայ անոր,
Կը զրտնես բան մ'ակնկալ...

ՊԱՏԻՆ ԺԱՄԱՅՈՅՑԸ

Յալիսեմականութիւնը ճոճա-
նակաւոր ժամացոյց մըն է. ո-
րուն ճոճանակք, գերեզմաննե-
րու լուսքեան մէջն, կը կրկնէ
սու երկու բառերը. — Յաւէ՛ս—
երբեք, երբեք-Յաւէ՛ս...

Jacques Bridaine.

Անշուք գիւղին փողոցէն քիչ մը հեռուն՝
Ամարանացը հինաւուրց հոն է գետ.
Հոն՝ ուր դալար բացաստանին մէջ սիրուն՝
Սէգ նաճիներ կ'երկարեն լայն ըստուերներ.
Հոն՝ ուր անցքի սրբահին մէջ զարդարուն,
Ճոճանակն հին՝ կը յանկերգէ ամէնուն.—
«Յաւէ՛տ—երբեք,
երբեք—Յաւէ՛տ»

Ան սանդուխի կէս ճամբուն մօտ է կանգնած
Ու իր մարմառտ, կաղնիաշէն փոսին մէջ
Նըշան կու տայ, կ'անցնի կ'երթայ անդադար,
Իր թիկնոցին մէջ կըզկըտած ու անվե՛րջ՝
Վանականի պէս կը պտտմէ տրամադիրն
Բոլոր անոնց՝ որոնք անկէ միշտ կ'անցնին.—
«Յաւէ՛տ—երբեք,
երբեք—Յաւէ՛տ»

Յերեկ տաեն մեղմ է ու խուլ ձայնն անոր,
Բայց մըթամած լրաւթեան մէջ գիշերտան՝
Մեկին է ան, քայլուածքին պէս մենաւոր,
Կ'արձադանդէ սրբահին համակ, անսահման,
Կը դըզըրգէ տախտակամածն ու ձեղուն,
Յանկերգ ելով սենեակներուն, դըռներուն.—
«Յաւէ՛տ—երբեք,
երբեք—Յաւէ՛տ»

Տառապանքի և բերկրանքի օրերուն՝
Որերուն մէջ, ա՛հ, ծընունդի ու Մահուան,
Ժամանակի հոլովոյթին անդադրում՝
Երբ ամէն ինչ կը փոփոխի, ա՛ն միայն՝
Աստուած մ'որպէս, կարծես դիտէ ամէն բան,
Որ կանգնած միշտ կը յանկերգէ ողբաձայն.—
«Յաւէ՛տ—Երբեք,
Երբե՛ք—Յաւէտ»:

Հոն՝ սրբաշին մէջ սովոր են կատարել
Ասպնջական խրատիճանքները բոլոր.
Կը ճարճատի օճախը հոն շա՛տ օրեր,
Կը սընանի ա՛հ, հոն որչա՛փ ուխտաւոր.
Գինարբուքի պահուն սակայն ան՝ որպէս
Կըմախք⁽¹⁾ մը հին կ'ազգարարէ միշտ այսպէս.—
«Յաւէ՛տ—Երբեք,
Երբե՛ք—Յաւէտ»:

Հոն՝ մանուկներ կ'ոստոտէին ցընծագին,
Կը շըջէին հոն աղջնակներ երազուն.—
Օ՛, քաղցրութիւնը օրերուն ու կեանքին,
Հըմայքներն, օ՛, ժամանակին ու Սիրոյն,—
Բայց ճոճանակն աղահի պէս համրեց յար
Ժամերն անդուլ ու յանկերգեց տրբամարար.—
«Յաւէ՛տ—Երբեք,
Երբե՛ք—Յաւէտ»:

Այդ սենեակին մէջ երեւցաւ ժրպտագին
Հարսն՝ ըզգեցած հարսանեկան հագուստներ,
Ու, հո՛գ դարձեալ պառկեցաւ ձիւն պատանքին
Մէջ մեռածն ալ, լուսթիւնով մ'աներեր...
Ու, աղօթքի պակուցումին մէջ միայն,
Ճոճանակին հետքը թըռաւ անսահման...—
«Յաւէ՛տ—Երբեք,
Երբե՛ք—Յաւէտ»:

(1) Հին ասեմ տապաններ խախնանքի սեղանին վրայ մարդ-
կային կմախք մը կը դնէին, անոր նայելով թելադրուելու համար: Հե-
ղինակը աս կ'ակնարկէ:

Անոնք ամէնքն հիմուկ եղած են ցիւցան,
Ամուսնացած են ոմանք, ու, ոմանք ալ
Մեռած արդէն, երբ ես հեծքով մ'ողբական
Կը հարցընեմ. «Կըննա՞ն անոնք, ա՛հ, դարձեալ
Հաւաքուիլ հոն՝ օրերէն վերջ այս բոլոր»:
Ու ճոճանակն կը յանկերգէ ահաւոր.—
«Յաւէ՛տ—Երբեք,
Երբե՛ք—Յաւէտ»:

— «Հոս երբե՛ք, բայց հոն յաւիտեան, յաւիտեան,
Հոն՝ ուր ցաւ, հոգ ու բաժանում կ'անհետին.
Հոն՝ ուր չը կայ Մահ, ժամանակ ալ սակայն.
Հոն, յաւիտեան. հոս՝ ո՛չ պահիկ մ'իսկ յետին...
Հոն»:
Ճոճանակն Յաւերժութեան անդադար.—
«Յաւէ՛տ—Երբեք,
Երբե՛ք—Յաւէտ...»:

ԵՂԵՐԵՐԳ

(Վրուած՝ գիւղական գերեզմանոցի մը մէջ)

Իրիկուան զանգն օրուան մահերգը կու լայ,
Մայրդ հօտն յոյլ կ'ընթանայ ըիլ մարգերէն,
Մըշակն իր տան ճամբէն կ'երթայ ուլ հիմա,
Ու կը թողու աշխարհն ինծի, մո՛ւթ արգէն...

Դաշտանըկարն կը մարմըրի շատ հեռո՛ւն,
Ու կը լըռէ ամբողջ աշխարհը հիմակ.
Բըզէզը սոսկ կը ձրգէ ձայնն օրօրուն,
Ու փարախին թըմըրի կու սայ լացող զանգ:

Բաղեղազարդ աշտարակէն, լսկ հեռո՛ւն,
Մենաւոր բուն կը տըրարնջէ լուսնակին
Թէ ինչո՞ւ ես թաքըստօցին՝ մօտն՝ արթուն՝
Գալով վայրն այդ կը խըռովեմ ցաւագին...

Կընծիններու և գեղձիին շուքին տակ՝
Ուր ալիքի պէս կ'ուռի խանջքը գաշտի՛ն,
Անձնիւրն իր նեղ խորշին մէջ լո՛ւռ, անգիտակ,
Կը քընանայ պարզուկ նտիսիքն հիւզակին:

Այգուն բուրեան ցողամըրմունջ կանչն անհուն,
Զոր ծիծառն իր յարդէ բոյնէն կ'ուզզէ վեր,
Երգն ալբոբին ու վինին ձայնը թըրթռուն
Ա՛լ զանոնք ցած անկողինէն չե՛ն հաներ...

Օճախն անոնց համար պիտի չը վառի
Ու տանտիկինն ըշտապէ գործն իրիկուան,
Պըզտիկներն ալ չողջունեն դարձն հօր բարի,
Համբոյր տալու չելլեն ծունգէն հայրական:

Քանի՛ անգամ մանգաղն հընձեց հունձքն հասած,
Քանի՛ անգամ խփն տկօսեց կուրծքն հողին,
Քանի՛ անգամ դաշտ վազեցին ձին տաած,
Ինչպէ՛ս ծոռերն ինկան ցունցէն հարուածին:

Թող չը հեգնէ գողոյն անոնց գործն աղուոր,
Հըճուանքն համեստ, ճակատագիրն ամպամած,
ձոխակեացն ալ թող չը լսէ վէպն անոր՝
Խեղճ Աղքատին կեանքին հեքեաթն՝ յաղթըւած...

Հըպարտութիւնը, Զօրութեան, փա՛ռքն Ուժին,
Գեղեցկութիւն, Հարստութիւն հոգեհմայ,
Ա՛հ, անվըրէպ, անշուշտ պիտի անհետին... —
Փառքի ձամբան միշտ կը տանի գէպի Մահ...

Ո՛վ հըպարտներ, մի՛ անգոսնէք դուք երբեք,
Անոնք եթէ չունին մահուան ցուշարձանն,
Պիթող՝ որուն կամարին տակ հըպարտ, սէգ,
Հովը կ'երգէ գովքեր անվերջ, յախտեան:

Կընայ Արձանը կամ սափորն հողեղէն
Մենաող հողին բերել պատեանը կըրկին.
Փառքի ձայներն ինչպէս փոշին կը յուզեն,
Կեղծիքն ինչպէ՛ս Մահուան տկանջը շոյեր...

Թերեւս լըքուած այս վայրին մէջ կը պառկին
Սիրտեր՝ երկնի տուրի հրայրքով օծանուած,
Զեռքեր՝ որ դեռ տրժան էին մականին,
Կամ կու տային քընարին կեանք մըշտայած:

Բայց Դիտութիւնն անոնց աչքին չի բացաւ
Դարերու մէջ ճոխացած իր Իբրբին էջ,
Թըշուառութիւնն անոնց տըւաւ Կորօ՛տ, Գա՛ւ,
Ու ստուեցուց յոյզերն անոնց հոգւոյն մէջ:

Կը փալփըլին ապամանդներ գեղափայլ,
Ովկիանի խորթութեան մէջ անյատակ,
Մաղիկներ կան՝ որ կը ծըլին վայրապար,
Ու կը բաւեն վայրերու մէջ անբնակ:

Թերեւս Համբարձն մ'հոս յաղթական կը հանգչի,
Իր դաշտերուն բռնաւորին դէմ ցրցուած.
Թերեւս Միլիթըն մը քուլ, անշուք և կամ դեռ
Գրումուէլ մ'անպարտ՝ հայրենիքին արխնէն:

Ձի լրսեցին անոնք ծափերը փառքին,
Չանարգեցին Պատրանքին Յաւը անվերջ...
Որ օրհնութիւն սրբուն չորս կողմ ժըպտագին,
Ու, կարգան վէպն իրենց՝ Աղէին աչքին մէջ...:

Կաշկանդեց Բաղդն Ուսթերն անոնց երկնային,
Ինչպէս չարի՛քը բապանեց անոնց մէջ,
Թոյլ չի տըւաւ հասնիլ ոճրով մը Գահին
Ու մարդուն գէմ փակել Գուլթին դուռն անվերջ...:

Թոյլ չի տըւաւ ծածկել Գատանք ճշմարտին...
Մարել շիկնումն Անկեղծութեան ձիւնեղէն,
Ու կանգնել դեռ Հըպարտութեան սէգ Բազին
Ու լեցնել զայն խուկով՝ ծրխուած Մուսայէն...:

Անմիտ Խուժին գարշ Պայքարէն շատ հեռու՝
Իղձերն անոնց չուսան կեղծել երբե՛ք ա՛լ,
Կեանքի Հովտին անոնք անխօս այցելու,
Գընացքն իրենց ընթացան լո՛ւս, մեղմարար:

Բայց սա՛ արձանն որ կը պահէ իրեն տակ,
Արձանն անշուք՝ որ կը պահէ ոսկորներ,
Պարզ տողերով, քանդակներով ալյանդակ՝
Հեծք մ'անցորդէն միշտ կը հայցե տըխրերեր:

Անունն անոնց ու տարիքներն են միայն
Որ Ողբերգի կամ Գովքի տեղ կը բըռնեն,
Ու սրբազան տողեր անոնց մօտ ցիւր ցիւն՝
Կուսուցանեն գեղջուկին լո՛ւս. Մահն արգէն...:

Ձի ո՞ր մէկ Ձահն Մուսուլթեան մո՛ւթ, լըռին,
Անցաւ կեանքէն այս հաճելի՛ իր կամքով:
Ձի ո՞վ լըբեց խանդոս օրերը կեանքին,
Առանց երբեք նայելու ետն՝ իր խըռոճի:

Մեկնող Հոգին սիրող Սըրտին կը հաւատայ,
Փակուող աչքն ալ կ'ուզէ վրձիւտ չիթ մ'արցունք,
Բնութիւնն իսկ շերմէն կ'ու լայ անխնայ,
Աճիւնին մէջ իսկ հուր իղձով կ'ուռի կուրծք:

Ու, Դուռն, որ մեր՝ մեռնողներուն՝ պա՛րզ, անշուք՝
Վէպն անարուեստ այս տողերով կը պատմես,
Թէ որ յանկարծ մի մըտերիմ լուրջ, խո՛հուն,
Ճակատագիրդ ուզէ լրսել ցաւակեղ,

Կըրնայ պատմել թերեւս դեղջուկ մ'ալեփառ.—
«Տեսանք յաճախ՝ որ ան կ'երթար վա՛ղ այգուն,
«Յօղէն թըրջած, ըշտապելով մեղմարար,
«Բըլբին վըրայ, ողջոյն տալու արեւուն:

«Հոն՝ սօսափուն սէգ փեկոնին ոտքին տակ՝
«Արմատները սրուն՝ տ'յնչափ են ցըցումս՝
«Ան՝ կէս օրին՝ ընկողմանած, անգիտակ
«Վը սեւեռէր լո՛ւս առուակին մըշտայա՛ծ:

«Անտառին մօտ մերթ վը ժըպտէր հեզնանքով,
«Ու կը շըրջէր մըրմընջելով երազուն,
«Մերթ կը հանգչէր յուսահատի պէս խըռով,
«Կամ խորտակուած լէրէ մ'անյոյս, գալարո՛ւն:

«Ու առտու մ'ալ չը տեսանք զայն բըլբին վըրայ,
«Թաւուտքին մէջ կամ իր սիրած ծառին տակ,
«Ու յաջորդ օրն՝ ոչ առուակին հողեհմայ,
«Ո՛չ մարդին մօտ, ո՛չ անտառին բովանդակ:

«Ու միւս օրն, ա՛հ, տեսանք որ թափօրով
«Կը տանէին ժամուն ճամբէն զայն լըռի՛ն...
«Եկու՛ւր, կարդա՛ տապանադիրն հոգեթով,
«Հո՛ս քարին վըրայ զոր կը ծածկէ փըշենին...»

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐԸ

Հոս կը հանդիս գրրած գըլուխը հողին՝
Բաղդէն, փռութեն չը ճանչցըւած մի պարման,
Որուն ժըպտաց իմաստութիւնն՝ օրրանին,
Որուն սըրտին իշխեց Ոգին Տըրտմութեան:

Շընորհալի էր ու անկեղծ իր Հոգին:
Երկինքը զայն վարձատրեց գաղտնարար.
Ան յստկացուց արցունքն իրեն՝ թըշուառին,
Ու բարեկամ մ'իրեն տըւաւ Երկինքն ալ...

Արժանիքներն անոր միւս, մի՛ փընտռեր,
Ու մի՛ հաներ թերութիւններն ալ վիհէն,
(Անոնք բոլոր կը հանդիսն—Յոյս մշտերէր—)
Գիրկն Աստուծոյ և Հօրն, ուր գեռ կը սպասեն..

Լ. ԸՆԹԵՆ

ԱՊՈՒ ՊԵՆ - ԱՏՀԷՄ

Ապու Ատհէմ, թող ապրի իր Յեղն աղուոր,
Ըսթափեցաւ օր մ'իր անդորը երազէն,
Ու տեսաւ հոն՝ սենեակին մէջ՝ լուսաւոր
Հըրեշտակ մ'որ կը գըրէր Դիրք մ'հրեղէն,
Ա՛հ, հըրեշտակ՝ մ'որ լոյս կու տար յաստղի պէս,
Ապու Ատհէմ՝ յանկարծ, ժըպտուն, համարձակ՝
Հարցուց մեղմիկ հըրեշտակին լուսագէս.—
«Ի՞նչ կը գըրես» Ու Տեսիլքն այդ փայտահակ
Պատասխանեց. «ՁԱստուած սիրող անուններ...»
«Իմ ալ անունս» ըսաւ Ապուն— «Ո՛չ երբեք»
Յարեց անոր հըրեշտակն. Ապու կ'ըսէր գեռ,
«Ա՛հ, կը խընդրեմ, զիս մարդասէր գըրեցէք»
Դըրեց հըրեշտակն ու հեռացաւ Միւս օր
Եկաւ գարձեալ գիշեր ատեն մըթամած
Ու ցոյց տըւաւ զայն որ Աստուած սիրեց խոր.—
Եւ ո՛վ, գիտէ՞ք.— Ապու Ատհէմն էն առաջ...

ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ՇԻՐԻՄՆԵՐԸ

Անոնք մեծցան ժըպիտի մէջ՝ քովէ քով,
Ու տունն մ'ամբողջ կեանքով, խանդով լեցուցին.
Բայց անշատ են սարով, գետով ու ծովով
Գերեզմաններն անոնց՝ հիմակ՝ արբամագինս:

Նոյն խանդակով մայրն հակեցաւ սիրտլիր
Իւրաքանչիւր՝ բընացող գեղ ճակատին վրան.
Ան ունէր այս ծաղիկն անձնիւր՝ գիմացն իր,
Ո՞ւր են հիմա երազողներն այս սակայն...

Մին՝ կը պառկի մութ գետակի մ'ափին վրան,
Արեւմտեան անտառներու մէջ խոհան,
Ու կը ճանչնայ շրնդիկն անոր գերեզման,
Եղբւինի շուքերուն տակ, շատ հեռուն:

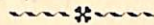
Մին՝ կը պառկի լուրթ ծովուն տակ միս-մինակ,
Ուր կը թաքին մարդարիտներ գիւթավառ.
Ան սիրելին էր բոլորին, բայց, հիմակ
Ոչ ոք կը ընայ անոր չիրմին վըրայ լա՛ւ:

Կը նընջէ մին՝ ուր Հիւսիսի այգիներ
Կը մըշակուին, ա՛հ, զոհերուն վրայ անվերջ.
Ան կը ցուցնէ իր կուրծքին շուրջ անվահներ
Վարմը արեւնն, լսպանիական դաշտին մէջ...

Մին ալ՝ որուն վրայ կը սփռէ մըրտենին
Իր տերեւներն՝ գեփուռն մեզմ' շունչին տակ,
Թառամեցաւ, վերջին ծաղիկն այդ տոհմին՝
Ճաղիկներու մէջ իտալեան անապակ:

Ու բաժնւած կը քընտնան անոնք՝ որ
Կը խաղային նոյն ծառին տակ դեռաշունչ,
Որոնց ձայնն ալ աղօթքի մէջ դաշնաւոր
Կը միանար նոյն ծընողքին ծունգին շուրջ.

Անոնք՝ որ տունն ժըպտի լոյսով վառեցին,
Ու լեցուցին Սիրտն կենսալիր երգերով.
Աւա՛ղ, Սիրոյն, ա՛ս էր բոլորը կեանքին.—
Սին է ու փո՛ւճ՝ վախճանն անոր, ո՛վ երկիր:

Գ Ա Ս Ա Պ Ի Ա Ն Ք Ա (1)

Տըղան կեցաւ նաւուն վըրայ՝ դալկահար,
Ուր իրմէ դատ, փախած էին, ոչ ոք կար.
Բոցը գալար, ափսո՛ս, մարտին կորուստն էր,
Ու, կը փայլէր շուրջն իր, անդա՛ւ կը լսուէր:

Պայծառ ու վեհ կը կանգնէր ան տակաւին,
Ծընած ըլլար կարծես վարիչ փոթորկին,
Հերոսական արիւնի ալ մըն էր ան,
Հըպարա՛ թէեւ կազմւածքով մանկական:

Բոցը կ'ոռնար. սակայն պիտի չը մեկնէր
Մինչեւ որ հօրն հըրամանն ալ չը լըսէր,
Հօրը՝ ոք վարն նըւաղեցաւ մահուան մէջ,
Ու գաղթեցան անոր խօսքին ելեւէջ:

Գոռաց ուժգին. «Լսէ՛, ըսէ՛, ո՛վ իմ հայր,
Լսէ՛՝ գործն իմ արգեօք գըտա՛ծ է վերջն ա՛լ»
Ան չէր դիտեր թէ հայրն իր հոն մեռած էր
Ու չէր լըսեր զաւակին ձայնը երբեք...

(1) Այս է պատմութիւնը Գաղիացի տղայ մը, որուն հայրը 1798ին Նեղոսի մեծ նախասամարսին գործածուած Գաղիական նաւերէն մէկուն հրամանատարն էր: Հայրը անոր պատմութեան կենալ տեղ մը մինչեւ որ նոր հրաման մը տուի: Այս նախասամարսին մէջ Անգլիացիները Նեղոսի առաջնորդութեան ներքին կարեւոր յաղթութիւն մը ճանեցան Գաղիացիներուն վրայ:

«խօսէ՛, ո՛վ հայր,» աղաղակեց անդամ մ'ալ,
«կըրնամ մեկնիլ, կըրնամ մեկնիլ, խօսէ՛, հայր!»—
Թընդանօթներ տըւին անոր պատասխան,
Ու կատաղի բոցը խուժեց անոր վրան:

Ան իր ճակտին մազին վըրայ ծրփծրփուն
Շունչը ըզգաց յարածածան բոցերուն,
Ու յառեցաւ ան՝ մահուան այդ կայանէն,
Վըհատութեան մէջ, տակաւին քաջօրէն:

Ու աւելի ուժգին գոչեց անդամ մ'ալ.—
«Հայր իմ, ըսէ՛, պէ՛տք է ինծի հոս մընալ,»
Երբ նաւուն մէջ, աղաղակի պահուն խո՛ր՝
Կը պատէին զինքը բոցերն ահաւոր:

Ու նաւն ամբողջ պատած էր բոցն ահաւոր,
Բըռնկեցուցած դըրօշակն իսկ փառաւոր,
Ու քաջ տըղուն վրայ կը խուժէր բոցն ուժգին,
Կարծես թէ ան ըլլար դըրօշ մ'երկնային:

Որոտ մ'յանկարծ լըսուեցաւ հոն—ձա՛յն ահեղ—
Տըղա՛ն, տըղա՛ն,— ա՛խ, ո՛ւր է ան խելացեղ...
Հարցո՛ւր հովին որ ամէն կողմ կը գոռայ,
Բեկորներ բիւր սըփուած հոռ հոն ծովուն վրայ:

Կայմով, դեկով և դըրօշով փառաւոր,
Ձախճախուեցաւ ու մոխրացաւ նաւն հըզօր,
Բայց էն ազնիւ բանն որ եղաւ հոն անհետ,
Այն տըղան էր, հաւատարիմ Սիրտն յաւէտ...:

ՀՈՒԻԹԻԸՐ (ՃՈՆ ԿՐԻՆԼԻՖ)ԷՆ

Ճոն Կրինլիֆ Հուիթիըր ծնած է 1808ին, Մասսաչուսեթի մէջ, Շատ կանուխ նետուեցաւ լրագրութեան մէջ և հրատարակեց զանազան թերթեր: 1831ին երևցաւ իր *Legends of New England*, 1838ին՝ *Ballads*, 1845ին՝ 1849ին՝ *Voices of Freedom*, 1850ին՝ *Songs of Labour*, 1865ին՝ *National Lyrics*, 1866ին՝ *Maud Muller*, 1877ին՝ *The Pennsylvanian Pilgrim and other poems*:

Իր գրական գործունէութեան վաթսուն տարիներու միջոցին աւելի քան վաթսուն գործեր տպագրեց, Ո՛րքաւ 1892ին: Իր բոլոր բանաստեղծութիւնները յատկանշուած են ազատութեան և ճշմարտութեան և Աստուծոյ սիրով:

ՄՈՏ ՄԻՒԼԸՐ

Նուէր՝ Մ. Ն. ին

Ամառուան օր մը Մոտ Միւլըր
Մարգագետնէն խոտ կը քաղէր.

Կը շողար պարզ փեղայրին տակ
Առողջութիւն, գեղն անսպակ.

Կը քաղէր ան երգ երգելէն,
Զոր կը կրկնէր թու թակ ծառէն.

Բայց յառեցաւ երբ քաղութիւն՝
Թըլուրն ի վար լսւաւ, սարսառողին՝

Երգը լրեց, — յոյզ ցաւաղին—
Իզձ մը տըւաւ ուղի, կուրծքին.

Իզձ մը՝ զոր սն չէր ճանչնար գեռ,—
Նոր ու վրեժմ բան մը տարրեր։—

Դատաւորն յոյլ կ'երթար ճամբէն,
Իր ձիուն բաշը շղեկէն.

Ան ձին քըշեց շուքի մը տակ,
Բարեւելու սիրուն աղջնակ,

Ու խնդրեց ջուր այն աղբիւրէն՝
Որ կը սահէր գըղձիկէն.

Կեցաւ աղջնակն աղբիւրին քով,
Լեցուց գաւաթն իր ըշտապով,

Ու, շիկեցաւ, երբ տըւաւ զայն,
Ըզգեստին, մերկ ոտքին վրան.

Ու դատաւորն ըսաւ. «Բընաւ
Զեմ խըմած ջուր մ'ատար պէս լաւ».

Ու խօսեցաւ տակաւին ան՝
Թռչուններու ծաղկի վրան.

Յետոյ՝ զրուցեց մարգէն, ամպէն,
Միշտ կըցկըտուր ու մեղմօրէն.

Ու Մոտ Միւլըր մոռցաւ յանկարծ
Ստքերն ու բուժն իր մերկ, սեւցած.

Ու լսեց զայն, մինչ ցոյք մ'անհուն—
Ճառագայթեց աչքն արջնագոյն.

* *

Մէկու մը պէս ուշ մընացած
«Մընաք բարով» ըսաւ գնաց,

Երբ Մոտ Միւլըր հեծեց երկաւր.—
«Դատաւորին կին չե՞մ ըլլար...»

«Կը զարգարէ մետաքսով զիս,
«Ան կը խըմէ գինի կեանքիս.

«Հայրս կը հագնի պարեգօտ տաք,
«Եղբայրս կը վարէ նաւակ.

«Կը զգենու մայրս ալ ճոխ, ա՛յնպէս,
«Պըզտիկներս ալ նոր ու պէսպէս.

«Կը կերակրեմ ես աղքատներ՝
«Որոնք կու գան դուռս բաղիւն...»

* *

Դատաւորն երբ բըլրէն կ'իջնէր՝
Կանգնած էր հոն գեռ Մոտ Միւլըր.

«Այդքան շքեղ, անուշ ալդակէս
«Հոգի մը գեռ չեմ տեսած ես.

«Իր հոմեատ տեսքն ու պատառխան
«Յոյց տըւին թէ բարի է ան.

«Ա՛հ կըրնար իմս ըլլալ, ու ես
«Այսօր հընձող մը՝ իրեն պէս.

«Ո՛չ ալ կըրնու ձիշդի, Սուտի,
«Ո՛չ փաստարանն ալ լեզուանի.

«Թըռչնակի երգ, տընակ մ'անշուք,
«Առողջութիւն, Սիրոյ փըսփառք...»

Բայց խորհեցաւ հըպարտ քոյրն՝ ան՝
Մայրն իր հարուստ, ազնւականն.

Փակեց սըրտին դըռնակն ու լո՛ւս՝
Թողուց դաշտին մէջ Մ'ոտ տըխուր:

* *

Բայց դատաւորն սյգ իրիկուն
Խընդացուցին երգո՛ւ մ'անհունն,

Մինչ պատանի աղջիկն անդին
Տեսաւ ցօղուիլը առուոյտին:

Ան կին մ'առաւ թանկ օփտով,
Նորոյթատեր, իր պէս վըրդով:

Սակայն մարմար սըրտին մէջ դեռ
Պատկեր մ'աղուոր միշտ կը շարժեր,—

Մ'ոտ Միւլըրի աչքերը թուխ
Կը նայէին անմեղ ու բո՛ւխ:

Մերթ՝ երբ գինին կը կարմըրէր՝
Ան կը միշտ առուին տփեր:

Կը փակէր աչքն սըրտին մէջ
Որ երազէ մարգերն անկե՛րջ...:

Ու հըծծեց մարդն այս ցաւագին
«Կըննամ ազատ ըլլալ կըրկին».

«Ազատ՝ ինչպէս այն օրն աղօտ,
«Երբ աղջիկն այն կը քաղէր խոտ:»

* *

Ան կին եղաւ մարդու մ'աղքատ
Ու դաւակներ ունեցաւ շատ:

Հոգն ու վիշտեր՝ երկունքի ցաւ
Խամբեցին փաղ անոր հոգին:

Յաճախ, տմրան տաք արեւին,
Երբ կը հընձուէր մարգը կըրկին,

Ան կը լըսէր որ աղբերակ,
Ճամբուն եզերքն ու պատին տակ,

Կը գլգլար հոն ծառն ի վար,
Ու ձիաւոր մ'անկէ կ'երթար:

Ու, ինք երկչոտ՝ վար կը նայէր,
Կը զգար թէ տաք են իր այտեր:

Մերթ պատերն իր նեղ մառանին
Սըրահի պէս կը մեծնային:

Ու կը փոխուէր իր լիկին ալ.
Մամը պայծառ լոյս կը դառնար:

Օճախին մօտ նըստողն ալ դեռ
Որ սիկատին միշտ կը յառէր,

Կը դառնար անձ մ'իրեն ընկեր,
Ծեր ու տըրտում. «Կըննամ ըլլալ...»

* *

Մե՛ղք աղջըկան, դատաւորին,
ձօխ դըժգոհին, կընծ անգին.

Աստուած հասնի անոնց բոլոր
Որ կ'երազեն միշտ անցած օր:

Ձի են տըխուր խօսքն է դարձեալ
Ձօր կ'ըսէ մարդ.— «Կըննար ըլլալ...»

Բայց, ա՛հ, մեր մէջ դեռ յոյս մը կայ
Որ կը պահուի միշտ աներկբայ,

Յետոյ հրեշտակները միայն
Կըրնան բանալ անոր դամբան...:

Ի Մ ՍՍՂ Մ ՈՍՍ

Ես չեմ հեծեր օրերս անհետ՝
Տարափին տակ անձրեւի,
Արտասուքի, ժրպտի անձրեւն Ապրիլին.—
Իմ սիրտս է միշտ պարմանիս
Արեւմտեան քամին կ'ոռնայ, մինչ կ'երգեմ.
Կը լրեւմ ձայնն առուակին,
Ու հողիկս պատուհաններն լայնօրէն
Արեւուն դէմ կը բացուին:
Ո՛չ ես առաջ ե ոչ ալ ետ կը նայիմ,
Յոյսով, վախով, գլխահակ,
Բայց կը ստանամ ես հաճոյքով այն բարին.
Որ կը գըտնեմ հոս, հիմա՛կ:
Ձեմ հերկեր ալ աշխարհն այսպէս անսպայ,
Որում ու սէզ հընձելու,
Ձեռքն Աստուծոյ կու տայ ինծի մանանայ
Ու կը սաստէ չոգս, ազգու:
Պանդըխտութեան կը փշրեմ ցուպս ես աշխատ,
Կը թողում ես ա՛լ մէկգի,
Հըրեշտակն որ կը տեսնէի հեռուն շա՛տ,
Դրբանս առջեւ կը կանգնի:
Գարնան սիւքերն ա՛լ չեն խաղար միշտ անհուն
Յօրեններուն հետ ոսկի,
Ո՛չ Մայիսի ծաղիկներուն թարմութիւն
Անան առտուն կը փըթթի:
Կապոյտ աչուի բազը երկինք կը նայի,
Թարթիչներուն մէջէն դեռ,
Ու նըւաղուն աստղածաղիկն առուի
Հոն կը դիտէ իր պապիկեր:

Պիտի հաղնին ծառերն իրենց զարդն այնքան,
Կը դադրի հոգն հարաւի,
Սաթ երկինքէն պիտի հալին, չըքանան
Մըշուշներ պաղ ու սսկի:

Ու մարդկային գործ մը կամ բառ մը երբեք
Սըխալ նըւաղ չէր ստատեր,
Սիրտն պըսակող ծաղիկներն ալ դիւրարեկ
Նըւաղ չէին թառամեր:

Ձեռքն սպասկող պիտի սորվի լուծել ա՛լ,
Շինել՝ ինչպէս քայքայել,
Սիրտս ալ նըւաղ ցաւն ուրիշին չէր ըզգար,
Տալ աւելի հաճոյք դեռ:

Կամքն Աստուծոյ որ կը հողայ խընամքով
Ինչ որ պէտք է առնել, սալ,
Գիտէ պէտքերս աւելի քան իմ վըրդով
Պատմել աղօթքըս կըրնար:

Ու յաղթանակն անմեռ Սիրոյ՝ օրէ օր
Կը տեսնուի մեր չորս դին,
Ժամանակին ու Զարգացման ակն աղուոր
Կ'օծանէ համ մ'երկնային:

Բարիքն հաղիւ թէ ըրած եմ ես մէկուն
Հետքիս նըշանն է եղած,
Ու ոտքս հաղիւ խոտորած է՝ միտքս արթուն
Ետ կանչած է դիս յանկարծ:

Թէ մահը սոսկ կը թըւի մի գամբարան
Որ Կը բացուի Լոյսի մէջ,
Ուր մանուկներ չեն թափառիր ողբադին
Հեռու աչքէն հօրը՝ մեծ:

Թէ՛ վիշտն ու հոգն ալ կ'երեւին վերջապէս
Վերջալոյսի յուշքին հետ,
Հեռու՛ն, հեռուն լեռնաշղթայ մը ինչպէս՝
Որ լուրթին մէջ է անհետ.

Թէ՛ անվախճան խօլ պայքարները կեանքին
Երգի մը մէջ կը լուծուին,
Ու հրեշտակներու ոգորումներն այդ ուժգին
Կը մեղմին միշտ հոգեւին:

Ուստի, բոլոր ըստուերներն ալ թող կախուին,
Արեւմտեան հովն՝ ոռնայ,
Ես կը բանամ պատուհաններն իմ սրբախն
Արեւուն դէմ աներկրայ....

ՀՈՒՏ (ԹՈՄԱՍ)ԷՆ

ՇԱՊԻԿԻՆ ԵՐԳԸ

Մտաներն յոգնած, մաշած, նիհար,
Կոպերն ընկճած, կարմրեցած,
Կին մը նրստած կը շարժէր յար
Ասեղն ու թելն յարագարձ.—
Ան կը կարէր, միշտ կը կարէր
Անօթի, խեղճ ու թըշուառ,
Ու ցաւագին կ'երգէր կերկեր
Շապիկին նրգն հետեւեալ —

«Կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, միշտ կարել,
Մինչ կը խօսի աքաղաղ.
Կարե՛լ, կարե՛լ ու կարել դեռ,
Մինչև փայլի աստղն, աւա՛ղ.
Ա՛հ, գերութիւն է կեանքն այս բեկ,
Ասիոյ մէջ բարբարոս՝
Ուր կինն հոգի չունի երբեք,
Քրիստոնէի կեանք կա՞յ հոս...»

«Կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, միշտ կարել,
Մինչև գըլուխը դառնայ.
Կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, կարել դեռ,
Մինչ փակուի աչքն իր վըրայ.
Կարե՛լ օձի՛ք, կարե՛լ թեզան,
Կարե՛լ անթոցն ու թեւեր,
Երբ կոճակին՝ ածգէտ երթամ
Նրագիս մէջ կարե՛լ դեռ...»

«Ո՛հ, մարդիկ, դուք որ քոյր ունիք,
Դուք որ ունիք մայր ու կին,
Կըտաւ չէ ան զոր կը հագնիք,
Այլ կեա՛նք է, կեա՛նք ցաւագին.

կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, մի՛շտ կարել,
Անթի, խեղճ ու թըշուառ,
Կըրկնակ թէլով պատանք կարել,
Շապիկ մ'ինչպէս կարել յար...

«Բայց ինչո՞ւ խօսքն ընեմ Մահուան,
Այդ Կըմախքին խօսքն յուսհատ,
Ես չեմ վախնար անկէ, ու Ան
Կը նըմանի ինծի շա՛տ,
Կը նըմանիմ ես Կըմախքին
Երբոր ծովի օրեր գան.
Տէ՛ր, ինչո՞ւ հացն է թանկագին
Ու աժան՝ կեանքն աղջրկան...»

«Կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, մի՛շտ կարել,
Զի թեթեւնար, չի՞ հատնիր.
Եւ քնչ է վարձքն ալ անոր դեռ,—
Մի անկողին յարդալիւր,
Զոր հաց ու քուրջ, ցած առատաւոր,
Կոտրած աթոռ, մերկ պատեր՝
Ուր կ'իյնայ սոսկ—հաճո՛յքս, աւա՛ղ—
Իրենքն ըստուերն իմ երեր...»

«Կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, մի՛շտ կարել,
Այդէն մինչև իրիկուն.
Կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, կարել դեռ,
Թխապարտի պէս անքուն,
Կարե՛լ օձիք, կարե՛լ թեղան,
Կարել անթոց ու թեւեր,
Մինչև յագնի Սիրան աշնքա՛ն,
Ինչպէս ձեռքերն խոնջաւերս»

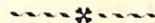
«Կարե՛լ, կարե՛լ, ա՛հ, մի՛շտ կարել,
Դեկտեմբերի ցուրտ ձըմբան.
Կարե՛լ, կարե՛լ, միշտ կարել դեռ,
Երբ օգն է տաք հոտեւան»

Մինչ կը կանչէ քիւերուն տակ
Ծրծառն՝ հիւսել ըսյն նորէն,
Յուցնելով լանջը ոսկեքանդակ
Ու զըրկանքն իմ Գարունէն...

«Ա՛հ, երանի՛ թէ կարենամ
Շաղկին, սիւքին կեանքն ըմպել,
Պրեւն աղուոր գըլխուս վըրան,
Ու ոտքերուս տակ խոտեր.
Մէկ ժամ միայն ըզգայի ես,
Երբեմն ինչպէս ըզգացեր,
Երբ Կարօտն իմ չէր բոցակէզ,
Պըտոյտս հացէ չէր զըրկեր...»

«Ո՛հ, մէկ ժամ լոկ, մէկ ժամ միայն
Կարենայի շունչ առնել,
Ո՛չ թէ Սիրոյ, Յոյսի սակայն,
Լալու համար անարդել.
Լալու՝ որ սիրտս քիչ մը հանդչէր.
... Բայց, կոպիտ տակ թող չորնար
Արցունքս, դի ան կասեցընել
Պիտի կըրնար ստեղս ալ...»

Մատներն յողնած, մաշած, նիհար,
Կոպերն ընկճած, կարմրեցած,
Կին մը նըստած կը շարժէր յար
Ասեղն ու թելն յարագարձ.
Ան կը կարէր մի՛շտ կը կարէր.
Անթի, խեղճ ու թըշուառ,
Ու ցաւագին կ'երգէր կերկեր
Շապիկին երգն հոգեսպառ:

(Իր կուրուքեան առիթով)

Երբ կը խորհիմ թէ լոյսն իմ, ա՛հ, չըբացաւ որքան վա՛ղ,
Այս մութ ու լոյն աշխարհի մէջ, օրերուս կիսուն գեռ.
Ու հանճարն որ միշտ թաքուն ծածկելն սճիր մ'է, աւա՛ղ,
Կ'ապրի իմ մէջս անօգուտ, թէ և հոգիս կը հակեր:

Ըստեղծողիս ծառայել ու հաշիւ տալ բաց ճակտով.
Ձի գուցէ Ան 'հարցնէր ինձի սաստով մը արտում
Թէ՛ Աստուծոյ Գործն օրուան դուն մերժեցի՞ր անվերջով:
Ու կը հարցնեմ ցաւազին. բայց Ըստեղծողն անդադրում

Կ'արգելէ զիս ու կ'ըսէ, «Պէտք չունի Ան, իրաւ որ,
Ո՛չ մարգերու գործերուն, ո՛չ ալ իր իսկ շքնորհքին.
Ո՛վ լուծն իր լաւ տանի հոս, կը ծառայէ լոկ Անոր:

Արքայական է Տունն իր. ճեպընթացի մէջ անգին
Բիւրաւորներ միշտ երկին, ովիւննն այց կու տան.
Ըսպատողներն ալ Անոր՝ կը ծառայեն անխափան:

ՓԻԷՏՄԸՆՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ԶԱՐԴԻՆ ՎՐԱՅ (1)

Վըրժիւնդիր եղի՛ր, Տէ՛ր, քու սուրբերուդ ջարդուած՝
Որոնց ցիրցան ոսկորներն Այգեանի վրայ կը պառկին.
Անոնց՝ որոնք պահեցին ճշմարտութիւնդ երկիւղած,
Նախահայրերը երբ մեր քարեր, ծառեր պաշտեցին...

(1) 1655ին Սալվադի Դուխար որոշեց բռնադատել Փիէսմոնքի հովիւներուն մէջ բնակած իր Աւետարանական հպատակները Պապականութիւնը ընդունիլ, եթէ ոչ՝ իրենց երկրէն մեկնիլ: Ամէն անոնք որ մնացին, բայց մերժեցին Պապականութեան դառնալ, իրենց կիներով եւ զաւակներով խիստ բարբարոսական կոտորածի մը ենթարկուեցան: Ազատուածները լեռներ փախան, ուրիշ Անգղիա պաշտամուրները որկեցին Քրոմուէլի օգնութեան համար: Քրոմուէլ իսկայն ընդհանուր ծովապահութիւն հրամայեց եւ ազգային նուիրաստութիւն մը սահմանեց, որով իբր 40,000 Անգլոսկի հաւաքուեցաւ:

Մ Ի Լ Թ Ը Ն (ՃՈՆ)

Ճոն Միլթըն ծնած է 1608 Դեկտեմբեր 9ին: Իր նախնական ուսումը ստացաւ Լոնտոնի Ս.Պօղոս վարժարանին և յետոյ՝ Բէմպրիճի մէջ: Հակառակ հօրը փափաքին՝ ան հետզհետէ կը մեծցնէր իր մէջ բանաստեղծութիւնը և տանըեթը տարեկան եղած ատեն, արդէն իսկ, Լատիներէն քերթուածներ կը գրէր:

Միլթըն բաւական ճամբորդութիւններ ըրած է, որոնցմէ շատ ազդուած է: Մանասկցած է նաև իր ժամանակին քաղաքային շարժումներուն և իբր ազատական մեծ գեր կատարած է Հասարակապետականներու համար, Թագաւորականներու գէմ: Կարողոս Ա. ի գըլխատումը պահանջողներէն եղած է, ասոր համար բանտարկուած է բայց յետոյ ազատուած է:

Միլթըն ընտանեկան գիւրգուլութիւններու ալ ենթարկուած է մեծապէս, երկրորդ և երրորդ անգամ աճումնայցած է: Բայց ամէնէն աւելի, հէ՛գ Գլուցազներգակը իր աչքերը կը կորսնցնէ օր մըն ալ՝ գլխու ցաւով մը:

Ունի շատ մը բանաստեղծութիւններ, բայց իր գլուխ գործոցն է «Դրախտ Կորուսեալ» ու «Դրախտ Վերագտեալ»:

Միլթըն մեռած է 1674ին և թաղուած Լոնտոնի մօտ, Սէնդ ձորը եկեղեցիի գաւթիքը, ուր 1793ին կը կանգնեն իր վրայ մահարձան մը:

Մի՛ մոռնար, Տէ՛ր, հետքն անոնց գրուած գրքերի մէջ անհուն.
Անոնք՝ Գու չօտըդ էին ու փարախնուն մէջ շա՛տ հին
Փիւտմընտներ կատաղի ըսպանեցին անդադրում,
Մայրն իր զաւկին հետ մէկտեղ, ա՛հ, ժայռն ի վար նետեցին:

Չեճքէն անոնց ձորակներ բլրան պէս են բարձրացեր
Ու բլուրներն՝ երկրներն Անոնց արիւնն ու փոշին
Դուն տարածէ իտալեան դաշտերուն մէջ, և ուր դեռ

Ձար բըռնաւորը կ'իշխէ, կըրնան տա՛իլ տակաւին
Հօտեր՝ որոնք, Գու ձամբան ուսած՝ անգին փրկութեան,
Կանուխ, կըրնան խոսափիլ սարսափներէն Բարեկեան:

ՓՈՍԱՍ (ՄՈՒՐ)ԷՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ՔԱՂՑՈՒ ՔՆԱՐ

Հայրենիքիս քաղցր քնա՛ր, խաւարի մէջ գըտայ քեզ,
Վըրադ երկա՛ր կը կախուէր երբ Լըռութեան սա՛ռ շղթան.
Ո՛վ իմ քընար իրլանտեան, անվախ իմ ձեռքս առի ես,
Ազատութեան լոյս ու երգ լսրերդ ահա՛ կը թըրթռան:

Ու բերանքիդ խազէն մեղմ, սիրոյ տաղէդ կաթոգին,
Ա՛հ, մոլեգին ու քընքուշ սարսուռներդ են արթընցեր,
Լարերդ այնքան երկար, ըսցց ցաւի խոր հեծքն հընչեցին,
Որ բերկրանքիդ պահուն իսկ կը թափես դառն արցունքներ:

Հայրենիքիս քաղցր քնա՛ր, հըրաժեշտ քու երգերուն.
Երգի պըստկն է այս հուսկ՝ որ կը հիւսնէք ցընծալի.
Դնա՛, նընջէ դառն փառքի ցոլքերուն տակ շողջողուն,
Մինչև մէկ օր քեզ հըպի ձեռք մ'իմինէս արժանի:

Ազգասէրին, զինուորին, սիրահարին թըրթռաւներ,
Եթէ քընարն իմ հընչեց, ատոնք թող փառքըդ ըլլան.
Ես հովին պէս եմ միայն, ի՞նչ փոյթ կ'անցնիմ անտարբեր,
Ու քաղցրութիւնը լոկ՝ որ արթընցուցի՝ քո՛ւկդ է այն:

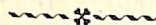

ՍԱ՛ ԶԱՆԳԱԿՆԵՐՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ

Սա՛ զանգակներն իրիկուան, սա՛ զանգակներն իրիկուան...
Ի՛նչ պատմութիւն կը պատմէ գաշնակութիւնն անոնց յար.
Պատմութիւններ՝ հինաւորց, հայրենիքի, մանկութեան,
Կը լըսէի երբ մի՛ օր զանգակնն իրենց օգտապար:

Այդ երջանիկ ժամերն ա՛լ հիմա անցա՛ծ են, անցա՛ծ,
Շատ սըրտեր որ այն ատեն կը ցընծային, կ'ոստնէին,
Կը բընակին ա՛լ հիմակ շերիմին մէջ մըրթամած.
Ու չեն լըսեր իրիկուան սա՛ զանգակներն աղուագին:

Ու օր մ'ալ երբ ես երթամ այս աշխարհէն վերջապէս,
Գանգիւնն այդ խօլ, ահաւոր պիտի հընչէ մըշտական,
Մինչ քերթողներ մը ուրիշ պիտի յածին, ինծի պէս,
Այս ձորին մէջ ու երգեն գովքդ, ո՛վ զանգակ իրիկուան...

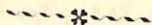
ՄԱՐԻԱՄԻՆ ԵՐԳԸ

Կարմիր Ծովուն վըրայ մո՛ւթ, հընչեցուցէք ծընծղաներ
Յաղթանակեց Եհովան, իր Ժողովուրդն է ազատ.
Երգեցէք, զի Վեստթիւն բըռնաւորին խորտակուեր,
Զիւսորներն ու կառքեր, քաջազուններն անվըհատ:

Հըպարտանայն ալ աննց փո՛ւծ է, զի Տէրն է խօսած.
Զիւսորներն ու կառքեր, ալիքի մէջ սուղեցան.
Հընչեցուցէ՛ք ծընծղաներ Կարմիր Ծովուն՝ մըռայլա՛ծ
Իր Ժողովուրդն է ազատ. յաղթանակեց Եհովան:

Ա՛հ, գոհութիւն մեր Տէրոջ, և փառաբանք Յաղթողին.
Մեր նեան է իր խօսքն հըզօր, մեր սուրն է իր շունչն անվերջ.
Ո՞վ կը գառնայ պատմելու Եզիպտոսի վէպն ազգին՝
Որ Ան թողուց որ երթայ հըպարտութեան պահուն մէջ:

Զի Տէրը վար նայեցաւ իր փառայեղ կամարէն,
Բիւրաւորներն ալ իր քաջ հոսանքին մէջ նետուեցան.
Հընչեցուցէ՛ք ծընծղաներ, Կարմիր Ծովուն վրայէն,
Իր Ժողովուրդն է ազատ. յաղթանակեց Եհովան...

ՊԱ ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՐԳՆ Է ԱՄԱՌՈՒԱՆ

Սա վերջին վարդն է ամառուան
Որ կը ծաղկի միւ-մինակ,
Ու ընկերներն իր սիրական
Թառամեր են ալ հիմակ:

Երբեք չըկայ շուրջն իր ծաղիկ,
Վարդի կոկոն մ'ալ յաւետ,
Որ կարմըրէր մենաւորիկ
Կամ հեծեծէր իրեն հետ:

Ձեմ թողուր քեզ, ո՛վ վարդ վերջին,
Որ ցողունիդ վրայ հեծեա,
Ի՞նչ ընկերներդ ալ կը հանգչին,
Դընա, նընջէ աննց պէս:

Պիտի սըփռեմ ես արամարար
Քու տերեւներդ հողին վրայ,
Ուր պարտէզի ընկերներդ ալ
Կը պսակին լո՛ւռ, անըզգայ:

Իցի՛ւ ես ալ մեռնիմ այսպէս
Մըտերմութեան հետ անգին,
Երբ Դըրախտին մեր սիրակէզ,
«Ա՛հ, գոհարները թափին»:

Երբ թարշամին սըրտերն արդար
Թըւչին սըրտերն անապակ,
Ա՛հ, ո՞վ կ'ուզէ՛ հոս գետ մընայ
Այս աշխարհին մէջ մինակ...

«ՄՆԱՍ ԲԱՐՈՎ» ԿՐՏԷ ԱՐԱՊՆ ԻՐ ԶԻՈՒՆ

Պատուական ձիս, աղնիւ ձիս, որ կը կանգնիս քովս հիմակ
Պայծառ, հըպարտ, կոր վիզով ու աչքով մոռլթ, մողեգին,
Ա՛լ անապատը յածիլ մ'անձկար ձեպով մը արագ.
Դուն ծախուած ես, ո՞վ նըժոյգս, ես չեմ հեծներ քեզ կըրկին:

Մի՛ դոփեր հողն անհամբեր, մի՛ շընչեր օդն հովասուն,
Հոն՝ ուր ալ կը թըռչիս, ինէ հեռուն է աշնքա՛ն.
Սանձդ է օտար մը բըռնած, քու տէրդ՝ ոսկին գեղնագոյն,
Դուն ծախուած ես, ծախուած ես, մընտս բարով, պատուական՝

Մընտս բարով, այդ ազատ, հըզօր, անխոնջ քու ծունգին
Որ կ'երթայ ցուրտ երկինքն ա՛յն՝ ուր կայ տընտին օտարի,
Կը պատրաստին ա՛լ գարիշ ձեռքեր նըւազ կաթսգին
Ու շոյեն բաշդ մետաքս՝ զոր օր մը ես հիւսեցի:

Պիտի ցաթի դարձեալ այդ, բո՛յց, քեզի հետ երբե՛ք ես
Զը պիտի ա՛լ թափառիմ հոն՝ ուր կ'ըղձանք մենք ըլլալ.
Մուժը դարձեալ կ'իջնէ վար, աւազին վրայ բոցակէզ,
Տարբեր նըժոյգ մը զիս տուն պիտի տանի ծանրաբայլ:

Պէ՛տք է, այո՛, հեռանա, ո՞վ իմ նըժոյգ տարագիր,
Ազատ սիւքէն, Տընտկէզ ու երկինքէն շողշողուն.
Պիտի ըլլաւ դանդաղուն, աչքի ալ նըւազ լուսածիր,
Իզո՛ւր պիտի սլորես շոյել վիզդ իմ ձեռքերուն:

Գունի մէջ լոկ պիտի ես տեսնեմ նայուածքդ պայծառ,
Գունի մէջ լոկ պիտի ես լրեսմ ոտքիդ ձայնն հըզօր,
Ու բազուկս ալ երբ լանամ իրբն խրթան կամ պատուար,
Յընցուելով ես կ'արթընամ... ա՛հ ծախուած ես, ձիս աղուոր:

Ա՛հ, դուցէ քեզ կը սաստէ ձեռք մ'անծանօթ ու դաժան,
Մինչև փըրփուրը փըռուի՛ տլերի պէս, կողիդ վրայ,
Մինչև արիւնըդ ժայթքի, ա՛հ, դատանքէդ հոգեհան
Մինչև վար տէրըդ համբէ ցըցուած երակդ անխընայ:

Կըննա՛ն այդպէս գործածել քեզ, — ադ ըլլալ չի՛ կըննար,
Կը մըտածեմ երբ դուն ես այնչափ արագ, վեհ, հըլու,
Եթէ մեկնիս, մի գուցէ, պիտի սիրուն իմ լոկ անձկար. —
Ու քեզ սանձող ձեռքն արգեօք պիտի թոյլ տա՛ր ետ գալու:

Դարձի՛ր, աւա՛ղ, ո՞վ նըժոյգս, ի՞նչ պիտ' ընեմ ես լըքուած,
Երբ դուն, բերկրանքն իմ ամբողջ, անհետանաւ աչքերէս,
Երբ անջըրպետը մըթին պատրէ աչքերըս լեցուած
Ու պահ մը լոկ երեւիս դուն աչքերուս ցնորքի պէս:

Պիտի յածիմ ես տըխուր ծանր ու դանդաղ քայլերով,
Հոն՝ ուր զըւարթ ոստոստուն կը տանէիր զիս արագ,
Պիտի նըստիմ մարգին վրայ, խոնջ, տխրօրէն խորհելով
Թէ՛ հոս էր որ վերջին հեղ, ա՛հ, խըմց ջուրն ան յըստակ՝

«Վերջին հեղն էր որ խըմե՛ց». Մէկդի՛, ցընորք անցաւոր,
Օր մ'ապրել ես չեմ կըրնար, գիտե՛մ, քեզ ա՛լ չեմ տեսներ,
Խաբեցին զիս, ո՞վ նըժոյգս, զի նօթուժիւնն է հըզօր,
Խաբեցին զիս, ով նըժոյգս, — ես սիրեցի սակայն դեռ...

Ո՞վ կ'ըսէ ես քեզ տըւի, ո՞վ թէ՛ դուն ա՛լ ծախուած ես,
Սըխա՛լ, սըխա՛լ, ո՞վ նժոյգս, աննց ոսկին կու տամ ետ,
Ե՛րեսնում վըրտդ, կը յածիմ դաշտերու մէջ, միշտ այսպէ՛ս.
Մէկդի՛, ով որ մեզ լաժնէ, կ'ըլլայ կեանքն իր լոկ անհետ...

ԱՐՏՈՅՏԻՆ

ՇԷԼԻ (ՓԷՐՍԻ ՊԻՇ)

Փերսի Պիշ Շելի ծնած է 4 Օգոստոս 1792ին, *Sussex* մէջ։
 Իր կրթութիւնը ստացաւ *Sion House* մէջ։ Շելի շատ մօլի էր
 վեպի, այնչափ որ տակաւին իր պատանեկան շրջանին գրեց երկու
 վեպ, *Zastrozzi*. և *st. Iroyne or the Rosicrucian*: Քէմպրիձ
 ուսանելու մեկնեցաւ և շատ անկանոն կեանք մը ունէր, Պայրքնի
 պէս Հրատարակեց *Posthumous Poems of my Aunt Margaret Nicholson*,
 15 տարեկան, ու, տասներութ տարեկան ալ
 հրատարակեց *Queen Mab*, 1816ին՝ *Alastor or the Spirit of Solitude*,
 1818ին՝ *Revolt of Islam*, 1819ին՝ *Rosalind and Helen*, 1821ին՝
Prometheus Unbound և իր Թնայած գործերն են՝ *Hellas*,
The Witch of Atlas, *Adonais*, *Eipsy-chidion*, կեօթէի Ֆաուսթին
 թարգմանութիւնը։ Շելի ծովամայն եղաւ 8 Յուլիս 1822ին,
 զիրքը ձեռքին մէջ։

Պայրքնի այս մտերիմին *The Clouds* և *To a Skylark*
 հոյակապ քերթուածներ են, պարզ, վճիտ, վսեմ և իմաստալից։

Ողջո՛յն, արտոյտ, զըւարթ ոգի,
 Թըռչնակ սիրուն, աննրման,
 Որ միշտ հեռո՛ւն, մօտն երկինքի
 Կը պարպես Սիրտդ անխափան,
 Այլ՛ք, ալիք, ձեռով մ'անլուր Արուեստի։

Բարձրը, ա՛հ, բարձր, աւելի՛ վեր
 Կը թըռչիս դուն մեր երկրէն,
 Ամպի սիւնի պէս լուսահեր
 Կը ճախրես դուն վեհօրէն,
 Միշտ երգելով կը սաւառնիս երկինքներ։

Վերջալոյսին հըրաշափառ՝
 Երբ շառագոյն լոյսի մէջ
 Ամպերն արծաթ կը շողան յար,
 Կը սաւառնիս դուն անվերջ,
 Բերկրանքի պէս որ կը սկըսի ուռճանալ...

Կը նըւաղի սըլացքիդ շուրջ
 Վերջալոյսի ծիրանին,
 Դուն աստղի պէս, թռչնո՛ւկ անուրջ,
 Հորիզոնին ծայրն յետին
 Կ'անհետիս. բայց ես կը լըսեմ քու մըրմունջ։

Կը ճախրես վեր նըման նետի
 Այդ երկինքին մէջ արծաթ,
 Որուն լամպն ալ կը մարմըրի,
 Կը ճերմըկնայ անընդհատ,
 Կը հատնի. գեռ մենք կ'ըսենք հո՛ն է անի...

Բոլոր երկիրն, երկինքն համակ
 Քու երգերովդ են լեցուած,
 Երբ գիշերն է ջի՛նջ, անապա՛կ,
 Զուրկ ամպէ մ'իսկ թափառյած,
 Կ'ողողուի երբ երկիրն լուսնի ցօլքին տակ։

Ահ, դուն ի՞նչ ես, մենք չենք գիտեր,
ինչի՞ նըման ես, թուչո՛ւն,
Ծիածանի ամպէն չ'իջներ
Շողեր այնչափ պըսպըղուն՝
Որչափ տարափն՝ երգիդ չըքնաղ ու անմեռ:

Բանաստեղծի պէս ողորդած
Խորհուրդներու լոյսին մէջ,
Կ'երգես տաղեր միշտ սիրարծարծ,
Երգ աշխարհի կազն անվերջ
Ձաննք վախի ու Յոյսի մէջ է մոռցած:

Դիցուհի պէս լուսալի՜ր՝
Որ պալատին մէջ փաղփուռ
Կը գըգուէ խօլ՝ սիրահարն իր.
Մութ, ցաւագին պահերուն
Սիրոյ նըման քաղցը երգերով կ'առնեն հիւսւո՛ւն:

Կարծես ոսկի ճըճի մ'ես դուն,
Որ ցողերու ծակին մէջ
Կը ցըրուէ միշտ երանդ փայլուն
Ծաղիկներուն, խոտին գէջ՝
Որ կը պահեն զինք մեր աչքէն անդադրում:

Վարդի մը պէս՝ որ զարդարուն
Իր թարմ, կանանչ տերեւով՝
Կ'իշխայ շուռչին տակ հովերուն,
Մինչև որ բոյրն հոգեթով
Կը տարածուի խորշակներու զրկն անհո՛ւն:

Տարափի պէս դարձանային՝
Որ մարդին մէջ ընդարձակ
Կ'արթընցընէ կեանքը ծաղկին,
Ինչ որ կայ հոն գըլխահակ,
Տաղերդ, արտո՛յտ, վըճիտ ու ջինջ կը թըռչին:

Պատմէ՛, արտոյտ, ս'վ ոգի, մեզ,
Քու խոհերն ի՞նչ անուշ են,
Ձեմ լըսած դեռ գովք մը ալսպէ՛ս,
Սիրերդ, գինեքդ հըրեղէն՝
Որ թըրթըռայ այդքան հըմայք բոցակէզ:

Դաշնակու թիւնը մարդկային
Յաղթանակի երգերուն
Քու երգիդ քով կը դառնան սի՛ն
Հըպարտութիւն մը փըցուն՝
Որուն մէջ մենք կեանք կ'որոնենք տակաւին:

Ահ, ակունքներն արդեօք ո՛ւր են
Քու երջանիկ տաղերուն,
Ի՞նչ դաշտ ու լեռ քեզ կը պատեն,
Ի՞նչ ծով, երկինք ունիս դուն,
Ի՞նչ Սէր է ադ, ի՞նչ մոռացում ցաւերէն:

Քու Բերկրանքիդ հըզօրացման
Ձըկայ երբեք ըսպառում,
Ու Տաղտուկին Շուքն անսահման
Կ'ապրի քեզմէ միշտ հեռո՛ւն.
Կը սիրե՛ս. բայց անծանօթ ես յափրութեան:

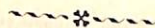
Կը քընտնտ կամ ես արթուն՝
Կը նըկատես անարգել
Աշխարհն է ճիշդ ու իմաստուն,
Քան մենք կըրնանք երազել,
Ատորհճամար երգերդ այդքան են թըրթըռո՛ւն:

Կը սեւեռինք, աղի՛ն, անդին,
Կ'ողբանք ինչ որ չէ եղած,
Մեր ժըպիտներն իսկ ցընծագին
Վիշտով է գեռ միշտ օծում,
Մեր երգն անուշ կը պատմէ Յաւը կեանքին:

Ահ, կըրնայինք արհամարհել
Ատելութիւն, փառք ու վիշտ,
Եթէ մեր Սիրտը չի ծընէր
Միայն լալու համար միշտ,
Մարդ այն տանն երգերդ ինչպէս կ'ըմբռնէր:

Լաւագոյն՝ քան խողերն աղուոր
Բոլոր ուրախ ձայներուն,
Լաւագոյն՝ քան խոհերն ալ նոր
Գիրքերու մէջ լեզու—լեզուն,
Խորհուրդն եւ խոր չընկճող կեանքէն երկրաւոր:

Արտոյտ, մաս տուր ինձ այդ խինդէն՝
Զոր ունի՞ս դուն, ունի՞ս դուն,
Ու ներդաշնակ երգս այն տանն
Կը թրթռայ իմ շրթներուն,
Ու, աշխարհն ալ պիտի լըսէր զայն արդէն...

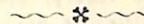
Փ Ո Փ Ո Խ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ծաղիկն այսօր որ կը ժպտի հըրափառ,
Վաղը անշուշտ կը թռամի,
Ու կ'ուզենք որ ինչ որ ապրի շատ երկա՛ր,
Կը մեռնի վաղ աւելի:
Ինչ է հըմայքն այս անգիտակ աշխարհին
Կ'արեւնէն երբ շանթեր խաւարը մըթին,
Իրենք որքա՛ն շուտ կ'անցնին:

Փոփոխական է Զօրութիւնն, անհաստատ.
Բարեկամն, ա՛խ, ինչ չըքնաղ,
Սերը ինչպէ՛ս կը ծախէ հուրքն հիասթափ
Վըհաստութեան մը, աւա՛ղ:

Այլ մենք դարձեալ, երբ որ անոնք կը մարին,
Կըրկին կ'ապրինք հաճոյքն աննց պատրանքին,
Խելայեղած, հոգեւին:

Քանի՛ երկինքն կապոյտ է դեռ, լուսավառ,
Քանի՛ ծաղիկն է ժպտուն,
Քանի՛ աչքերն յառումներով տենչահար՝
Կը տեսնեն կեանքն օրօրուն,
Ու քանի՛ դեռ ժամերն անուշ կը սահին՝
Երազէ լսի՛ Ու թմրիւրէդ վերջ ֆատիլ դուն
Ըսթափէ՛ լալ ցաւազին...

Ա Մ Պ Ը

Ծաղիկներուն ծաղաւի կը բերեմ զով տաքափներ
Առուակներէն, ծովերէն,
Ու հովանի կ'ըլլամ ես տերեւներուն աներեր՝
Որ կ'էսօրին կ'երազեն:

Թեւերէս վար կը թափին ցողեր՝ որոնք կը սթափեն
Ահ, թռչնիկները համբուն,
Թռչնիկներ՝ որ իրենց մօր կուրծքին վրայ դուրս գնան
Երբ՝ կը պարէ ան հեռո՛ւն:

Ես կը վարեմ կայմն անդուլ խորազանդկարկուտին,
Կ'ընեմ ճերմակ ըիլ գաշտեր,
Յետոյ դարձեալ կը լուծեմ զայն անձրեւի մէջ հեշտին,
Ու խնդուքս է որոտել:

Ես կը մողեմ վիթխարի բռնեւորն վրայ ձիւնն աղուոր,
Ուր կը հեծեն շոճներ,
Կը քընանամ մինչև լոյս ճերմակ բարձին վրայ՝ անդորր
Թեւերուն մէջ հովիւն խեռ:

Աշտարակին վերայ բարձր իմ արփննստ շողշողուն՝

Կը հանգչի իմ ղեկավար,

Քարայրի մէջ կալ ու կապ կը շրջթայուի Որոտուսն՝

Որ կը գոռայ պահն յարմար:

Ու ովքէանին, երկրի վրայ շարժումներով միշտ, անվերջ

Կ'առաջնորդէ ղեկավար,

Խարուած Սէրէն բեղմնաւոր որ կը շարժի ծովուն մէջ

Ծիրանեգոյն, գողահար,

Ջրովէժներու, դաշտերու, բլուրներու, լիճերու

Առուակներու վրայ անդուլ,

Լեռան կողքին կամ առուին՝ ան կ'երազէ միշտ հըլու

Ու կ'ապրի Սէրը հանուր.

Երբ ես երկնի բիւ ժպտին մէջ կը տաքնամ խօսարար

Կ'ըլլայ անձրև ան լուծուած...

Արիւնագոյն արեւեքն իր օդային աչքերով

Ու փետուրով ցիր ու ցան՝

Կը ցատկէ իմ թափառող յենարանիս վրայ շուտով,

Կը մեռնի աստղն երբ առտուն:

Լեռան ժայռին պէս ցըցուած կատարի մը վրայ որ

Երկրաշարժը կ'օրօրէ,

Կըրնայ արծիւը վայրկեան մը նըստիլ սէգ, փառաւոր

Փետուրներով ոսկիէ.

Մայրամուտն երբ կը շընչէ իր ծովի խոր անկողնէն

Սէր ու հանգիստն իր խոհուն,

Երբ իրիկուան ցուպն ոսկի կ'իյնայ յուշիկ մեղմօրէն

Վերն՝ երկինքէն օրօրուն:

Ծալած թեւով կը հանգչի՜մ իմ օդային բոյնիս մէջ

Ինչպէս տատարակ մը թըխտող,

Ու կտրիկ տիկինն այն՝ որ կը կոչեն լուսնկայ,

Բեռնաւորուած ըսպիտակ,

Կը սահի թօշ ու աղօտ մետաքսահիւս յարկին վրայ,

Կէս գիշերուան սիւքին տակ:

Եւ ուր որ ոտքը անտես՝ բաշխումս որուն լոկ անգին

Հըրհշտակներ կը լըսեն,

Կը խանգարէ հիւսուածքն իմ վըրանիս նուրբ ասնիքին,

Յոյքեր կու գան աստղերէն:

Ու կը խընդամ տեսնելով անոնց պըտոյտն ու շըջան

Ինչպէս մեղուի ժիր՝ պարե՛ր,

Իմ օդային վըրանիս ճեղքը երբ ես կը բանամ

Մինչև որ գետն ու լիճեր,

Շերտերու պէս երկինքի բարձրէն իմ մէջըս ինկած

Լուսինն, անոնք կը հարթեն:

Ես կը կապեմ արեւուն գահը ոսկի գօտիով

Ու Լուսնակինն սատափեայ,

Կ'աղօտանայ հրաբուխն ու կ'ըլլան աստղերն ալ վըրդով

Մըրրիկն դըօշ երբ բանայ.

Ու կատարէ ես կատար կամուրջի մը ճիշդ նըման

Ծով—յորձանքին վրայ ինկած,

Ճառագայթներն արեւուն կ'ընեմ տանի՛ք, կախօրան,

Լեռներ՝ սիւններ յաղթապանծ.

Ու յաղթական կամարն ալ որուն մէջէն կ'անցնիմ ես,

Մըրրիկ, կըրտկ, ու ձիւն է,

Երբ օգին ուժն է կապած իմ աթոռիս բոցակէզ՝

Բիւրաբերանգ աղեղ մ'է,

Վերն հուր—ըսփիւռը իր մեղմ գոյնով մետաքս կը հիւսէ,

Մինչ վարն երկիր կը խընդայ...

Ես աղջիկն եմ երկրին ու ջուրերուն կապուտակ

Ու սընտուն՝ երկինքին,

Կ'անցնիմ հերձէն ովկեանին և տփերէն շարունակ,

Չեմ մեռնիր, բայց կը փոխուիմ

Զի անձրեւէն վերջ անրիձ կամարն երկնի ջինջ, յըստակ
կը կանգնի միշտ, հոլանի,
Ու զեփուռներ ու ցոլքեր կորնթարթով մ'անապակ
կ'երկնեն զմրեթն երկինքիւ —

Ես կը խնդամ լըռելեայն դատարկ շիրմիս ալ վըրան,
Հեռուն՝ այրէն անձրեւին,
Մանուկի պէս արգանդէն, ոգիի պէս շիրմէն
կ'ելլեմ կ'աւրեմ զայն կրկին...

ՈՒԱԹՍԸՆԷՆ

Գ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ Զ Ի Ի Ն

Ո՛հ, դուն ձիւն ազատ, ո՛վ ձիւն գեղեցիկ,
Կը լեցնես երկինքն, երկիրն հանդարտիկ,
Տանիքներուն վրայ, փողոցներուն մէջ,
Մարդու գլխուն վրայ կու գաս դուն անվերջ
Պարել

Յատկելով,

Սահելով անդուլ,

Ո՛վ գեղեցիկ ձիւն, ոչինչ կ'ընես ծուռ:
Կ'ոստնուս համբուրել աշտերն աղջկան
Կառչած շըրթներուն, քրմայքով այգբան.
Ո՛վ գեղեցիկ ձիւն եկած երկնէն վար,
Հրեշտակի պէս ջինջ սիրոյ պէս այլայլ:

Ո՛վ դուն, ձիւն աղուոր, ո՛վ ձիւն գեղեցիկ,
Ինչպէս ծուէններդ կ'տափոփուին մեղմիկ,
Դառնալով անդուլ շուրջ պար մը արջիւռ,
Ամէնուն հետ կը խաղան անձանձիր:
Խուժել,

Խնդալով,

Ըշտապելով յար

Կը վառեն երեսն աչքն կ'ընեն պայծառ,
Ու նոյնիսկ շուներն ոռնալ ոստնելով
Ինկող բիւրեղներ կը լափեն սիրով:
Քաղաքն է զըւարթ, սիրտն է ջընձագին,
Կ'ողջունէ խնդով գալուստը ձիւնին:

Ինչպէ՛ս կ'ընթանայ ամբոխն հակելով,
Կանչելով զիրար ժպտով ու երգով:
Ինչպէ՛ս բալիւրներն, տառապի նըման
Կը սահին պայծառ, յետոյ մո՛լթ կ'ըլլան,

Հընչել,

ձօճելով,

Խուժելով կ'երթան

Գեղեցիկ ձիւնին կատարին վըրան.

Յրատակ է ձիւնն երբ կու գայ երկինքէն,

Ըլլալու համար ստնակոխ խուժէն.—

Բիւրաւոր ոտքեր կը կոխեն անկերջ

Մինչև որ ըլլայ ցետ, փոքրցին մէջ:

Ձիւնի պէս մաքուր էի ես. ինկա՛յ

երկինքէն գեհէն, ձիւնի պէս ինկա՛յ,

Ինկա՛յ կոխուելու ցետի պէս հըլո՛ւ,

Անարգըւելու ու հեգնըւելու,

Զիղջով.

Անէծքով,

Վտխնալով մահէն,

Հոգիս ծախելով անոնց որ կ'ուզեն.

Հասցի համար լոկ երթալով առա՛ջ,

Ատելով մարդիկ, մահէն սարսափած.

Ողորմած Աստուած, այդքա՛ն ինկա՛ծ ես,

Մինչ երբեմն էի յըստակ ձիւնի պէս:

Գեղեցիկ էի երբեմն ձիւնի պէս,

Բիւրեղէ աչքով, սըրտով բոցակէզ.

Սիրուած էի ես գեղովս անգիտակ

Շոյած, փընտըռուած այտերս անապակ,

Հայրի՛կ,

Ա՛խ մայրիկ,

Քոյրեր պատուական,

Աստուած, ու ես իսկ հիմա ալ չըկան.

Ամէնէն թըշուառն կ'երթայ դողդոջուն

Աւելու երբ դեռ կը յածիմ արթուն,

Ու ի՛նչ որ իմ քովս կայ իմ շուրջս բոլոր

Ոչինչ կայ ձիւնէն զատ մաքուր, աղուոր:

Ի՛նչ անուր կ'ըլլար, եթէ ձիւնն աղուոր

Մեղաւորին վրան իյնար՝ նենգաւոր,

Ի՛նչ անուր կ'ըլլար, երբ գիշերն իջնէր

Եւ ուղեղս անյոյս սառէր, կարկամէր,

Մարի՛կ.

Սառելով,

Մեռնելով մինակ.

Աղօթքի մէջ զատ, հեծքի՛ անգիտակ,

Խանգոտ քաղքի մէջ անուր, տարակալ

Կը ցընծայ խուժանն երբ ձիւնը կ'իջնայ,

Պառկիլ ու մեռնիլ գաժան ցուիս մէջ

Անկողնով՝ ձիւնէ, պատանքներով գէջ:

ՈՒՐՏՈՒՐԹ(ՈՒՒԼԵՐՄ)ԷՆ

ԵՐԹՆ ՀՈԳԻ ԵՆՔ

Տղէկ մ'անմեղ, անգիտակ
Որ կը շընչէ մեղմօրէն,
Ու կը զգայ կեանքը համակ՝
Պիտի գիտնար ի՞նչ մահէն...

Ես աղջնակի մ'հանապիպեցայ,
Ու թ տարեկան ինք ըսաւ,
Անոր հերն էր խիտ, գալարեայ
Ու հասարեւած գլխուն շուրջ՝

Ան կերպարանք մ'ունէր գեղջուկ—
Ու հագուած էր պարզօրէն,
Աչքերն էին շէկ, անմեղուկ,
Հոգիս թովեց գեղն իրենս

—«Փոքրիկ աղջիկ, քոյր ու եղբայր,
Արդեօք քանի՞ հաս կ'ըլլաք»
—«Եօթն հոգի ենք», ըսա՛ւ, երկար
Նայելով ինձ գլխահակ:

«Ո՛ւր են անոնք, ինձի պատմէ.»—
—«Եօթն հոգի ենք», յարեց ան,
«Կը բնակին երկուքն Գոնուէ,
Երկուքն ալ ծովը անցան»

«Քոյրս ու եղբայրս հոն կը պառկին,
Ժամուռ շիրմին մէջ անհետ,
Ուր խըրճիթին մէջ միասին
Կը բնակինք մօրըս հետ»

«Կը բնակին երեքն Գոնուէ,
Երկուքն ալ ծով են գացած.
Ու դեռ եօթն էք, ա՛հ, ինձ ըսէ՛.
Կըրնա՞յ, աղջնակ, այս ըլլա՞յ»

Պզտիկ աղջնակն յարեց դարձեալ
—«Եօթն հոգի ենք, մանչ, աղջիկ,
Ժամուռն բակին ծառին տակ ա՛լ
Երկուքն հանգչած են մեղմիկ»

«Կը սրբալիս, փոքրիկ աղջնակ,
Դուն զանոնք ողջ կը համրես.
Երկուքն եթէ հո՛ն ծառին տակ...
Դուք հինգ կ'ըլլաք, չէ՞ այդպէս»

«Բունձերն անոնց կը տեսնուին»,
Յարեց աղջնակը վրդով.
«Տասներկու քոյլ մենէ անգին
Կը հանգչին հոն քովէ քով»

«Գուպաս յաճախ հոն կը հիւսեմ,
Հոն կը նստիչեմ թաշկինակ.
Հոն գետնին վրայ նըստած նորէն
Կ'երգեմ երգեր շարունակ»

«Վերջալոյսէն այն պահուն, դեռ
Երբ լոյս ու գեղեցիկ,
Թանամանն ես կ'առնեմ» ուտել
Ընթրիքս այնտեղ հանդարտիկ

«Ճէյնը մեռաւ նստի հիւծելով.
Անկողնին մէջ հեծեց ան,
Մինչև Աստուած առաւ իր բով
Փըրկեց ցաւէն խօլ, դաման»

«Ան կը պառկի հոն բակին մէջ
 Ու, խտեբն երբ կը չորնան,
 Եղբօրս, ձոնին, հետ մենք անկերջ
 Հոս կը խաղանք լո՛ւս, անձայն»

«Ու կը ծածկէր ձիւնն երբ գետին
 Երբ սոհիլ մենք կըցանք ալ.
 Եղբայրս մեռաւ գընաց անդին
 Ու կը պառկի քովն ի վա՛րս»

«Քանի՞ հաս էք,» ըսի դարձեալ,
 «Եթէ երկուքն երկինք են.»
 —Փռքրիկ աղջնակն յարեց երկար.
 «Տէր, եօթն հոգի ենք, արդէն»

«Բայց մեռած են երկուքն, ըսիր,
 Անոնք երկինքն են հիմակ.»
 Հազիւ ըսի, երբ անձանձիր...
 «Տէր, եօթն հոգի ենք շիտա՛կ»

Հ Ն Չ Ե Ա Կ

Աշխարհն է մեզ հետ երկա՛ր, ուշ կամ կանուխ անպայման
 Թէ հաւաքենք կամ վատենք պիտի հատնին մեր ուժեր՝
 Որ շատ ոչինչ կը թըլին Բընութեան մէջ մշտեբն,
 Ու, մեր սըրտերն կը թռկեն ոչինչ բաները իրայն»

Սա ծոփն՝ որ իր կուրծքն անդուլ կը ցըցէ դէպ՝ լուսնակին,
 Մըրբիկներն՝ որ յարստամ պիտի ոռնան տըխրօրէն
 Ու մերթ պիտի ամփոփուին ծաղիկի պէս իրենց քունէն,
 Ու ամէն ինչ ալ երբեք պիտի չըտայ մեզ կրկին

Յունց ու սարսուռ։ Մեծդ Աստուած, Ինչ աւելի լաւ կ'ըլլա՞ր
 Հաւատալ անվերջ ծընունդին հեթանոսի պէս հըղօր,
 Այսպէս կանգնած այս չընաղ մարդին վըրայ փառաւոր

Նըւազ պիտի հեծէի աղօտացած, դալկահար,
 Կը տեսնէի ես ծովէն Պրթիաբը անծիր,
 Կը լըսէի կամ՝ Տրիտոնն որ կը փըչէ սըրինգն իր...:

ՏԱՂ ԱՌ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Աղջիկը դաժան Աստուծոյ Զայնին,
 Պարտականութիւն,— Եթէ կը սիրէք,—
 Որ առաջնորդող Լոյս մ'է, ցուպ մ'անդին,
 Արգելք վըրէպին ու Սաստուփն անբեկ,
 Դուն որ Օրէնքն ես, Յաղթանակն ես դուն
 Երբ կ'ահարեկեն մեզ սին երկիւղներ,
 Կու տաս փորձանքէ մեզ ազատութիւն,
 Կը մեղմես դըժնէ պայքար մարդկային»

Կան որ չեն խընդրեր Հսկումդ երկնային
 Որ ճշմարտութեան և սիրոյ մէջ յար,
 Ուր չը կայ կասկած՝ միշտ կ'ապուինին
 Կեանքի օրերուն հաճոյքին պայծա՛ւ,
 Զըւարթ հոգիներ, անցաւ, անըստուեր,
 Կը կատարեն դործդ. սակայն անգիտակ,
 Թող տեսէ աղնիւ շարժումն այս շա՛տ դեռ...
 Ու, եթէ սարսին, դուն տուր ուժ համակ

Պիտի ըլլան ջինջ, պայծառ մեր օրեր
 Ու երջանիկ մեր նկարագիրն ալ,
 Երբ սէրն է մի Լոյս անսրբալ երբ,
 Հաճոյքն ալ անոր խոստացածն երկաբ՝...
 Անոնք օրհնարեր ընթացք կը բըռնեն,
 Մինչ իսկ հիմակ՝ երբ Լըբրութիւնն յիմար
 Այս հանգանակով ալ դուն կ'ապրես արդէն.
 Պարտականութիւնը թող ճանչնան ալ

Ազատութիւնն ես սիրեցի անգէտ,
Ո՛չ խաչը բոլոր յոյգերուն անսանձ,
Առաջնորդ մ'եղած ես ինծի յաւէտ
Հաւատացի ես կարծես կոյր եղած.
Ու երբ լրացի մէջն յաճախ սրբախ
Քու քնքուշ պատուերդ, յապաղեցայ ես,
Գործադրել հեշտ ընտրեցի ուղիս,
Բայց հիմա պիտի ծառայեմ ալ քեզ:

Ձի ո՛չ հոգիիս աղմուկին մէջէն,
Ու ապաշաւիս՝ անլուր, արամագին,
Հակակշիռդ անդուլ կը հայցեմ.
Խաղաղութիւն լոկ սրբախ խորհուրդին.
Ձը թոյլատրուած ձանձրոյթէ ազատ,
Կը զգամ ծանրութիւնն լաղդի իղձերուն,
Յոյսերս ալ երբեք թող չը փոխուին շա՛տ,
Հանգիստ կը խընդրեմ, հանգիստ մը անհուն:

Լուրջ Օրէնրադիր, դուն կը կրես դեռ
Շնորհքն աննըման ու աստուածային,
Աւելի չըքնաղ ըսն մը չենք գիտեր
Քան ժպիտն աղու քու լուրջ երեսին.
Կը ժպտին դիմացդ ամուռներու քով
Ծաղիկներ՝ ու կը բուրեն ոտքիդ տակ,
Կը պահես աստղերն շեղումէ վրդով,
Երկինքներն քեզմով են թարմ ու շիտակ:

Անշուք գործերու ս'իլ ահաբիւռ ուժ,
Կը կանչեմ քեզի ու այս պահուն մէջ
Ինքզինքս հըսկումիդ կը յանձնեմ հըրու,
Թող թերութիւններս ունենան մի վերջ:
Համեստ իմաստուն մ'ըրէ զիս ու տուր
Անձնութեամբի Ոգին ինծի դուն,
Վրասահութեան ողջմտութիւն տո՛ւր,
Ու Գերի ապրիմ լոյսիդ մէջ անհուն:

ՀՈԳԻԻՆ ՆԱԽԱԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ

(Յաղ նախամանկութեան վերակոչումէն անմահութեան
ակնարկութիւնէն)

Մեր ծնունդ է բուն մը լոկ ու մոռացում մը արխուր,
Հոգին որ մեզ հետ կ'ելլէ մեր կեանքին աստղն է պայծառ,
Որ ունի իր վայրն այլուր
Ու կու գայ ան հեռուէն ալ.
Մոռացութեան մէջ ո՛չ համակ,
Ոչ պարզութեան մէջ բովանդակ,
Բայց կու գանք մենք յաղթութեան ճամբայէն, վեհ, անըստուեր
Աստուածմէն՝ որ տունն է մեր:

Մեր մանկութեան մէջ երկինքն կը բացուի մեր շուրջն աղուոր,
Ու բանտ-տունն ալ բացուերենքն կը փակեն զայն մանուկին,
Երբ ան կ'աճի իրաւ որ.
Բայց կը տեսնէ ան Լոյսն ու թէ ուսկէ՛ կուգայ ցընծագին
Իր բերկրանքին մէջ հըգօր:
Պարմանութիւնն որ անդուլ արեւեքէն գէ՛պ առաջ
Պէտք է երթայ, տակուին, ա՛հ, քուն է ան բնութեան,
Տեսիլքնելով գրաւում
Կը սպասէ իր ճամբան՝ Զայն
Ու վերջապէս մէկ օք ալ, ա՛հ, կը տեսնէ զայն մեռած,
Ա՛հ, թառամած լոյսին մէջ, ամէն օրուան տեսնուած:

Ո՛հ, բերկրանք մեր խարոյկին մէջ
Բան մը կ'ապրի անոր պէս,
Թէ՛ կը յիշենք մենք դեռ անվերջ
Ինչ որ էր շատ անցաւոր.
Տարիներուն մեր անցած խորհուրդէն իմ մէջ կը ծընի
Շընորհներ միշտ բարերար: Ո՛չ, անշուշտ, արժանի

Ամենաթանգ զոր մենք պէտք է օրհնենք յարածամ,
Ազատութիւն ու հրճուանք հանդանակն է մանկութեան,
Երբ հանգիստն է ան և կամ վրդովազին մանկական
Յայտով մ'որ էր կուրծքին տակ կը թըրթըռայ տիրական:

Ասոնց համար չէ որ ես
Գովքը կ'երգեմ բոցակէղ,
Այլ հարցերուն բոլոր յարմար
Ըզգացումի, իրի համար՝
Որ կ'ընենք մենք ու կը լըսենք,
Արարածին չարիքը նենգ

Կը տատանի երկրի շուրջ բայց իրական չի գտնար,
Ու բընազգներ վեհադոյն որոնց դիմաց կը դողար
Մեր բընութիւնը ինչպէս Զարիքին մօտ արտամահար,

Բայց առաջին այդ սերերուն,
Վերջուշերուն համար թըրթըռուն,

Որոնք ի՛նչ ալ ըլլան դեռ

Լոյսի աղբիւրն են դեռ միշտ մեր օրերուն օրհնաբեր,
Առաջնորդն են տակաւին մեր նայուածքին մըշտերեր-
Ա՛հ, պահէ մեզ կաթողին և մեզի ուժ տուր դուն՝ որ
Մեր տարիներն ետեւին վայրկեաններ լոկ փառաւոր
Յաւերժական լուսութիւն, ճշմարտութիւն ահաւոր՝

Որ կորուստ, ելք ալ չունի

Որ ոչ Ծուլանքը անփոյթ, ոչ Աշխատանքը յիմար,
Ոչ մարդ և ոչ պարմանի

Ու ո՛չ ալ դեռ ամէն ինչ բերկրանքներու թըշնամի,
Փըճացընել գայն կըրնա՛ր:

Հետեւաբար, մեղմագին եղանակով ու օգով

Դաւառն ըլլանք իսկ ներքին,

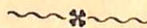
Մեր հոգիներ կը տեսնեն այդ ծովն անմահ, ապահով

Որ մեզ նետեց հոս կեանքին,

Կըրնայ պահիկ մ'հոն երթալ

Ու տեսնել բիւր մանուկներ որ խաղան ավին ի վար

Ու լըսել ձայնն ալիքին որ կը գոռայ սարսահար:

Պ Ա Յ Ր Ը Ն (LORD, ՋՈՐՃ ԿՕՐՏԵՆ)

Ճորճ Կորտըն, Լորտ Պայըն ծնաւ 22 Յունի, 1788ին, Լոնտոնի
մէջ, Անգլիացի տիեզերական այն մեծ բանաստեղծը հազիւ ութը
տարեկան կը սիրահարի Սկոթլանդի սիրուն աղջկան մը, 1805ին Քէմ-
բրիճ կ'երթայ ուսանելու և 1807ին կը հրատարակէ իր *Hours of*
Idleness, 1812ին՝ *Childe Harold*ի երկու քանթօները, 1813ին՝
Gleanings և *Bride of Abydos*, 1814ին՝ *Corsair and Lara*ն,
որ ընտանեկան դժբաղդութիւններուն մէջ արտադրեց *Siege of Co-*
*rinth and Parisina*ն: Պոյսի ելաւ և ձենովայի մէջ լրացուց իր
*Childe Harold*ը և գրեց *Prisoner of Chillon*: 1817ին հրա-
տարակեց իր *Manfred*ը և *Lament of Tasso*, 1821ին՝ *Ma-*
zeppa, Don Juan, Two Foscari, Werner, Cain, և ուրիշ
գործեր:

Յաւիտենապէս դժգոհ ու վսեմ այս մեծ բանաստեղծը աղա-
տութեան այնչափ սիրահար էր որ Յունաստան եկաւ թուրքերու դէմ
կռուելու համար և մեռաւ 19 Ապրիլ 1824ին:

Պայընն միակն է իբր անմատոյց բանաստեղծ մը, խիզախ, վեհ,
հերոսական և հանճարեղ, իր գանկը կշռուած է և մինչև ցարգ ապ-
րոշներուն մէջէն ոչ մէկը աւելի ծանր ուղեղ ունեցած է: Պայընն
Հայերուս վրայ ալ լացած է պահիկ մը:

ՍԵՆԵՔԵՐԻՄԻ ԱԻԵՐՈՒՄԸ

Գայլ մը ինչպէս հօտին վրայ, Սենեքերիմ խուժեց վար,
Ծիրանեգոյն և ոսկի վահանն անոր կը շողար.
Տէգերն էին շողշողուն, ինչպէս օտարներն ծովուն մէջ
Կը թաւալի ալիքն երբ Գալիլէի խորքն անվերջ:

Տերեւին պէս թաւուտքին՝ երբ ամառն է կանոնչ դեռ,
Վերջալոյսին դրօշով թըշնամին է երեւցեր.
Տերեւին պէս թաւուտքին երբ աշունն է թարշամած.
Թըշնամին այդ ցըրուած է տարածուած ու սրբաւրած:

Զի հըրեշտակը Մահուան տարածեց թեւն հովին վրայ,
Թշնամին երեսին փըչեց, փըչեց անխնայ,
Թմրողներու աչքերն ալ սեւեռեցան պա՛ղ, անթարթ
Տըրփեցին մէկ անգամ սրտերն, յետո՛յ լուռ, հանգարտ:

Նըժոյգն այնտեղ կը պառկի իր ունեցերով լայնաբաց,
Բայց անոր չի փըրփար չպարտութիւնն շունչն արծաթով,
Մարմանդին վրայէ ցրցան իր հեւքերուն իր փըրփուրը
Սառած ինչպէս ժայռին ստն ալիքներուն անձնատուր:

Զիւռն հոն կը պառկի գալարուն, ու գալկահար
ձակաին վրայ ցող իջած ու ժանգոտած զըրահն ալ.
Ու լըռած են վըլաններ, գրօշներն են մինակ լուռ,
Զեն բարձրացած նիզակներ, ու չեն հընչած փողեր խուր:

Ու նինուէի սյրիններ կ'ողրան, բարձր ու յուզուած,
Ինչպէս կուռքերն Բահայի մեհանին մէջ խորտակուած,
Հեթանոսի զօրութիւնն առանց սուրի՝ լուսագէտ
Ակնարկին դէմ Աստուծոյ հալեցաւ ձիւնը ինչպէս:

ՇԻԼՈՆԻ ԿԱԼԱՆԱԻՈՐԸ

(Նախերգանք)

Անսանձ Մըտքին յաւերժական ո՛վ Ոգին,
Ազատութիւն, կ'ապրիս պայծառ բանտի մէջ.
Զի վայրն է քու բնակութեան Սիրտն անգին.
Սիրտն՝ որ միայն կը կաշկանդէ Սէրդ անվերջ:

Զաւակներդ երբ կը յանձնըին բանտերու,
Զընդաններու անարգ մութին, այն պահուն
Հայրենիքն ալ արինոյն անոնց կ'յաղթէ ու
Կը թըռչի փառքն ազատութեան հետն հովուն:

Շիրոն, բանտդ է նըւիրական սըբրավայր,
Գետինդ անկոխ խորան մ'է կոյս, զի սոսկ վա՛ղ
Հետքեր ձըգեց այնտեղ ոտքոյն Պոնիվար:

Սալայատակդ իբրեւ ըլլար բունձ մ'աւսող,
Թող այս հետքերն ոչ ոք աւրէ արիւրագին,
Զի բողբ են անոնք ուղղուած երկինքին:

Ա .

Մագերս են գորշ գոյն բայց ո՛չ տարիքէ:

Ոչ ալ ճերմկած

Գիշեր մը յանկարծ,

Ինչպէս որ ոմանց Սարսափը կ'ընէ:

Մարմինն է կըքած ո՛չ Շահէ սակայն,

Այլ հանգիստն անարգ քայքայած է գոյն:

Քանզի զընդանն իմ բաժինս է եղած,

Ու, բաղդս անոնցմէ՝ որոնց արգիլուած
Երկիրը բարի ու օգը չըբնաղ-
Բայց ասոնք իմ հօրս Հաւատքին համար,
Շըղթայուած ես մահս ցանկացի երկար,
Զի ան ալ մեռաւ խարոյկի վըրայ,
Իր գաւառանքին սրպէս քաջ վըկայ,
Ու ցեղն հարազատ ալ ասոր համար
Խաւարը գըտաւ ընծակելու վայր,
Եօթն հոգի էինք. մէկ միայն, հիմա,
Վեցը գեռատի, մէկը ծեր մ'հըսկայ,
Ինչպէս ըսկըսան, այնպէս վերջացան,
Հալածանքի տակ, սէգ դիւցազնի պէս,
Դաշտին մէջ երկուքն ու մէկը՝ հուրին,
Հաւատքը իրենց արիւնով ներկեցին,
Կընքեցին՝ մեռան ինչպէս իրենց հայր
Թշնամ ոյն մերժած Աստուածին համար,
Երեքն ալ բանտի մը մէջ նետեցին,
Որոնցմէ մընաց բեկորն այս վերջինս

Բ .

Գոթական ձեւով եօթը սիւներ յսն
Շիլոնի բանտին մէջ հընադարեան.
Հոն եօթը սիւներ կան գորշ ու անհուն,
Բանտըւած աղօտ շողով մ'աղապուն,
Ճաճանչ մ'արեւի՝ որ ծամբէն մոյար
Վեթիարի պատին նեղ ճեղքերն ի վար,
Գետնին վըրայ թաց կը սողայ լըռիկ,
Ամպ մ'իբրեւ ճահճի, աւա՛ղ, վաղանցիկ
Օղակ մը կայ հոն անձնիւր սիւնին մօտ
Ու օղակին մէջ՝ շըղթայ մը փանգոտ.
Ա՛հ, այդ երկաթն է մաշող, կենսաւեր
Ժաննքներն որուն մարմնոյս մէջ են գեռ,
Եւ որոնց հետքերն պիտի չանհետին

Մինչև չս դատիմ օրէն այս մըթին...
Ինչ որ եղիկի է իմ աչքերուն՝
Որոնք չեն տեսած ծագիլն արեւուն,
— Զեմ գիտեր, որքան տարիէ ի վեր,
Կորսընցուցի ես հաշիւն աներեր,
Եղբայրս՝ երբ վերջին՝ մեռա՛ւ հեծծանքով
Եւ ես գեռ առողջ ինկայ անոր քով...՝

Գ .

Ամէնքս ալ քարէ սիւնի կապեցին,
Թէև երեք, բայց հիմա՛հ, առանձին,
Դայլ մ'անգամ շարժիլ մենք չէինք կըրնար,
Ո՛չ ալ կըրնայինք տեսնել մենք զիրար.
Տժգոյն ու կապոյտ լոյս մը մեր աչքին
Կ'օտարացընէր մեզ, բստուե՛ր մըթինս
Այսպէս իրարու քով, բայց հեռացած,
Զեռքով կալ ու կապ, սըրտով միացած.
Բափփ մ'էր գեռ. մեզ չըգոյտթեան մէջ
Երկրին տարրերուն մաքուր ու անվերջ,
Խօսուածքն իրարու սոսկ ունկընդըրել
Ու մըթիթարիչն ըլլալ լարեաւեր,
Նոր յոյսով մը կամ հին առասպելով
Կամ գիւցազնական երգեր երգելով...՝
Բայց ասոնք անգամ եղան ցրտադին.
Մ'եր ձայնն ըստացաւ հընչիւն մը խորին,
Արձագանգն եղաւ բանտի քարերուն,
Զայն մը տաղակալի, կերկեր, թըրթըռուն,
Ինչպէս երբեմն էր, սովոր էր ըլլալ.
Գուցէ պատարնք էր, բայց իմ մօտիս ալ
Ասոնք չհընչեցին մերինին յարմար...՝

Դ .

Երեքէն տարեցն ես, ա՛հ, ե՛ս էի,
Պէտք էր միւսները բափփելի,
Պէտք է տմբուեմ, մոռացում անդին.
Ամէն մէկն ըրաւ իր շա՛տ աւելին

Էն պըզտիկը՝ որ հայրըս կը սիրէր,
 Զի ան մեր վիհ մօր ճակատը ունէր,
 Մ'սէթ, ծառի աչքեր երկինքին նըման,
 Հողիս աւելի կը յուզէր, ա՛խ, ան:
 Ողբալի բան էր իրաւ որ տեսնել
 Թռչունն այս բանառած բոյնին մէջ անել:
 Զի ան չըքնաղ էր արշալոյսին պէս,
 Հառադայթի պէս փափուկ, լուսաղէս,
 Լոյսի պէս՝ որ ան չի տեսնէ պիտ' որ*
 Մինչև արեւմուտն երթայ ամառն նոր,
 Երկար, լուսայեղծ, տօթաղին ամառ.—
 Լսպիտակ սերունդն արեւուն պոյծառ:
 Այսպէս էր ան ալ անրիծ ու զըւարթ,
 Հողիով ու բախ, վըճիտ ու հանդարտ,
 Ան այլին համար արցունք սոսկ ունէր,
 Որ շա՛տ կը հոսէր, ինչպէս վրտակներ,
 Երբ չէր կրնար ան վիշտը ամսքել,
 Յուսահատ յուսով մը կը գանգատէր:

Լ .

Միւսն էր միտքով նոյնչափ անարատ,
 Պայքարի հերոս, թիկնեղ, անվըհատ,
 Կազմածքով հրակայ, աչքով հրարծարծ,
 Պատրաստ զուպարի՝ աշխարհի գիմաց:
 Առջեւ ի շարքին մէջ կը կանգնէր ան,
 Բայց, ա՛հ, չէր մաշուեր, չէր կտարուեր շըղթան
 Որուն շրտինգէն կը խամրէր հողին,
 Ինչպէս իմ հողիս անդո՛ւլ, ցուազին:
 Բայց կ'աշխատէի սրտապընդել յար,
 Բեկորներն ազոյ որ մեր տան սոսկմահար:
 Ան բլուրներու սրտորդն էր եղած,
 Դայլեր, արծիւներ շատ էր սրտացած,
 Անոր համար բանտն անգունդն մ'էր մըթին,
 Կալ ու կապ ոտքերն՝ Չարեքը Չար'քին:

(*) Հեղինակը հոս կ'ախնարկէ հիւսիսային այն երկիրները ուր
 վեց ամիս զիւեր եւ վեց ամիս ցորեկ կ'ընէ:

Զ .

Լէմանի լիճն է Շիրոն բանտին մօտ,
 Հազար ոտքի չափ խորերէն տըղմոտ,
 Զուրն անոր կու գար բաղիսելու անդուլ:
 Զի ծովաչափով չափեցին հոն՝ ուր
 Շիրոնի ճերմակ պարիսպներն վերէն
 Վարի կոհակներն լըսիկ կը հըսկեն:
 Պարիսպ ու կոհակ. կրրկնապէս գընդան,
 Շինած են բանտ մ'հոն շիրիմի նըման:
 Մակերեսէն վար նըկուղը լըճին
 Մութ էր, մենք արդէն կ'ապրէինք, անդին,
 Լըսելով ծըփանքն անգուլ, անդագար,
 Որ կը հընչէր մեր գըլխուն վըրայ յար:
 Քանի անգամներ ըզգացած եմ ես
 Փըրփուրին բաղիսումն ձողին ու ժգնապէս,
 Երբ հովերն անգուսպ կ'ունային հեռուն,
 Ու կը սասանէր ժայռն իսկ հաստատուն:
 Տըտում էի. զի կը ժըպտէր հողիս,
 Երբ մահը գալով, ա՛խ, աղստէր զիս...:

Է .

Կը մաշէր մօտիկ եղբայրըս, բո՛հ,
 Ըսի թէ սիրտն իր հիմքէն կը սարսի:
 Ըսկըսաւ նողկալ ու հաց չուտել ան,
 Ոչ անոր համար որ պարզ էր այնքան .
 Զի մենք վարժըւած էինք չոր հացի
 Ու հօգերնիս չէր վարժակ կամ գարի:
 Այդ փոսէն լոկ ջուր մեզի կու տային
 Այծի կաթին տեղ, կաթին՝ լեռնային.
 Գերիներու շա՛տ երկար տարիներ
 Արցունքով թըրջած հացն էր հացը մեր.
 Գերիներու՝ երբ մարդը առաջին

Ընկերն իր փակեց մութ խորքը որջինս
 Բայց ասանք չէր որ կը մաշէին զայն՝
 Զի եղբորս հոգին էր անոր նրման՝
 Որ պալատին մէջ պիտի իսկ սառէր,
 Ազատութենէ ելծէ զըրկուէր
 Կամ գեգերուէն լեռնադաշտին վրայ,
 Բայց, ինչո՞ւ յամեր... — մեռա՞ւ. ու տեսայ
 Զի կարենալով բռնել գլուխն իր,
 Ո՛չ ալ ամռի պէս ձեռքը լուսածիր.
 Ճըգնեցայ թէև, չի կրցի սակայն
 Խորտակել կապերս, շրջմաներս այնքանս
 Մեռա՞ւ. ու անոնք կոտրեցին շրջման,
 Փորեցին ծանծաղ ու մութ մի դամբան,
 Զուր խնդրեցի ես մարմինն իր գրնել
 Ազատ հոգն՝ ուր միշտ երկինք կը ժրպտէր:
 Յետոյ խորհեցայ թէ կարծքը անոր
 Մահուան մէջ կրնար շընչել լո՛ւս, անդորր.
 Պէտք է թողէի աղերսս սակայն.
 Զի հեգնեցին դիւ ու թողեցին զայն
 Հոն՝ ուր պաղ հոգով մը լոկ ծածկեցին
 Էական այն՝ որ մեր սընունդն էր սըրտինս:
 Ա՛հ, անոր շիրմին որպէս դամբարան
 Դրուեցաւ միայն իր անարգ շրջմանս

Ը .

Բայց միւսը դեռ, ծաղիկ մեր սըրտին,
 Որ ծընած օրէն զինք դուրգուբացին,
 Դեղանի գէմքով մեր մայրն էր կարծես,
 Իր ամբողջ տոհմին՝ արձանը ինչպէս.
 Ան խորհուրդն էր վհահ մեր հօր նահատակ,
 Վերջին հոգն իմին, որուն ճիգին տակ
 Զանալի պահել կեանքս՝ որ պահեմ զայն
 Աւելի ազատ ու վրսեմ օրուանս
 Ան ալ որ իր մէջ կը պահպանէր դեռ.

Բընական, խիզախ ոգի մ'անվեհեր,
 Այն ալ օրէ օր դըժգո՛հ, ակամայ
 Թառամեցաւ իր ծրգօտին վըրայ,
 Ա՛հ, երկինք, տեսնելն է հաւելի բան,
 Որ հոգին մարդուն դէպի անասման
 Երկինքներ անծիր կ'ուզէ սըլանալ:
 Ես տեսած եմ շատ անոր անդադար
 Պայքարն արևնի, ծովերու վըրայ.
 Տեսած եմ անոր Մեղքը տարակայ,
 Հիւանդ, մահատիպ, ցընորած ու խօլ
 Մեղքին անկողնին վըրայ ահաւոր!
 Ինչե՛ր արհաւրոտ, ասոնք են ի՛նչ ցաւ.
 Բայց ան ի՛նչ մեղմ, ի՛նչ հանգաբարեի անցաւ,
 Մաշած, անօթի, անարցունք, անլաց,
 Ան՝ որ այնքան էր բարի, սըրտաբաց,
 Ու շատ կը ցաւէր ըստին համար՝
 Որ պիտի թողէր ինք անմելիթար:
 Ծաղիկն աշտերուն խամրեցաւ շատ շուտ.
 Խամրեցաւ ինչպէս ցոլքը կ'ըլլայ մո՛ւլթ.
 Ա՛խ, ան տչք մ'ունէր այնչափ հըրավառ,
 Գրեթէ զընդանը կ'ընէր պայծառ:
 Բան մ'իսկ տըրտունջի չարձակեց երբեք,
 Տարածամ բաղդին վըրայ սըրտարեկ.
 Միայն խօսեցաւ գալիք չար օրէն.
 Զի ես լըռութեան մէջ էի թողուած,
 Մոռացման է՛ն խոր անդունդն ամպամած.
 Յետոյ, հետզհետէ մարեցաւ ձայնն իր,
 Դուրս թըռած շրջմանն ուսններն անծիր,
 Ուզեցի լըսել զինք, բայց չի կրցայ,
 Սոսկումով լեցուած, հոգւով տարակայ,
 Կանչեցի զինք, երբ լըսել կարծեցի
 Զայն մ'ու իմ շրջմաս յանկարծ փըշրեցի,
 Նետուեցայ իր քով, բայց զինք չը գըտայ...
 — Լոկ ես կ'ապրէի այդ շիրմին վըրայ
 Ես՝ տառապելով կեանք կը փորձէի,
 Ես կը շընչէի շունչը զընդանի.

Ու, զիս իմ տոհմիս հետ կապող շղթան
կոտորած էր, փախած թռչունն յաւիտեան...
Եղբայր մ'հողին տակ, եղբայր մ'անոր վրայ.
Դադրեցան շունչէ, կեանքէ հոգեհմայ...
Վերցուցի ձեռքն իր որ հանդարտ էր...
Աւա՛ղ, իմ ձեռքս ալ գործած էր ճիշդ սառ...
Ուժ չունէի ես որ ճիշդ փորձէի,
Թէեւ ողջ էի, հոգւով ահռելի.
Մեռնիլ չէր հընար,
Ձեմ գիտեր ի՞նչ կար...
Հաւատքէն զատ յոյս մը կար հոգեղէն
Որ զիս կ'արգիլէր ինքնասպան մահէն...

Թ.

Թէ հոն, այն տանն ինծի ի՞նչ եղաւ,
Ձի գիտցայ երբ՝ք. ես չեմ յիշեր լաւ.
Կորուսան ունեցայ նախ լոյսին, օդին
Ու քիչ մը յետոյ գիշերուան մըթին.
Միտք չունէի ես, ըզգացում, ոչինչ,
Այդ քարերուն մէջ քար մ'էի անշունչ.
Ո՛չ կը խորհէի, ո՛չ կը զգայի ես,
Սեպ ու մամուռապատ ապառաժի պէս.
Ձի ամէն բան ալ ցարտ էր ու պարտպ,
Ո՛չ ցերեկ կար հոն, ո՛չ գիշեր այնչափ,
Ձընդանին լոյսն իսկ չըկա՛ր, ա՛հ, չըկա՛ր,
Այլ պարտալուծիւն մ'անկերջ, սարսուհար.
Ատղեր չը կային, ժամանակ, երկր,
Անհատատուծիւն, Անջըրպետ մ'անծիր,
Արգելք, փոփոխում, ծընում ու ջնջում
Միայն անշունչ շունչ մը,— լոկ լըռութիւն,
Որ սկիւտն մըն էր դորշ պարսպին մէջ,
Անասճան, անխօս, անշարժ ու անկերջ,
Յանկարծ միտքիս մէջ լոյս մը փայլեցաւ,
Թըռչուն մ'էր, ընդհատ կ'երգէր. աւանցաւ.

Երգ մը՝ որ երբեք մարդ լրտած ըլլայ.
Ես գոհ մընացի լաւքէս անխընայ
Արցունք հոսեցաւ, թէեւ այդ պահուն՝
Ձի կըրցի տեսնել թըռչունն այդ սիրուն,
Բայց ըզգայուծիւնը կամաց-կամաց
Արթընցաւ. բացի աչքերս ամպամած,
Ու տեսայ զընդանն, պատերն ու գետին,
Որ տաջուան պէս լուռ ու համր էին.
Տեսայ շողն աղուոր, արեւն առաջուան
Որ ներս կը շողար ճիշդ հինկն նըման.
Բայց այն ծերպին մէջ ուսկից ան կու գար,
Երգող թըռչունն էր որ սէգ կը կենար.
Թռչունն մ'էր կապոյտ որ ուներ թեւեր
Ու երգով կ'ըսէր ինչե՛ր, ա՛խ, ինչե՛ր.
Կարծես թէ ստկայն սոսկ ինծի համար
Նըստած հոգ կ'երգէր ձայնով դողահար,
Ես տեսած ըրնաւ չեմ նըմանն անոր,
Ու չեմ ալ կրնար տեսնել ոչ մէկ օր.
Կ'երեւէր թէ ան ընկեր կ'որոնէր,
Բայց դարձեալ ինծի չափ միտմիտակ չէր.
Ձի եկած էր հոն զիս սիրել, երբ ես
Ոչ ոք ունէի զիս սիրող այդպէս.
Ան յուսադրեց, զընդանիս քովէն՝
Խորհիլ ու ըզգալ տալով ինձ նորէն.
Ձեմ գիտեր թէ ան ազամ էր թէ՛ կամ
Կոտրելով վանդակն եկած էր զընդան.
Բայց ես գերութիւնը լաւ կը ճանչնամ.—
Ա՛հ, քաղցրիկ թըռչուն, մինչեւ յաւիտեան
Ձըլլար թէ վանդակ մըտնէիր յուստս,
Ինծի պէս, թէեւ ըլլար ան պալատս
Իսկ թէ՛ վերջն եկած թեւաւոր
Այցելու մ'էր ան վե՛հ, խորհրդաւոր,
Ձի,—ա՛հ, ներէ իմ երկինք, խոհանքիս,
Որ խընդալ և լալ հարկադրեց զիս —
Պիտի խորհէի թ'ան էր անպատճառ
Եղբորդս հոգին որ եկած էր վա՛ր

Բայց երբ քիչ մը ետքն ան թըռաւ զնաց,
Հասկըցայ թէ ան հողէ էր շինուած.
Քանզի ան ըննաւ չը պիտի թըռչէր
Ու աշպէս մինակ թողէր զիս անտէր.
Միւս-մինակ՝ ինչպէս ամպ մ'երկինքին մէջ,
Երբ երկինքն համակ յըստակ ու պայծառ,
Ու ինչո՞ւ միայն այդ ամպը մընար...

Ժ

Փոխուեցաւ բայց կեանքս տառիճանաւոր.
Կարեկից եղան պահակներըս ալ,
Ձեմ գիտեր ինչ էր պատճառը տար,
Անոնք վա՛ս էին, սիրտը ահաւոր.
Բայց ըստե՛յդ էր որ իմ կոտորած շրջման
Ձի նորոգուեցաւ, մընաց իր վրան.
Ու Ազատութիւնն եկաւ ա՛յլ շրջիլ,
Իմ խըցիկիս մէջ մութ ու սեւածիր:
Ազատ էի ես, ու, գողգոջ, կը թոտ.
Կը շրջէի ալ շիրիմներու մօտ,
Միայն միշտ ըզգո՛յշ ցուրտ ու հողաշէն
Իմ եղբայրներուս անշուք բունծերէն.
Ձի կը խորհէի թէ կը պըզծւի ես
Չայնով մը անց լուս թիւնն աշպէ՛ս:
Մերթ կը հեւայի յողնած, շընչապառ,
Ու սըրտիկս յանկարծ կարծես վար կ'իյնար:

ԺԱ.

Տեղ մը շինեցի պատին մէջ հասակեկ,
Սակայն փախելու համար չէր երբեք.
Ձի ես ամէն ինչ լըքած էի ալ,
Ամէն բան՝ ընկեր, ծընող ու եղբայր.

Ու աշխարհ ինծի բանտ պիտի ըլլար.
Բայց, դարձեալ ուրախ կ'ըլլայի, երբ յար
Շըրմորած միտքէս կ'անցնէր անձանձիր
Ելլէ նիգապատ լուսանցքն ու նայիլ
Հեղ մըն ալ հեռո՛ւն, վրե՛մ լեռներուն,—
Սիրող աչքերու ս'ոյ Անգորբութիւն...

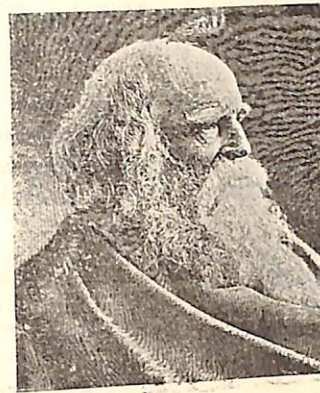
ԺԲ.

Տեսայ ես զանոնք, դարձեալ նոյնն էին,
Ինչպէս անփոփոխ կաղճածքը իմին.
Տեսայ դարաւոր ձիւնն անոնց վըրայ,
Անոնց լեճն ահեղ ու հոգհէճմայ.
Տեսայ յորդահոս Ռոնը կապուտակ,
Վազքն հեղեղներուն, հեճքով մ'անպարփակ.
Տեսայ պարիպով քաղաքն ըսպիտակ
Ու առագաստներ, նաւեր ու նաւակ.
Տեսայ դեռ կըղզին որ հոն մենաւոր
Կը ժըպտէր ինծի ժըպտով մ'իրաւ որ.
Կըղզի մ'էր կանանչ, բանտիս խուցին չափ,
Սակայն անոր մէջ կային հոյակապ
Երեք մեծ ծառեր՝ որոնց վըրայէն
Կը փըչէր լեռան սիւքը ու ժգնօրէն:
Հոն կը հոսէին վըճիտ վրտակներ
Ու կը ծըլէին ծաղիկներ դէպ՝ վեր:
Բերդին պատին տակ ձուկեր ցընծաղին
Ուրախ կայառանքով մը կը լողային.
Կը թըռչէր արծիւն երկինքներէն վեր
Այնչափ սըրընթաց, հըպարտ, լուսահեր.
Ու, այն ատեն ես լացի գառնապէս,
Խըւոված ըսի. «Երանի թէ ես
Ձի հեռանայի օդակ շրջմայէս»
Ու, երբ վար իջայ՝ դարձեալ ցաւակեղ
Խաւարն անթափանց աընակիս մութ գոյն
Նըստեցաւ վըրաս, բեռ մ'ինչպէս անհուն.
Կարծես նոր փորուած շիրիմ մ'էր անի

Որ պիտի ծածկէր դիակս ողբալիս
Ու նայուածքս ազօտ երկա՛ր, շատ երկար
Կարօտը քաշեց քունին բարերար:

Ժ. Գ.

Անցան տարիներ, անցա՛ն տարիներ.
Ձի դըրեցի ես, հաշիւ չեմ բրեր.
Յոյս չունէի ես աչքն իմ բանալու.
Ու նայիլ չորս կողմ նայուածքով աղու:
Ու օր մ'ալ եկան մարդիկ ինծի մօտ.
Ազատելու զիս. ինչո՞ւ. ի՞նչ կար հոգ.—
Քանզի ինձ համար նոյնն էր, վերջապէս,
Ըլլալ կաշկանդուած կամ սփռտ աղբալէս,
Բայց, անոնք դարձեալ ինծի մօտեցան,
Մէկգի նետեցին կապերս ու շղթաւս,
Ու երբ խըցիկէս կը բաժնէին զիս՝
Յաւը ինձ տըին կարծես արնակիս.
Ձի ճըզնարանն ույզ խոս էր դա՛նած ո՛ւլ,
Սարդեր բարեկամս էին բարերար,
Ու արհեստն անոնց սորված էի ես,
Մուկերուն բոլոր խողերը ինչպէս.
Ինչո՞ւ ես պակասն անոնց ըզզացի:
Բնակիչն էինք ամէնքս մէկ տեղի,
Ու, ես միապետն անոնց բոլորին.
Մեռցնել կրնայի, բայց մենք սրտագին
Ազրեցանք մէկտեղ կեանք մը բուռ, անգործ,
Ու մինչև անգամ շղթաներս բոլոր
Դարձան ինձ մէյ-մէկ բարեկամ աղուոր:
Ահա թէ ի՛նչպէս միշտ լնկերութիւն
Պը պըզծէ մեր մէջ կեանք ու Բընութիւն.
Ասոր համար ես Ազատութիւնն իմ
Հառաչանքներով ըստացայ կրկին...

ՊՐԱՅԸՆԴ (ՈՒՒԼԵՍՏ ՔԸԸՆՆ)

Ուիլիւմ Քըլլըն Պրայընդ ծնած է 3 նոյեմբեր 1794ին, Ամերիկա-
նան Մասաչուսէթ նահանգին մէջ: Տասներեք տարեկան՝ գրեց սրամիտ
քերթուած մը՝ որ 1808ին հրատարակուեցաւ The Embargo անու-
նով: Երիտասարդ բանաստեղծը գնաց Williams College և 1825ին
Նիւ-Եորք մեկնեցաւ: 1826ին՝ խմբագիրը եղաւ New-York Evening
Postին, մինչև իր մահը: 1816ին՝ հրատարակեց իր գլուխ-գործոցը
Thanatopsisը, 1821ին՝ The Ages և Forest Hymnը:
Պրայընդ թարգմանեց Իլիականն ու Ոդիսականը:
Պրայընդ Ամերիկացիներու քերթողահայրն է. յետոս Յու-
լիս, 1878ին:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԱՇՏԸ

Ատենով մեղմ մարմանդն այս ու աւագներն վրտակին
կը կոխկըրտուն ըշտապող խուժաններէ վայրապար.
Դաժան սըրտեր ու զինուած ձեռքեր իրար կը բաղխին,
Պատերազմին մը թամած տմպերուն մէջ ընդերկար:

Ա՛հ, չի մոռնար, չը պիտի մոռնայ երկիրն թէ՛ ինչպէ՛ս
իւր քաջերուն կեանք-արիւնն որքա՛ն խուժեց ցիր ու ցան .
Խուժեց՝ յոյսով, եռանդով, առատօրէն, գետի պէս
Հողին վըրայ. փըրկու թեան համար անոնք կռուեցան:

Հիմա ամէն ինչ հանդարտ, անդորր, խաղաղ է դարձեալ.
Երգը միայն կը լըսուի թափառական թըռչունին,
Մանուկներուն ոտտոտուն՝ բլուրն ի վար խանդավառ,
Մըշտաթմափառ կովերու զանգակին ձայնն աղուազին:

Անշուք տէրտէրն ալ կ'երթայ շքեղօրէն ճօճելով
Սեւաբերան հըրացանն ու գանդաչող սայլն հիմա.
Պատերազմի գոռումէն մարդ չի ցընցուիր ալ խըռով,
Ո՛հ, անգամ մ'ալ չի լըսուի՛ր գոռումն այդ ըրրտ, տարերեայ:

Կըռուողներ շատ հանգչեցան, սակայն դուն որ միացար
ձըշմարտութեան աւելի գըժնի ու խօլ պայքարին,
ձշմարտին՝ զոր մարդիկ հոս երբե՛ք չեն ըստանար,
Ու կը գաղբի պայքարդ ալ քու կեանքիդ հետ միասին:

Անբարեկամ ոգրո՛ւմ, կը յամենայ շատ երկա՛ր,
Որերու մէջ ձանձրալի, տարիներու մէջ աշխատ,
Ու բիւր զենքեր կը կախուն գաժանօրէն դէպի վար,
Ճակտիդ գիմաց ու քովէդ և ետեւէդ. զենքեր շատ:

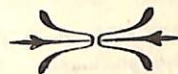
Փաստի համար, օրէ օր դուն քու հոգիդ գորացուր.
Ընտրած բաղդիդ համար ալ, ա՛հ, չըլլայ որ ընկըրկիս.
Երկչոտ բարին կը կանգնի հեռո՛ւն, հեռո՛ւն մենաւոր,
Կը խոժոռի իմաստունն, բայց չըլլաս դուն դավաճար:

Ձի պատրաստուած նետն անշուշտ պիտի յաղթէ այն նետին՝
Որ կը նետէ անխորհուրդ արհամարհող յիմար.
Պիտի տպրին քովդ անոնք, բայց վերջապէս կը ծագին
Յաղթանակները շըբեղ համբերութեան ընդերկար:

ձըշմարտութիւնը պիտի խուժէ երկիրը դարձեալ,
Պիտի բացուին Աստուծոյ յաւերժական տարիներ,
Բայց Սուտն արդէն վերաւոր տառապանքի մէջ գալար՝
Պիտի մեռնի շուտ իրեն պաշտողներուն մէջ երեւ:

Այո՛, թէև կը պառկիս հողուն վըրայ դուն հիմա,
Երբ անոնք որ քեզ կ'օգնեն փախչին անլուր սարսափով,
Մեռի՛ր յոյսով, բայց հաւտա՛ր արիւրբար, աներկբայ,
Ինչպէս անոնք որ կ'իյնան հոս պայքարին մէջ խըռով:

Ու սուրդ ուրիշ ձեռք մ'արդէն պիտի շարժէ, ա՛հ, կրկին,
Ու ուրիշ ձեռք մ'ալ գըրջդ պիտի շարժէ շարունակ,
Մինչև բոլոր թըմուկներն աղաղակեն ցնծագին
Գերեզմանիդ վըրայ գովքն Յաղթանակիդ անպարփակ:

ՊՐԱՌԻՆԻԿ (ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՊԱՐԷԹ)ԷՆ

Ք Ո Ւ Ն Ը

«Ան ի՞ր սիրածին Բուն կու տայ»

Սաղմոս

Երգերուն մէջ խո՛ր, ներդաշնակ,
Որ երգած է Սաղմոսերգուն,
Որ տատուածեան խոհեր համակ
Կը ներշնչէն հոգիներուն,
Կըրնա՞ս գտնել խօսք մը տանկ.—
«Իր սիրածին Ան կու տայ քուն»—

Պիտ՛ տայինք ի՞նչ մեր սիրածին.
Սիրան շերտին՝ որ զօրանայ,
Քերթելու ձիրքը քերթողին,
Ազգասէրին ձայնն անխրնայ,
Ճակատ վառող թաղն իշխանին.
«Ան սիրածին իր քուն կու տայ»

Ի՞նչ կու տանք մենք մեր սիրածին.—
Անհերքելի քիչ մը հաւատ,
Լալու համար՝ փաշի մըթին,
Ու դառն յուշեր մը ճարահատ
Որ զուրցէ մեր տաղը սերին.—
«Ան քուն կու տայ սիրածին շատ»

Կ'ըսենք երբեմն «Ա՛հ անուշ քուն»,
Բայց երազները ցաւագին
Չենք կրնար մենք վանել հեռուն.
Բայց եղկելի երազ մը սին
Չի վերջովեր քունն անանուն,
«Երբ քուն կու տայ Ան սիրածին»

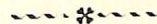
Տըխուր ձայնով լեցուած երկիր,
Մա՛րդ, որ կ'ողբատ մէջն հեծքերուդ,
Պըղծուած սակի, ս'վ հեծք անծիր,
Պայքա՛ր, ընթացք, կը դադրի՛ք շուտ,
Աստուած կուտայ լուսթիւնն իր.—
«Քուն կու տայ Ան իր սիրածին...»

Իր ցոյն կ'իջնէ բլրին վրան,
Ու ամպերն իր լուռ կը շարժին,
Ուր մարդիկ ցանք ընել կրնան,
Կ'իջնէ ցոյէն ալ մեղմագին
Կամ ամպէն ալ յարտատան,
«Ան կու տայ քուն իր սիրածին»

Ա՛հ, մարդ պէտք է զարմանայ գեռ.
Երբ կը մեռնի մարդն՝ իր նրման,
Առած կողքոյր մը օրհնարեր,
Ու հրեշտակներ կ'ըսեն անձայն
Ու կը տեսեմ ժպիտն երբ.—
«Իր սիրածին տըւաւ քուն Ան»

Ու իմ սիրտս ալ որ գընաց վաղ,
Ինչպէս տըղեկ մը ցոյցի յար՝
Որ կ'արտատուէ խոնջած, աւա՛ղ,
Պիտի փակուէր ե՞րբ ալ, երբ ալ,
Պիտի հանգչէ՞ր քնո՞քն այն խաղաղ.
Քուն՝ որ սիրածին Ան կու տար»

Բարեկամներ, երբ որ մի օր
Այս շունչն ինէ երթայ հեռուն,
Դագաղիս շուրջ գաք սրգաւոր,
Ա՛հ, սիւեյիս, ըսէր թրթռուն.
«Ա՛հ, չարտատուէք վըրայ անոր.—
Իր սիրածին Ան կու տայ քուն»

ՊԼԷՆՀԱՅՄԻ ՀԱՆԱՏԱՄԱՐՏԸ

Ամարայնի իրիկուն մ'էր,
Ծեր Գառար իր գործն էր տեսած.
Հիւզին դըրան առջև անի
Արեւուն տակ նստած էր ցա՛ծ.
Ու մարդին վրայ, կ'ստանար իր քով
Վիլհելմին՝ իր աղջնակն խանդով:

Տեսաւ եղբայրն ան՝ փէթըրքին
Որ կը գործէր բան մը կըլոր,
Ձոր գըտած էր, մօտ վըտակին,
Երբ կը խաղար հոն իրաւ որ.
Եկաւ հարցնել. «Ի՞նչ գըտաւ ան
Որ էր կըր ու յեծ այդքանն»

Գառարն առաւ զայն աղջնակէն՝
Որ կեցաւ հոն բազմաւրով,
Շարժեց գըլուխն իր աըրորէն
Ու հեծեծեց սապէս խըռով.—
«Ա՛հ գանկն է աս մարդու մը հակ՝
Որ ինկաւ յեծ պայքարին տակ»

«Գառայ զանոնք պարտէզին մէջ,
Ձի հոն ամէն կողմ շա՛տ, շատ կան,
Յաճախ երբ կը փորեմ անկերջ,
Դուրս կը հանէ զանոնք գութան.
Ձի բիւրաւոր մարդեր ինկան
Մեծ պայքարին մէջ յաղթութեան...»

Ու փէթըրքին հառաչեց խոր.—
«Ինչո՞ւ հոս հոն ցըրուած է ադ»,
Երբ Վիլհելմին յառա՛ծ անոր
Անձկոտ աչքով կը սպասէր շա՛տ.—
«Պատմէ մեզի Մարգուէն մասին,
Անոնք զիրար ինչո՞ւ զարկին»

ՍԱՌԻՓԻ (ՐՈՊԷՐՑ)

Բոպերթ Սաուլթի ծնած է 12 Օգոստոս 1774ին Bristolի մէջ՝
իւր կըթուլիւնը ստացաւ Westminster Schoolէն յետոյ
Oxfordի մէջ:

Բոպերթ Սաուլթի պատմիչ, բանաստեղծ, քննադատ, խորհող
մտաւորականը եղաւ իր գործուն 1794ին հրատարակեց *Wat Tyler*,
1803ին՝ *Thalaba, The Destroyer*, 1804ին՝ *Metrical Tales*,
1805ին՝ *Madoc*, 1810ին՝ իր բանաստեղծութեան զուլի գործոցը
The Curse of Kehema, 1814ին՝ *Roderick, The Last of the*
Goths, *Carmen Triumphale* և *the Vision of Judgment*,
1829ին՝ *All for Love* և կարգ մը քերթուածները որոնք շատ ժո-
ղովրդական դարձած են, ինչպէս՝ *Lord William Mary, the*
Maid of the Inn ևւն: Բոպերթ Սաուլթի մեռաւ 21 Մարտ
1843ին, *Greta*ի մէջ:

«Անգլիացիք, բոս Դասպար,
 Փըրանացիք խորտակեցին,
 Անոնք ինչո՞ւ զարկին զիրար,
 Զեմ գիտեր ես ամենեւին.
 Բայց յաղթանակ մ'էր փառաւոր
 Յիշեց, կ'ըսեն մարդիկ բոլոր»

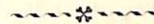
«Կ'ապրէր հոն հայրն իմ Պըլէնհիլմ,
 Հոն վրտակին քով փրփրաւիր.
 Անոնք անոր տունն ալեցին
 Բառիպեցին անկէ փախչիլ.
 Կ'ընոջ զաւկին հետ կը փախչէր.
 Զեր գիտեր ո՞ր գըլուխ գընէր»

«Երակով, սուրով երկիրն համայն
 Պաշարուեցաւ շատ հեռուներ,
 Շատ մը յըզի կիներ մեռան,
 Մեռան որքա՞ն նորածիններ.
 Բայց եղած է անոր նըման
 Ամէն շրքեղ պահն Յաղթութեան»

«Կ'ըսեն տակաւ տեսարան մ'էր
 Որ ըստացաւ դաշտն այն տառն,
 Զի բիւրուսը ինչ մարմիններ
 Արեւուն տակ ալ նեխած են.
 Բայց եղած է ասոր նըման
 Ամէն շրքեղ պահն Յաղթութեան»

«Մարկպոսի Դուքս գովք շահեցաւ,
 Ինչպէս էօթէն իշխանն անգին»
 — «Ի՞նչքան գէշ բան մ'եղաւ հարկաւ,
 Յարեց փաբրիկըն Վիլհէմին»
 — «Ո՛չ, ո՛չ, աղջիկըս, յարեց ան,
 Յաղթանակ մ'էր շրքեղ այնքա՞ն...»

«Բոլորն իշխանը գովեցին,
 Որ շահեցաւ այս տակաւ մարտ»
 — «Բայց ի՞նչ եղաւ անոր Բարին»
 Ժիր փէթըրքին բոս ընդհատ,
 — «Ի՞նչ, չեմ կըրնար տալ բնի,
 Բայց ան շրքեղ Յաղթանակ մ'էր...»

ԻՆԶԻՖԻՅԻ ԺԱՅՈՒՐ

Շարժում չըկայ օգին մէջ, շարժում չըկայ ծովուն վրան.
 Նաւն է հանգարտ ու անդորր, որքան կրնայ ըլլալ ան,
 Առաջատաները երբեք չեն տատանիր, չեն շարժիր
 Ու ծովն արդէն անյողորդք երկարած է ողն-փայտն իր

Ժայռին վրայ ինչքէյրի կը հեղեղին ալիքներ
 Անհետք, առանց հեծքերու՝ իրենց ցունցէն մըշտերեր.
 Անոնք այնչափ լուռ ու մունջ կը շարժէին մեղմուրար,
 Որ ինչքէյրի զանգակն իսկ չէին կրնար շարժել ա՛լ»

Ապըրպրօթի* Արբան էր տեղաւորած զանգն աղուոր
 Ժայռին վրայ, ինչքէյրի ժայռին վրայ տհաւոր,
 Որ կը ծըփար մըրկի մէջ, խարխալանիշին վրա՛ն.
 Ալիքներուն վրայ յար ձայնով կու տար ան նըշան»

Ու ժայռը երբ կը ծածկուէր կոհակներով բարձրացած,
 Կը լըսէին նաւորդներ զանգակին ձայնը յանկարծ,
 Վըտանգաւոր ժայռն իսկոյն կը ճանչնային այն տառն,
 Ապըրպրօթի Արբան ալ կ'օրհնէին յիշատակ»

Երկինքին մէջ շողշողաւ տրեւն ուրախ կը փայլէր,
 Այդ օր ամէն ինչ զըւարթ կ'անցնէր, կ'երթար օրհնարեր.
 Կը դառնային երբ նաւուն շուրջ թըռչունները ծովուն՝
 Կը ճըչէին, ու, ճիչին մէջ հըրճուանք կար օրօրուն»

(*) Վ.Ա.Մ. մըն է: ՄԱՆՈՒ. Ս.-Մ.

Խարըտիանին կը տեսնուէր ինչքէյլ ժայռի զանգակին,
Ովկէանին մէջ կանաչ որպէս արատ մը մըթին.

Պըտտեցաւ իր նաւուն մէջ Պարոն Բալֆին այժմ ծովահէն
Ու յառեց իր աչքն այդ մութ կէտին վրայ՝ երգելէն:

Դիւթանքն ամբողջ գարունին, հըմայքն ամբողջ ըզգաց ան,
Ու, ըսկըսաւ սուլումի ու երգերու սիրական.

Ու սիրտն անոր կը խայտար անհունօրէն, չափազանց,
Ծովահէնին խինդն անհուն, միշտ չարութիւն, մեղք էր բայց՝

Ինչքէյլ ժայռին լաստին վրայ յառած աչքն իր սեւեռուն՝

«Իջեցուցէք ծովը խկոյն, նաւակա, յարեց, նաւորդներ,
Շուտ տարէք զիս վարելէն՝ ինչքէյլ ժայռին մօտը դուք,
Ապըրպըթի Արբան զի ես պիտի չորչարեմ»:

Նաւակը ծով իջաւ շուտ. ու նաւորդներ վարեցին,

Դէպի ինչքէյլ ժայռն ըշտապ գացին անոնք խընդաղին.

Ու Պարոն Բալֆը կը կըտրէր իր նաւակէն՝ ծրուած վար,
Ինչքէյլ ժայռին զանդն աղուօր, զայրոյթներով գողահար:

Ու զանգակն ալ վար ինկաւ ղողաջելով մենաւոր.

Ու ծրփանքներ բարձրացան ու հեծեցին շուրջն անոր.

Ու Պարոն Բալֆը մըմընջեց. «Ով որ հոս գայ ասկէ վերջ
Ապըրպըթի Արբան ալ գարձեալ օրհնէ՛ թող անպէ՛րջ»:

Ու ծովահէն Պարոն Բալֆը նաւարկեց շատ շատ հեռուն,

Երկար օրեր ծովուն վրայ ասպատակեց անգաղղում,

Հարբասացած կողոպտած իր աւարով, հիմակ, ան

Կ'ուղղէ իր նաւը դէպի ասփունքն աղուօր Սկովտեան:

Մըշուշ մ'այնչափ խիտ ու մութ երկինքն ամբողջ է բըռնած՝

Որ չեն կըրնար տեսնել իսկ արեւն անոնք բարձրացած.

Սաստկաշունչ հովը կ'ուռնայ օրը ամբողջ մոլեգին,

Ու, իրկուսն դէմ միայն հեծքերն անոր կը գաղղին:

Ձեռքն երկարած՝ ծովահէնն կամբըջակին վրայ կանգուն,
Այնքան մութ էր որ ցամաք չը տեսաւ իսկ շատ հեռուն.

Ու Պարոն Բալֆը գոչեց. «Պիտի լուսնայ ըշտապով,
Որովհետեւ կը տեսնեմ բակը՝ ելող լուսնի քով»:

«Ա՛հ, չէ՞ք լըտեր», մէկն ըսաւ, «ալիքներն ալ կը կտրին,

Կը թուի թէ մենք պիտի ըլլանք շատ մօտ ասփունքին.

Ես չեմ կրնար պատմել թէ ո՞ր ենք հիմա, և սակայն

Կը ցանկայի ես լըտել ինչքէյլ ժայռին զանդին ձայն»:

Աի լըտեցին անոնք ձայն, կոհակն անդուլ կը մեծնար,

Հովը թէեւ գաղղեցաւ, բայց քըշուեցան անոնք յար,

Նաւը մինչև բաղնեցաւ բաղնումով խօլ, վըճական
Ժայռի մը բայց, ո՛հ, ի՛նչ Մահ. ինչքէյլ զանգին ժայռն էր ան:

Ու ծովահէն Պարոն Բալֆը քաշեց մաղերն իր ուժգին

Ու անիծեց ինքզինքն ալ վըհատութեան մէջ խորին.

Ու ամէն կողմ խուժեցին ալիքներ հոծ ու վայրագ,

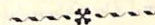
Ու կ'ընկըղմէր նաւն հիմա հոսանքներու խուժին տակ:

Ու մինչև իսկ իր մահուան երկիւղին մէջ գողղոջուն՝

Ծովահէնն հո՛ն կը լըտէր ձայն մ'ահաւոր ու անհո՛ւն.

Ձայն մը՝ կարծես, ճիշդ նըման ինչքէյլ ժայռի զանգակին. —

Սատանան էր, կը զարնէր իր անաղանդը ուժգին...

ՅԱՂԹ ՈՒԱԾԻՆ

Կեանքի մարտին մէջ իշնող երգը կ'երգեմ պարտութիւն.
Երգն ընկճուողին, իշնողին, ոգարումին մէջ մըլծին,
Ո՛չ յաղթողի երգն ուրախ՝ որուն համար շատ ազգեր
Տաղ կը հիւսեն, ու ճակատն համբաւով է պըսակուեր.
Բայց, կ'երգեմ տաղն համեստին ու ճընշուածին սրտաբեկ՝
Որ՝ դարերու մէջ ինկաւ գործելով քաջ, լուռ ու բեկ,
Որ՝ ծաղիկ չը հաստեց, ու մոխրացաւ յոյսն որուն,
Որ՝ խուեցաւ մըրցանակն անոնց ձեռքէն դողդոջուն,
Որ՝ աղէտքի պահերուն մընաց անոք մենաւոր,
Ու Մահն ոչինչ լսկ գըտաւ հաւատքէն զտա մէջն անոր:

Մինչ կը ծափէ անդադար աշխարհն յաղթողը միայն,
Մինչ թըմբուկներ կը հընչեն ու դըրօշներ յաղթական
Կը ծածանին, ու ձեռքեր կը ծափեն ու ոտքեր ալ
Կը շտապեն հոն՝ ուր դափնին կը պըսակէ յաղթողն յար,
Կը կանգնիմ գաշտն յաղթութիւն, վերաւորին, իշնողին,
Հոգեաց կ'ըսեմ, կ'ազօթեմ, կը շոյեմ վերք ցաւազին
Անյոյս ձեռքեր ձեռքիս մէջ կ'ըսեմ, «Ո՛ն է յաղթական՝
Որ՝ սուրբ պայքարը մըղեց ու ըզգեսնեց Սատանան,
Որ՝ հաւատքն իր պաշտպանեց հաճոյքներու մէջ մոլոր,
Որ՝ պատճառով մը վըսեմ տառապեցաւ, մեռաւ ալ...»

Բաց Տարեգիրքդ ու պատմէ՛, Յաղթողն ո՞վ է, Պատմութիւն,
Ան՝ որ յաղթող կոչուեցաւ, շահելով փառքը մարդուն,
Հերոսը թէ՛ Մարտիրոս, Լեւոնիտա՞սը ինկա՞ծ
Թէ՛ Պարսիկներ, Քրեքքսէս, Սոկրատը թէ՛ մըլծամած
Դատաւորներն իր և կամ Պիղատո՞ս թէ՛ Քըրիստոս...:

ՊԷԹՆ-ԿԷԼԸՐԴ

Գեղարդաւորը լըսեց ձայնը փողին,
Ու ժըպտեցաւ այգն աղուոր,
Շատ մը շուներ ու բարակներ լըսեցին
Լոկէլին ձայնն ահաւոր:

Կը հընչէր փողն ա՛լ աւելի ու ժգնօրէն
Բւ տըւաւ խանդ մ'անսահման.—
«Եկա՛ւր, կէլըրդ, մի՛ ուշանար դուն նորէն
Լըսել ըշտապ փողին ձայն:

«Կէլըրդն աըգեօք ո՞ւր կը յածի ա՛լ հիմակ.—
Միտկ ծաղիկն իր ցեղին,
Տան մէջ դառնուկ, այնչա՛փ անվախ ու շիտակ
Ու առիւծ՝ մ'իր աըշաւին:

—Լիլէնսին մօտ կը պընտներ ան միայն,
Հաւատարիմ կէլըրդն յար՝
Որ ծառայեց, հըսկեց իր տէրն յարածամ
Ու պաշտպանեց մահիճ՛ն ալ:

Անգուգական բարակ մ'էր ան իրաւ որ,
Ճոն իշխանին նըւէրն էր.
Զի գըտնըւիր հիմա կէլըրդը աղուոր.
Խուսըր գընաց աըշաւել:

Ու հիմա ա՛լ ծործորներէն, ժայռերէն
Տըրտունջն ազնիւ կ'էլլէ վեր,
Ընծարնի անգունդներն իսկ հեռուէն
Կ'արձագանգեն կանչն երեր...:

Լովէլն այդ օր շատ քիչ սրտաց հաճոյքով
Նստապատակ ու եղջերու,
Հաճոյացաւ շատ քիչ. քանզի իրեն քով
Չըկար կէլըրդը հըլու:

Դժգոհ Լովէլն վերադարձաւ դէպի առն.
Ու գըրան մօտ չեկած դեռ
Տեսաւ իսկոյն կէլըրդը ծոյլ՝ որ ժպտուն
Կուգար տէրն իր բարեւելի:

Ու երբ հասաւ իր ամրոցին գըրան մօտ՝
Կեցաւ Լովէլն հոն մէկէն,
Բարակն այնտեղ արիւն կու լար մահահաստ,
Ժանիքներէն, շըրթներէն:

Լովէլն դաժան սեւեռացաւ հո՛ն երկար
Նայուածքներով անսովոր,
Կէլըրդըն ինկած կը լըզէր սաքն անդագար,
Կորսընցուցած տեսքն աղուոր:

Լովէլն անցաւ դէպի առաջ ցաւագիւն,
Հետեւեցաւ կէլըրդն ալ,
Ու կը դիտէր, որքան կըրնար տակաւին,
Թափուած արիւնն անդագար:

Դարձաւ գըտաւ մահիճը իր գաւկին՝
Որ արիւնով օծուած էր,
Ու ամէն կողմ ամբողջ պատերն ու գետին
Ոփռւած էր արիւն գե՛ւ:

Կանչեց գաւակն ու չըստացաւ պատասխան,
Փընտռեց ահո՛վ ցաւագիւն, —
Սըրէն, արիւն, ա՛հ, ամէն կողմ տեսաւ ան,
Չը կար գաւակն իր անդին:

«Դո՛ւն յօշեցի՞ր, բարա՛կ, գաւակըս աղուոր»,
Աղաղակեց հայրն յիմար,
Ու սուրն հըրեց վրիժառու, ահաւոր
Կէլըրդին կողն անդագար:

Կէլըրդըն իրեն նայեցաւ երբ կ'իյնա՛ր վար,
Բայց ան չը գըթաց երբեք,
Հոգեվարի կաղկանձը բայց շատ գըժուար
Եկաւ անոր սըրտին բեկ:

Բայց քընացող մ'արթընցաւ այդ կաղկանձէն,
Յեղակարծ, քիչ մը անդին.
— Անպատմելի կ'ըլլայ բերկրանքն հօրն արդէն,
Կը լըսէ ձայնն երբ գաւկին:

Թաւա՛լգըլոր կոյտի մը տակ պահուըտած՝
Փընտռուածքն իր գըտած չէր.
Արթնցած էր հիմա քունէն յեղակարծ,
Չոր հայրն հիմա կ'համբուրէր:

Չէր վըհատած ա՛ն, ոչ ալ էր վերաւոր,
Բայց ճիշդ պահած տեղին քով
Դայլ մը մեռած կը պառկի լու՛ռ՝ ահաւոր,
Իր մահուան մէջ իսկ խըռով:

Ա՛հ, ի՞նչ եղաւ Լովէլին ցաւն այն տառն.
Ամէն բան ալ յայտնի էր. —
Կէլըրդըն աղնիւ ըպաննած էր գայլն՝ արդէն.
Ու իր սրդին աղատեր:

Լովէլին ողբն պիտի ըլլայ վայրապա՛ր,
«Երթաա բարով, ո՛վ բարակ,
Հարուածն ահեղ քեզ վերաւոր ձըգեց վար»,
Ես կ'ողբամ քեզ շարունակ:

Դամբան մ'անոնք բարձրացուցած են հիմա,
Քանդակներով ծանրագին,
Կը պաշտպանէ մարմարն գոլքեր իր վըրայ,
Ոսկորներն ալ կ'ելլըդին:

Դեղարդաւոր մ'անկէ անցնիլ չի կրնար,
Անտառապահը իսկ անգէն,
Հոն արցունքով թըրջած խտտերն ընդերկար
Յաւն կ'ովէին կը պատմեն:

Հոն կը կախէր ան գեղարդն իր ու սուրն ալ,
Ու իրիկուան դէմ կըրկին
Կը լըտէր միշտ հոգեվարքի կողկանձն յար
Ան՝ յաճախ իր կ'ելլըդին:

Ընտանի ժայռերն մինչև ձերանուն
Ու փոթորկին կուրծք չը տան,
Նուիրագործած վայրն կը պահէ անունն այն
«Ան» կ'ելլըդին գերեզման...»

ՍՔԱԹ (ՍԵՐ ՌԻՈՒՅԵՐ)

Սքը Ուոլթըր Սքաթ ծնած է 15 Օգոստ. 1771ին, Էաինպուրկի
ձէջ, իր կրթութիւնը ստացաւ տեղին High Schoolին ձէջ, Կրօնա-
բոյր միջավայրի մը ձէջ՝ ան սեւտօրէն կապուեցաւ Սկոթլանդական
հինաւորաց պատմութիւններուն, Ուստ զանազան լեզուներ, 1796ին՝
Թարգմանեց Burgerի Lenoreն ու Wild Huntsmanը, 1799ին՝
Կէթի Goetz Von Berlichingenը, 1802ին հրատարակեց իր
Minstrels of the Scottish Borderը, 1805ին Sir Tristramը,
Lay of the Last Minstrelը, 1808ին Marmionը, 1810ին՝
The Lady of the Lakeը, 1811ին The Vision of Don Roderickը,
1813ին Rokebyը, և The Bridal of Triermainը, 1814ին
The Lord of the Islesը, 1815ին The Field of Waterloo
և 1817ին Harold the Dauntlessը ևն:

Սքը Ուոլթըր Սքաթ Սկոթլանդական ամենամեծ բանաստեղծ — զի-
պագիրը եղաւ, մեռաւ 21 Սեպտեմբեր 1832ին:

Լ Ա Խ Ի Ն Վ Ա Ր

Արեւմուտքէն եկաւ ան՝ երիտասարդ Լախինվար,
Զըկայ նըժոյգ մը անոր նըժոյգին պէս աննըման,
Ան զէնք չունի իր վըրան ու իր լայն թուրն է ծածկած,
Միշտ կը հեծնէ ձին ա՛յ զէն, միշտ առանձին, անկասկած,
Հաւատարիմ սիրոյ մէջ, կըռիւի մէջ աներկբայ,
Լախինվարին պէս պարման չը կա՛յ, ասպետ մը չը կա՛յ,

Արգելքի դէմ չի կենար, ցախի համար չի կենար,
Ան կը լոյսայ գետակն իջն ո՛ր ծանծաղուտ չունի ա՛յ՝
Զիէն կ'իջնէ սակայն շուտ Նիթըրպայի գըրան քով.—
Նըշանածն էր համածայն, սիրահարն էր շատ վըգով,
Զի մի՛ դանդաղ սիրոյ մէջ երկչոտ մ'ալ մէջ կռիւին
Լախինվարի գեղեցիկ կ'ընէր էլէննը իր կինն

Նիթըրպայի սըրահին մէջ մըտաւ ան համարձակ,
Հարսանիքին համար հոն եկողներուն մէջ համակ,
Ու ձեռքն ալ իր թուրին վրայ խօսեցաւ հոն հայրն հարսին,
Զի փեսացւն բան մ'անգամ չի փրկըստցըրնաւին,
«Խաղաղութեամբ կու գաք հոս թէ՛ կըռիւի հոս կու գաք,
Լորտ Լախինվար, հարսիքի մէջ պարե՛լ գուք հոս կու գաք»

— «Ես գուտարը ձեր կ'ուզէի, լայց մերժեցիք դուք սէրն իմ,
Կը մեծնայ սէրն Սոլվի պէս, ու կը ցածնայ տեղաւին,
Ու հիմա ես կու գամ հոս կորսընցուցած իմ սիրով
Պար մը միայն պարելու, թաս մը գինի խըմելով
Սկովտիոյ մէջ այնչափ օրիորդներ կ'ան գեղանի
Որ հարս պիտի ըլլային Լախինվարին պարմանի»

Հարսը բաժակն համբուրեց ու ասպետն ալ առաւ զայն
Խըմեց զինին ու նետեց գաւաթն յանկարծ տիրական,
Նայեցաւ հարսը շիկնած, հեծեճանքով մը անվե՛րջ,
Ժըպիտ մը իր շըթներուն ու արցունք մ'իւր աչքին մէջ,
«Հիմա պարենք մէկ անգամ» ըսաւ պարմանն Լախինվար,
Առնելով իր ձեռքին մէջ էլէնին ձեռքն մեղմաբար:

Այնչափ շըքեղ էր կազմն իր ու գէմբն այնչափ սիրուն էր,
Բնաւ սրահին մէջ անոր պէս սիրահար չէր տեսած դեռ.
Մինչ մայրն հարսին կը յուզուէր ու կը հեւար հայրըն ալ,
Ու կը ճօճէր իր գլխարկն ոտքի կեցած փեսան ալ,
Հարսին քոյրերը ըսին. «Շատ աւելի լաւ կ'ըլլար
Եթէ ըլլար սամուսինը էլէնին Լախինվար»

Զեռք մը հարսին հըպեցաւ ու փրփըստց բան մ'անոր,
Երբ սրահէն դուրս թըռան հոն ուր կանգնած ձին աղուոր,
Այնչափ արագ նետուեցաւ հարսը ձիուն քամակին՝
Ապետն այնչափ շուտ հեծաւ հարսէն յետոյ մարտածին,
Ու յիշեց ան. «Շահած եմ, ա՛յ մենք կերթանք գետեղըն
Թառուաքներէն ու ժայռէն, թող դան անոնք որ կ'ուզեն...»

Նիթըրպայի ժայռին մօտ վերելքներ կան սեպ, մըթին,
Փօրսթիրս, Ֆէնուիքս և Մըկընիվզ հեծան ձին ու խուժեցին,
Հալածեցին անոնք շատ Գանոպիէ Լիին վրան,
Նիթըրպայի հարսը լայց անոնք երբեք չի տեսան,
Այսքան խիղախ սիրոյ մէջ ու մարտին մէջ անկասկած,
Լախինվարի պէս ասպետ մը լըսած էք կամ տեսած...»

ՓԷՅՆ (ՃՈՆ ՇԱՎԵՐՏ)

ՀԱՅՐԵՆԻՔ, ՔԱՂՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Եթէ յաճինք իսկ սիրոյ, պաշտաներու մէջ մարմար,
թէեւ անշուք, բայց չի կոյ հայրենիքին պէս մի փայլ՝
Ուր գիւթանքներ երկինքէն կը պարարեն մեր սրտեր.
Դիւթանքներ՝ որ մենք այլուր չենք գտներ, ա՛հ, չենք գտներ,
Ո՛վ հայրենիք, սիրական,
Վայր մը չկոյ քեզ նման:

Հայրենիքէս տարագիր, զո՛ւր կը փայլիք, հըմայքներ,
Ա՛հ, տուէք ինձ հայրենի արնակա անշուք, օրհնարեր.
Հոն թըռչունները կ'երգեն ու կը կանչեն կարծես զիս,
Տուէք ինձի, հայրենիքս, խաղաղութիւնն իմ սրտիս...
Ո՛վ հայրենիք, սիրական,
Վայր մը չի կոյ քեզ նման:

ՔՍՈՒՓԸՐ (ՓԻԼԼԵՍ)

Ուիլեմ Բաուփըր ծնած է 1731, Նոյեմբեր 15ին Hertford-
մէջ, Վեց տարեկան հասակին մէջ կը կորսնցնէ իր մայրը, Գաճախած է
Westminster դպրոցը, Սորը մահուան վրայ չափազանց զգածուած
Տրամութեան զիրկը նետուեցաւ և թերեւս ադ իսկ եղաւ պատճառը
իր հեգնելու տաղանդին:

Ուիլեմ Բաուփըր՝ կրօնական դատաւարականութիւն մը ստանալով
իր հօրմէն՝ չկրցաւ համակերպիլ աշխարհին կեդծիքին: 1782ին հրատա-
րակեց իր քերթումներու հաւաքածան: Իր գլուխ-գործոցը կը նկատ-
ուի The Task որ Ստոթի ըստծին պէս կը պարունակէ և՛ հեգնանք
և՛ բարոյականութիւն և՛ վիպականութիւն: Բաուփըր մեռաւ 25
Ապրիլ 1800ին:

ՊԱՏԿԱՆԻՆ ԴԻՄԱՅ

(Խր ժօրը լուսանկարը ստանալուն առիթով)

Նուէր՝ սիրելի Հ. Մ.ին

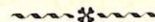
ՆժԺէ խօսին, շըրթնէ՛րդ այդ Կեանքս է անցած, դժընդակ
Անկէ ի վեր՝ երբ վերջին հեղ լընցի քեզ ես հակ,
Ա՛հ, շըրթներդ այդ. քուկդ են, մայր, կը տեսնեմ քու ժըպիտդ ես.
Ժըպիտ՝ որ իմ մանկութեանս կ'ամուրէր զիս մըշտապէս.
Ու ձայնը լոկ կը պակսի թէ ոչ կ'ըսես, ա՛հ, սրբան,
«Չաւակն անուշ, մի տըրտալիր, վախերդ ըրէ ցիր ու ցան»
Ո՛վ մայր իմ, մայր, երբ որ ես լընցի թէ ես մեռած,
Ըսէ արդեօք հասկըցա՞ր թէ ի՛նչ արցունք եմ թափա՞ծ.
Սաւառնեցա՞ւ քու հոգիդ գաւկիդ վըրայ ցաւազին,
Այն օրէն՝ երբ ըսկըսաւ կեանքի ճամբանս սեպ, մըթինս
Ես լընցի զանգակն այն որ պատմեց քու թաղմանդ օր,
Ու ես տեսայ քեզ տանող մեռելակառքն ահաւոր,
Ու, գառնալով, հէգ տըղայ, պատուհանէս տրտմազին՝
Երկա՛ր, երկա՛ր հեծեցի երթաք բարոյն հուսկ, յետինս
Քու աղջիկներըդ ցաւած ցաւիս վըրայ իրենք ալ,
Յաճախ ինծի պատմեցին վերադարձէդ բռնավարս
Ի՛նչ եռանդով բաղձացի ու հաւատացի հոգեւին,
Բայց յուսախար ես եղայ, բայց յուսացի տակաւին,
Ըսպատուամով անցուցի իմ օրս, աւա՛ղ, շարունակ,
Խաբուած «վաղէն» ու մինչ ի՛սկ մանկութենէ անգիտակ
Այսպէս եկան ու գաղին շատ մը «վաղ» եր տըրտմական,
Ակը մինչև ցամքեցաւ իմ ցաւերուն մանկական,
Ու, վերջապէս սորվեցայ հըպատակիլ իմ բաղդին,
Հեծեցի քիչ, բայց երբեք չը մոռցայ, մայր, քեզ կրկին

ՉՄՐԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

(«Թաւաբ»-էն)

Վառէ կըրակը հիմա, գոցէ՛ փեղկերն տմրափակ,
Վարազայրներն իջնան վար ու ըստմոցն ալ թող դառնայ.
Ու մինչ փըրփրուն, շառաչուն սափորն երկնէ սիւն համակ,
Պարպենք գաւաթը ուրախ՝ որ սորշըռանք իսկ չըտայ.
Բարի եկար մենք ըսենք երեկոյին ձմերուտայ...
Օ՛, ձըմեռ, դուն վարիչն ես խառնափընթօր տարիին,
Վաւըդ ցիրցան լեցած են կարկուտի պէս մոխիրներ,
Շըրթներու վըրայ շունչերդ ալ կը թանձրանան, կը սառն.
Կըզակդ ունի մորուք մ'որ ո՛չ տարին, ձիւնն է շիներ.
Քու ճակատդ է փաթթըւած ամպերու մէջ տիրական,
Անտերե ճիւղ մ'է ցուպդ ալ, գահդ է սահող կառք մ'արդէն
Որ անիւի պէտք չունի, բայց կը քըշուի ան ինչքա՛ն
Փոթորիկէ. օ՛, ձըմեռ, ես դարձեալ քեզ կը սիրեմ,
Թէեւ դատն կ'երեւիս, թէեւ ահեղ ես գեռ դուն
Արեւը դուն կը բըռնես արեւելքին մէջ անցաթ,
Իրեւ լըքուած բանտարկեալ, կը կարճցնես իր ճամբուն
Ճամբորդութիւնը օրուան, վերջալոյսին վարդ-արծաթ
Արեւմուտքին գիւրկն ըշտապ կը զըրկես դուն անձկուտ զայն.
Յը գարմանես կորուսան իր աղնըօրէն տակաւին,
Ընկերային զըրոյցով ու հանգըտով ընթեցման,
Ա՛հ, ժամերով աւելցա՛ծ. կը հաւաքես խըմբովին
Յըրուած անակն, ու, նըւաղ չէ որ անշուշտ կը ջըրուին
Ոննք օրուան հոգերէնս կը թագադրեմ մըտերիմ
Հաճոյքներու իւր արժան, ընտանեկան բերկրանքի.
Հաճոյքը շուրջն օճախի, երջանկութիւնն հայրենի.
Խաղաղութիւն՝ որ կըրնայ առանձնութիւնը լոկ տալ
Ու պահերն այն՝ որ միայն կըրնայ իրկուել ճանչնալ

Տ Ա Ղ Ե Ր

Իբր թէ գրած ըլլայ Ալեքսանտր Սէլէրեֆ, որ էր Ռոպէնտոն Բիւրգոթի նախասխար, մինչ միայնակ կը գտնուէր ձուան Թերմանեֆ կողմին մէջ:

Ես կ'իշխեմ հոս, ես արքան եմ բոլորին,
Ձերկայ մըրցորդ մ'իմ գորութեանս ալ անհուն,
Ու կեդրոնէն հետեւ մինչև ծովն անդին
Ես իշխանն եմ անբաններուն, հաւերուն:
Ամայութիւն, այն համայնքներդ ո՞ւր են
Որ հանճարներ դէմքիդ վրայ են տեսած.
Լաւ է ապրիլ սարսափներու մէջ նորէն
Քա՛ն տիրել հոս՝ այս վայրին մէջ տերամա՛ծ:

Անհրապելի եմ մարդկային հրնարքին,
Պէտք է ճամբոսս ես աւարտեմ միւս-մինակ,
Ո՛չ ալ լըսել գաշնակութիւնը խօսքին.
Ես կը սարսափեմ իմ իսկ ձայնէս անդիտակ:
Այն գաղաններն որ կը յաճին գաշտին վրայ,
Կը տեսնեն դիս, փոյթ չեն ըներ, չեն հագար.
Այնքան մարդուն անծանօթ են աներկրայ,
Ու այդ ինծի ահաւելի լսոն մ'է հըսկայ ...:

Մըտերմութիւն, լնկերութիւն և Սէրն ալ
Աստուածապէս մարդուն վրայ կը ցօղուն,
Ու տատարակի թեւեր եթէ ինձ ըլլար,
Որքան ըշտապ կը վայլէի ձեզ կրկին.
Ու իմ վիշտերս ալ կ'ամբլին այն տտեն,
ձշմարտութեան ու կրօնքի ճամբուն մէջ
Ուսած՝ կեանքի իմաստութեան փորձերէն,
Ուրախ՝ վայրած պատանութեան քմայքն անվե՛րջ:

Կըրօ՛նք, կըրօ՛նք, ի՛նչ չըլլաւած գանձեր կան
Այդ բառին մէջ, խորհրդաւոր, երկնային,
Ոսկի, արծաթ աւելի թանկ չեն այնքա՛ն,
Ինչ որ կըրնայ տալ աշխարհն ալ տակաւին:

Ու ժամ կանչող ձայնն հոս երբեք չեն լըսեր
Այս ձորերն ու ապառաժները երկա՛ր,
Ո՛չ ալ հիւժած ծընկաչորքէ մը երե՛ր
Ու կամ ժըպտեր կիրակի օրուան մը համար:

Ծովեր, դուք որ հիմա ինձ հետ կը խաղաք,
Հաղորդեցէք այս ամայի ծովեզրին
Քիչ մը լուրեր գուրդուբալի, անպարփակ
Այն վայրէ՛ն՝ ուր չեմ այցելեր ես կըրկին.
Բարեկամներս, ա՛հ, մերթ ընդ մերթ կը զըրկե՛ն
Բաղձանք կամ խո՛հ մը ետեւէս ի՛նձ համար.
Ա՛հ, բարեկամ մը ունիմ ես, հոն նորէն,
Բարեկամ մը՝ թէև ես չեմ տեսներ ս'լ...:

Որքան արագ է ակնարկն ալ մեր մըտքին,
Բազդատելով իր թըռուիչքին հետ, ինչքա՛ն.
Մըրբիկն արդէն կը յամենայ իր ետին
Լոյսին հետքերն, ա՛հ, մինչ որքան շո՛ւտ կ'երթան.
Երբ հայրենիքս ես կը խորհիմ արեւազին,
Ա՛հ, մէկ վայրկեան կը կարծեմ թէ հոն եմ ես.
Աւա՛ղ, սակայն ինքամիտփումը կըրկին
Կը նետէ պիս վըհատութեան մէջ այսպէս:

Մըրկահաւն հիմա կ'երթայ դէպի բոյն
Ու կը հանգչի գաղանն ալ իր կաղողին
Հոս իսկ հանգիստ մը կայ, հանգիստի սիրուն.
Ու կ'երթամ ես իմ ալ տընակըս կրկին:
Գըթութիւն կայ հոս երկնային՝ կեանքի մէջ.
Կարեկցութիւն, ո՛վ դուն խորհուրդ փրկուէ՛տ,—
Որ հանգիստ տայ տառապողին իսկ անվերջ
Որ հաշտեցնէ թող մարդն իրեն Բաղդին հետ:

ՔԻՆԿԱԼԻ (ՋԱՐԼԵՍ)ԷՆ

ԵՐԵՔ ԶԿՆՈՐՄՆԵՐԸ

Երեք ձկնորս դէպ՝ արեւմուտք նստեցին,
Դէպ՝ արեւմուտք՝ երբ վերջալոյս էր արդէն.
Անձնիւրն անձկօտ մըտածեց իր սիրած կին.
Ծովափին մօտ մանուկներ կը դիտէին:
Զի այլը պէտք է աշխատի կինն ալ լոյ,
Շահն է շատ քիչ, ուտողներ շահ տներկրայ.
Թէև ծովափն կը հեծեծէ անխընայ:

Աշտարակին վըրայ ելան երեք կին,
Ու մաքրեցին լամպերն երբ էր արեւմար,
Ու, նայեցա՛ն փոթորիկին, տարափին.
Դիշերուն հեծքն ահեղօրէն կ'որոտար:
Բայց այլը պէտք է աշխատի, կինն ալ լոյ
Թէ մըթնէ ջուրն ու փոթորիկ իսկ ըլլայ,
Ու միշտ ծովափը հեծեծէ անխընայ:

Երեք դիտկ աւաղին վրայ փրուռեցան,
Արեւուն դէմ՝ փոթորիկն երբ էր դադրած.
Կը հեծէին կիններ զանոնք արբամական՝
Որ դէպի տուն չունին երբեք վերադարձ:
Զի այլը պէտք է աշխատի, կինն ալ լոյ,
Բայց շուտ երթա՛նք ի՛նչ լաւ քընել աներկբայ,
Ու մնաք բարով ծովափին ու հեծքերուն...:

Ք Ի Յ (ՃՈՆ)

Ճոն Քից ծնած է 29 Հոկտ. 1795ին, Լոնտոնի մէջ, իր կրթութիւնը ստացաւ *Enfield*ի մէջ և տասնըհինգ տարեկան վերաբուժի մը քով աշկերտութեան գնաց: Բայց իր անհունապէս պայծառ տաղանդը չիտմրեցաւ: 1817ին հրատարակեց իր բանաստեղծութիւններուն հաւաքածոն, 1818ին՝ *Endymion*ը, և հետզհետէ հրատարակեց *Lamia*ն, *Isabella*ն, *the Eve of St. Agnes*ը եւն.: Քից մեռաւ 23 փետր. 1821ին:

Անգլ. լեզուն այնչափ փափկօրէն և վճիտ կերպով ոչ մէկ բանաստեղծ կրցած է գործածել՝ որքան վաղամեակի քերթողը Քից: Տաղանդ մըն էր որ շուտ մեռաւ, չկարենալով դիմանալ կեանքի պիւքներուն:

Տ Ա Ղ

Քանասեղծներուն

Տառապանքի ու բերկրանքի քերթողներ,
Եւկրի վրայ Զեր հոգիներն էք թողեր
Երկնի մէջ ալ ունի՞ք հոգի ու կրկին
Կ'ապրի՞ք արդեօք մէջը այդ նոր աշխարհին,
— Այո՛, կ'ապրիք երկինքին մէջ միասին
Շէնչող արեւն ու ըսփիւռներ ու լուսին,
Վրասականերու խորհրդաւոր կարկաչով
Ու ձայներու սրտագին ու խրոփ,
Սոսափիւնովը երկինքի ծառերուն,
Ու դեռ ուրիշ փառայեղ ու շողջողուն,
Ա՛հ, տարածուած մարմանդներով եղիւսեան
Ուր՝ եղնիկներն կը վրդովեն մի՛ միայն,
Ուր՝ արմուշներն կարծես վրան զարկած են
Ուր՝ կակաշներն վարդի նրման կը բուրեն,
Ուր՝ բուրմունք մ'ալ մ'այնպէս առեր են վարդեր՝
Ինչպէս երկրի վրայ չունին, չեն բուրեր,
Ուր՝ կ'երգէ միշտ սոխակն արըշիւ ու գինով,
Ո՛չ թէ անյայդ յափշտակուած, անվրդով,
Այլ մոգական ճըշմարտութեան մեղեդին,
Խորհախորհուրդ տաղեր անո՛ւշ, մեղմագին,
Երկնի ու իր հըրաշքներուն վեպերէն,
Պատմութիւններն ու հէքեաթներն ոսկեղէն...
Այսպէս կ'ապրիք երկինքի մէջ, նոյն ատեն
Կ'ապրիք արդէն երկրի վրայ ալ նորէն,
Ու հոգիներն որ թողած էք ձեր ետին
Կ'ուսուցանեն ձեզ զբանեյու հոս ուղին,
Ուր ձեր միւս հոգիներն են միշտ զըւարթ,
Երբեք քրնած ու երբեք գոհ ու հանգարտ,
Հոս ձեր երկրի հոգիներն յար կը խօսին
Մարդերուն միշտ իրենց թերին փոքր ու սի՛ն,

Իրենց ցաւերն ու հաճոյքներն անցաւոր,
Իրենց յոյզերն ու մախանքներն ահաւոր,
Իրենց փառքերն ու ամօթներն՝ ինչ որ դեռ
Կամ ուժ կու տար և կամ միշտ կը ջըլատէր՝
Կ'ուսուցանէք այսպէս մեզի ամէն օր
Իմաստութիւն, մինչ գոցած էք հեռաւոր...
Սառապանքի ու բերկրանքի քերթողներ,
Երկրի վրայ Զեր հոգիներն էք թողեր,
Երկինքի մէջ հոգի՞ ունիք տակաւին,
Նոր աշխարհին մէջ ալ կ'ապրիք դուք կրկին...

ԲՈՂՈՐ ԱՐԱՐԱԾՆԵՐՈՒ ՍԵՐԸ

(«Ալեուր ցաւազը» էն)

Հարսնիքի՛ հիւր, եղած է սա մեր հոգին,
Մինակ՝ անհուն ծովուն վրայ,
Այնպէս մինակ՝ ինչպէս Աստուած տունն էին՝
Ըլլալ հազիւ հազ կըրնայ:

Քաղցր է ինձի հարսանեկան խընճոյքէն,
Ու քաղցր էր միշտ տակաւին,
Պըտալի՛ անդուլ ընկերի հետ յոյսօրէն
Եկեղեցին յուսադին:

Պըտալի ժամուն բակերուն մէջ միտաին,
Ու միտակող աղօթել,
Մինչ անձնիւր մարդ կը հակի իր Աստուածին,
Մարդիկն համակ՝ բարեկամներ, մանուկներ,
Պարմանիներ, աղջիկներ:

Մընաք բարով, մընաք բարով, կ'ըսեմ ես,
Հարսնիքի հիւր, քեզ խոհուն,
Լաւ կ'աղօթէ ան՝ որ սիրեց, բոցակէզ
Մարդ է միջատ և՛ թռչուն:

Լաւ կ'աղօթէ ան՝ որ սիրեց բոցակէզ
Մեծ կամ փոքրը, ամէն բան,
Զի Աստուած էր որ կաթոգին սիրեց մեզ
Ու բոտեղծեց ամէն բան...

ԲՈՂԵՐԻՃ (ՍԱՍՈՒԷԼ ՔԵՅԼԵՐ)

Սամուէլ Թէյլըր Բոլլըրիճ ծնաւ 20 Հոկտեմբեր 1772ին, Devonshire, Ottery St. Maryի մէջ, իր կըթուածիւնը գլխաւորաբար ստացաւ Christ's Hospitalի մէջ, յետոյ գնաց Քեմպրիճ՝ ուր մնաց մինչև 1793: 1794ին հրատարակեց *Juvenile Poems*: Ստուծիի հետ հեղինակեց *Fall of Robespierre* եղերերգութիւնը: 1800ին՝ հրատարակեց Նիկէի *Wallenstein*ի թարգմանութիւնը, 1816ին իր *Christabel*ը, 1818ին՝ *Zapalla* թատերախաղը: Ունի ուրիշ բազմաթիւ գործեր ալ ինչպէս՝ *The Statesman's Manual*, *A Lay Sermon*, *Aids to Reflection*, *On the Constitution of the Church and State*, *Genevieve*, *Ancient Mariner* եւն.:

Քոլլըրիճ վայելած է մանուսկը Ու րոտուրթի լրարեկամութիւնը և անոր պատյաններուն ընկերակցած է: Մեռաւ 25 Յուլիս 1834ին *Highgate*ի մէջ:

ՀՈԳԻՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ

(«Ալեուր Գաւազը»էն)

Մերթ ողորում մը կը փըռուի երկինքէն,
 Կը լըսեմ երգն արտոյաին.
 Մերթ թըռչուններ ամէն տեսակ կը լեցնեն
 Օդն ու երկինքը վերի՛ն,
 Իրենց անուշ անլուր երգով ցընծաւի՛ն:

Հագիներու կը նըմանի ան հիմա
 Կամ սըրինգի մը միայն,
 Ու հրեշտակի երգ մըն է ան աներկբայ,
 Կ'ընէ երկինքն անձայն:

Երգը լըռեց. բայց կը թըրթըռայ տակաւին,
 Մինչև կէս օր ձայնն ույսպէս.
 Ձայն մը՝ Յունիս ամբըւան մէջ ժըպտաղին՝
 Առուակին խօլ երգին պէս՝
 Որ կը հընչէ անտառներուն երազուն՝
 Տող մը՝ գիշերը համբուն...:

ՕԼԻՎԵՐ ԿՈՆՏՍՄԻԹ

Օլիվըր Կոլտսմիթ ծնած է 29 Նոյեմբեր 1728ին, Փալատի մէջ, Իրլանտաւ Հայրը կղերական մըն էր, ասոր համար՝ Կոլտսմիթ կրօնաշուկ մթնոլորտի մը տակ կը մեծնար: Սակայն ան ժամանակին ազատախօս կղերականներէն ըլլալով՝ ուղեց որ էր զաւակը ազատ դատախարակութիւն մը ստանայ, ուստի Օլիվըր Կոլտսմիթ զրկուեցաւ Medgeschool: 1744ին Տըպլին ի Trinity College փոխադրուեցաւ, ուսկից ընթացաւարտեց 1749ին: 1450ին հայրը մեռաւ և իր բարեկամները փափաքեցան որ Կոլտսմիթ Լոնտոն երթայ օրէնք ուսանելու, բայց ան Էտինպուրկ ժիզիք սորվել նախընտրեց, 1752ին, ուսկից ալ B. P. տիտղոսով շրջանը աւարտեց:

Օլիվըր Կոլտսմիթ շատ արկածալի ու բմբոստացուցիչ կեանք մը ունեցած է: Հակառակ իր կարողութեան՝ ամենհորէն տառապած է նիւթէն ու Միջավայրէն:

Օլիվըր Կոլտսմիթ գիտուն, պատմագիր ու պատկաւոր բանաստեղծ մը եղաւ: Իր գործերն են Tales and Essays, Vicar of Wakefield, History of England, Series of Letters from a Nobleman to his Son, Experimental Philosophy, Traveller, the Good Natured Nan, Deserted Village, History of Greece, Roman History, She Stoops to Conquer, Epilogue, The Captivity եւն.:

Օլիվըր Կոլտսմիթ կը մեռնի 4 Ապրիլ 1774ին:

Փ Ի Ի Ղ Ն Ա Մ Ա Յ Ի(1)

Քաղցրե՛կ Օպրըն՝ ամենէն սիրելի գիւղը գաշտին,
Առողջութիւնն ու լիանքն ուր խինդ կու տան բանուորին,
Ուր շատ կանուխ կ'այցելէ գարունն աղուոր ու ժպտուն,
Մեկնող ամբան վարանքն ալ կը ծաղկի դեռ օրօրուն,
Անմեղութեան, հնչողութեան սարփինաներ հանգարակ
Վայրերն էին մանկութեանս, երբ ամէն խաղ էր քաղցրե՛կ,
Որքան յաճախ յաճած եմ կանանչագող մարդին վրայ՝
Երջանկութիւնն ուր համեոտ՝ անձնիւր տեսքին կեանք կուտայ,
Որքան յաճախ կանգնած եմ հըմայքներուդ դէմ գիմաց.—
Ա՛հ առուակին անարգել, ջրաղացքին մշտազարդ
Ու ժամուն հին՝ որ կ'իշխէ բլրին կանաչ ու խաղաղ,
Սըրտափուշի մացառին՝ որուն շուքին տակ կու գան
Սիրահարներ փրփրալ կամ դիտել խաղը մանկան.
Որքան յաճախ ողջունած եմ ես ծաղիկն արեւուն
Դատանքն երբ իր կու տայ կարգն ըզբօսանքին ոստոստուն,
Ու, ամբողջ գաշտը գիւղին աշխատանքէն ազատուած
Ա՛յ կը սկըսի խաղերու, ծառին ներքեւ տարածուած.
Մինչ ժամանցներ պէսպիսի շրջան կ'ընեն շուքին տակ,
Պարմաններ կը խայտան, կ'ըլլան ծերերն աչք համակ,
Գետինն վըրայ ճախրանքներ ա՛հ կարծես պար կը դառնան,
Շըրջան կ'ընեն՝ խաղն Ուժին ու Արուեստին, Քաջութեան
Իւրաքանչիւր կըրկնւած երբ կը դադրի խաղն ալ դեռ,
Յաջորդ խաղերն կեանք կուտան, կը ներշնչեն ջրնծերեր...
Ու պարող զոյգն՝ ալ կըրնար համբաւ շահիլ մի միայն
Խոնջէնք տալով ուրիշին ու թողելով խոնջած դայն:
Բանուորն անկեղծ, անկասկած իր անխաղած երեսով
Կը ծիծաղի գաղտնարար սաղին անգին քրքրչալով,

(1) Այս բանաստեղծութեան վայրը կը կարծուի թէ Լիսոն է, Պալիմանանի մօտ՝ ուր բանաստեղծին եղբայրը կը բնակէր: Հոս յետոյ կը դառնայ ուխտավայր մը եւ հետաքրքիրներ հին օրերէն բեկորներ կ'որոնեն...

Շիկնոտ կոյսեր կ'երկարեն սիրոյ խորունկ նայուածքներ,
Տանտիկններ կը յառնն՝ նայուածքներն այդ պարսաւել...
Ասոնք էին հըմայքներդ, տանք՝ խաղերդ մ'վ գիւղակ,
Որ աներկապ կուտային դատանքէ վերջ կեանքն համակ,
Սարփենային շուրջն այսպէս կը տարածուէր Ուժդ այսքան,
Ասոնք էին հըմայքներդ՝ որոնք այսօր ալ չը կան:

* *

Քաղցրե՛կ, ժպտուն մ'վ գիւղակ, մարգագետնին սիրելին,
Ձըկան խաղերդ ալ բոլոր ու գիւթանքներդ անմարմին.
Հիւղերուդ մէջ կ'երեւի Բլունուորին ձեռքն հըղօր,
Ամայութիւնն է զըրկած կանանչութիւնըդ բոլոր.
Մէկ տէր միայն կ'իշխէ ալ ամբողջ երկրիդ անսահման,
Կ'եղբեր գաշտըդ ժպտուն կէս մըշակում մը միայն
Ձի ցոլացներ լոյսն օրուան դալարաւատ առուակդ ալ,
Կը խեղդըւի կանաչով ու կ'աշխատի բլունափար,
Բուրատանիդ մէջ հիմա հիւր մը միա՛կ, առանձին
Խոռոջուոր աղմուկով կը հըսկէ իր բունակին,
Կը թըռչկոտի եղտիւրիկն ամայքներուդ վրայ հիմա
Ու կը խոնջի արծազանգն անոնց՝ տարտամ, տարակայ,
Հիւղակներդ են քանդըւեր, ամայացած են բոլոր,
Երկար խոտեր կը դըրկեն պատերդ ինկած, սըգուոր,
Ու քանդողին ձեռքէն բիրտ քու դաւակներդ մենիկ
Հեռո՛ւն, հեռո՛ւն գաղթած են լըքած իրենց Հայրենիք:

* *

Երկիրն ամբողջ Ձարն իշխեց, Ձարն՝ աւարի, յարածուն,
Ուր կը բարգուշ ինչքն անդուլ, կը փըճանայ մարդն համբուն,
Կըրնան ծաղիկի իշխաններ, կըրնան Լորտեր սընանիլ,
Շունչ մը կըրնայ միշտ անոնց կեանք տալ, ինչպէս է տըւեր,
Գեղջուկներու երբ, խելպախ, երկիրը բայց անըման
Անգամ մը լոկ քանդըւի, չեն գըտներ ալ յաւիտեան...

* *

կար ժամանակ մը,— ա՛հ, վա՛ղ Անգլիոյ ցաւն է բըռներ,—
Իւրաքանչիւր արտափար երբ տէրն իրեն կը յիշէր,
Ու աշխատանք մը թեթեւ անոր պարէնը կու տար
Այնքան՝ որ էր պիտանի ո՛չ պակաս և ո՛չ շատ ալ,
Անմեղութիւն ու կորով իր ընկերներն էին լուս,
Ու Իբրամի մոռացումն Հարըստութիւնը անբաւ...

••

Իսոյց ժամանակն է փոխուած: Դաժան անիւն Արուեստին
Տիրապետեց գիւղին վրայ, հողալըրկեց գիւղացին,
Մարգագետնի երկայնքին՝ ուր հիւզակներ ցիր ու ցա՛ն,
Այսօր՝ Պերճանքը կ'իշխէ, Հարըստութիւնն անսահման
Ամէն Պահանջք կը հասնի մինչև Զեփանքն ահագին,
Ամէն Զըրկանք վիշտ կու տայ Հըպարտութեան մոլեգին:
Ա՛հ, ժամերն այն աղուական, ծաղիկներով սկաղձուն,
Փափաքներն այն՝ որ միայն կը խընդրէին փոքրիկ տուն .
Ա՛հ, խաղերն այն սղջարար, շըքեղ պերճանքն անցորդին՝
Որ կը ցոյար կանաչն յար ու նայուածքներ կ'ապրէին—
Ասոնք վաղուց հեռացան, որոնելու այլ տփեր,
Կեանքն ու Բերկրանքը գիւղէն հիմակ ալ են հեռացե՛ր...

••

Քաղցրի՛կ Սպըն, դուն ո՛վ Մայրն այդ օրհնաբեր ժամերուն,
Բացաստաններըդ ամա՛յ, ա՛հ, ցոյց կու տան Բրուութիւնն
Բըռնաւորին, հոս երբ ես կ'ընեմ շըջանն իմ մինակ
Պատերուդ մէջ քանդ ու քանդ, արտերուդ մէջ աւերակ—
Ու կը սահն տարիներ: Ու կը յիշեմ տըրտմբեր
Թէ՛ հիւզն ինչպէս կը կանգնէր ու սըրափուշն հոն կ'աճէր,
Ու կենցաղիդ ըզըտղկոտ յուշքերն ամէն կը սթափին,
Կը փոթորկեն կուրծքիս տակ Անցեալն ամբողջ ցաւագին:

••

Թափառումիս մէջ բոլոր, այս արցունքի աշխարհին,
Յաւերու մէջ զոր Տէրն ինձ տըւած է, ա՛հ, լոկ բաժին,
Յոյս ունեցած եմ դարձեալ պըսակել իմ ժամս յետին
Այդ հիւղերուն մէջ անշուք գընել գըլուխը կըրկին,
Վարել կեանքն իմ տակաւին անոնց կեանքատ շունչին տակ
Ու պահել բոցը կեանքիս՝ որ կը սպառի տըրտմահակ.—
Յոյս ունեցած եմ դարձեալ— դի Վէսութիւն ունիմ գեռ—
Յուցնել տաղանդն իմ անոնց՝ դեղջուկներու մէջ ընտեց,
Հաւաքած շուրջս իրիկուան օճախին մօտ բոլորակ
Պատմելու իմ ըզգացումս ու տեսածս իմ բովանդակ:
Ու նապաստակ մը որպէս բարակներէն հայածուած,
Զոր կը ցանկայ այն փայլէն՝ ուսկից փախուստ է տըւած,—
Յոյս ունեցած եմ դարձեալ, անցեալէն վերջ ցաւակէզ,
Ա՛հ, գառնալ իմ Հայրենիք ու հո՛ն մեռնիլ վերջապէս...
Միայնութիւն օրհնատու, ո՛վ բարեկամ Անկումին,
Զիս կը պահես ցաւերէ՛ ինչ որ պէտք չէր կեանքին իմ.
Որքան օրհնուած է ան որ՝ պըսակուած է անոնց պէս
Պարմաութեամբ մը քաղցրիկ Աշխատանքի բոցակէզ,
Որ՝ չէ տեսած աշխարհն այն ուր փորձանքներ կը վրիտան
Եւ ուր Պայքարը դաժան կը սասականայ յաւիտեան ..
Անոր համար չի կայ ցաւ, ծնունդն ալ չէ գործ, արցունք,
Զի խուզարկել ան հանքեր վըտանդաւոր ու խորունկ,
Ո՛չ ալ անշուշտ՝ կը կանգնի դըրան առջև դըժընդակ
Մերժել աղերսն աղքատին՝ որ կը դողայ վայրահակ.
Ու ան առողջ կ'ընթանայ իր վախճանին փառաւոր,
Հըրեշտակներ կը պահեն զայն, կը դառնան շուրջն անոր՝
Ան կը թաղուի շիրմին մէջ մահով մ'անուշ, անգիտակ,
Բաղձն ալ անոր կը բանայ ճամբան ուղիղ, չիփ-չիտակ.
Յոյսերն ամբողջ կը շողան վախճանին մէջ գիւթահրաշ,
Երկինքն անոր կը սկըսի աշխարհն անցած հաղիւ հաղ:

••

Աղուագին էր ձայնն որքան, վերջալոյսի պահերուն,
Կը բարձրանար վեր գիւղէն մինչև բլուրն օդատուն՝
Ուսկից երբ ես կ'անցնէի ծանր ու անփոթ քայլերով:

Քառանկի վանկեր կու գային մեղմագին ու հոգեթով:—
Կ'երգէր գեղջուկն երբ անդին պարմանուհին ձայն կու տար:
Նախիրն ամբողջ կը կանչէր տէրերն ըշտապ, ընդերկար:
Աղմըկարար սազն անդուլ տւագանէն կը կռքնչէր,
Կը դառնային դըպրոցէն երբ խաղատէր մանուկներ:
Պահապան շան հաչիւններն կը խառնըւէր օգին մէջ
Ու նոյնամիտն ալ բարձր կը ծիծաղէր խոր, անվերջ:—
Անոնք ամէնքն ալ անուշ գաշնակութեամբ մեղմարար
Կը լեցնէին դատարկ պահն՝ որ կը թողուր սոխակն ալ:
Գեղջուկներու ձայներն այդ հիմա չըկա՛ն, ա՛հ, չըկան,
Զեփիւռնին հետ չի ծրփար մըրմունջն ուրախ, տիրական,
Արագ քայլեր չեն անցնիր կանանչադարձ ճամբայէն,
Կեանքի խանդոտ հեղուկն ալ սառած, չորցած է արդէն:
Միայն այրի մը կայ հոն-ի՛նչ ցաւագին երեւոյթ—
Որ կը հակի արբամօրէն իր գարունին վրայ տըղմուտ:
Ան տեւոր տարիքով, ի՛նչ հեգ, անտէր տանտիկին,
Հացի համար կը քաղէ կանաչ ծածկոյթն առուակին,
Փըշենիէն կը հաւքէ ձմրան պաշարն իր բոլոր,
Կը քաշուի իր հիւղին մէջ լալու համար սըգաւոր:
Ան մընացած է միայն կեանքէն անմեղ, երկնային,
Տըխաւր պատմիչ երբեմնի գեղջուկներու մեր դաշտին...:

* *

Հոն՝ կամարին մօտիկ՝ ուր պարտեզը միշտ կը ժըպտէր
Եւ ուր այսօր խկ կ'աճին վայրի, կեանքի ծաղիկներ,
Հոն՝ ուր թուփեր մէկ քանի կը ցուցնեն վայրն համակ,
Կը կանգնէր հիւղն համեստուկ մեր տէրտէրին անուշակ:
Մարդ մ'որ այնքան սիրուած էր ամբողջ գիւղէն տարիներ
Ու կը շահէր մէկ տարին քառաքնն ոսկի, հարուստ էր:
Ան եկած էր հեռաւոր քաղաքներէ աստուածեան
Ու չէր փոխած, չէր սիրած փոխել վայրն իր մէկ անգամ:
Որսորդութեան մոյլ էր, հարց ու փորձի ալ ինչպէս
Ու կըրօնի համար մեծ մըտապատկեր մ'էր ինչպէ՛ս
Զի սիրտն էին գրաւած նըպատակներ աղուոր, այլ

Կը խոնարհէր աւելի որ ազատէր մի թըշուառ:
Իր տունն արգէն ծանօթ էր թափառական անձերու,
Որոնք թէեւ կը սաստէր, բայց պատճառ չէր ցուելու:
Անոր հիւրն էր անմոռաց մուրացիկանն այն պատուական,
Որուն մօրուքը կ'իշխար մինչև կուրծքին ալ վըրան:
Շըռայլօրէն ըսպատողն՝ որ հիմա շատ շուտ կ'իշխայ՝
Կը բողբէր անոր մօտ, ու, կը լըսուէր աներկբայ:
Վերաւորուած զինուորներն անոր քով կը կենային,
Խօսակցելով անցնելու գիշերը շուրջն օճախին:
Վերքի վըրայ կու լային, կը պատմէին շատ բաներ,
Անթացուպի կըթընած թէ ինչպէս մարտն են շահեր:
Հաճոյացած հիւրերով բարի մարդն այս կը տաքնար,
Բայց կը մոռնար յանցանքներն անոնց՝ խոտման մը համար:
Անոնց յանցանքն, արժանիք ան կը թըւէր անվարան,
Բայց Գութն ըշտապ կը սկըսէր ծաւալիլ սիրտը համայն:

* *

Հըպարտութիւնն էր այսպէս թըշուառներ միշտ ըսփոփել
Ու սըխայներն իր բոլոր ան բարութեան մօտ կ'ուսնէր:
Պարտքին մէջ շատ փութկոտ էր, հըրուէրի՝ միշտ պատրաստ:
Կը տառապէր կամ կու լար, կ'աղօթէր կամ կու տար սաստ:
Թըռչուն մ'ինչպէս կը գուրգրայ նորափետուր ձագին վրայ,
Կը փորձէ երբ թըռիչք տալ գէպի բարձրերն հեռակայ,
Ան կը փորձէր շարունակ՝ կը սաստէր միշտ արգէտներ
Ու կ'աղգուրուած իր քովէն քիչ մը յետոյ կը ճամբէր:
Անկողնին մօտ՝ որուն մէջ կը տառապէր հոգեվար,
Ու Յաւն ու Վիշտն ու Անձկանքն կ'ընկճէին սիրտն ընդերկաթ,
Կը կանգնէր ան ախտեան, յաղթահարած ամէն բան՝
Վըհատութիւն ու տագնապն ու ոգորումն հոգեկան:
Անդորրութիւն մը կ'իջնէր սըրտին վըրայ հիւանդին
Ու գոհութիւն կը կարգար գողգոջ շնչտոյն իր յետին:

* *

Ան ժամուն մէջ միշտ խոնարհ, համակրելի շընորհով,
իր նայուածքով կը պըճնէր ամբողջ տաճարն հոգեթով.
Ճըշմարտութիւնն որ կ'ըսէր՝ հրգօրապէս կը յաղթէր,
Ու, կ'ազօթէր ամբարիշտն՝ որ ծաղրելու եկած էր՝
Պաշտամունքն երբ կ'աւարտէր կը փութային տնոր մօտ
Պարզ ու համեստ գեղջուկներ եւանդագին ու խանդոտ,
նոյնիսկ փոքրիկ մանուկներ հընարքներով կու գային
Անոր ժրպտին՝ որ կու տար ամբողջ գորովն հայրական,
Անոր շուրջաւր ըրձեկ, մասնակցելու ժրպտին.
Երջանկութիւն մ'էր անոր հաճոյք տալ, վիշտ՝ նեղել զայն՝
Ամէնուն էր անոր Սիրտն, սէրն ու վիշտերն՝ ամէնքին.
Բայց իր խոհերն ալ հիմակ երկինքին մէջ կը հանգչին.
Ինչպէս վրեժ տպաւոր մ'որ կու տայ ձեւ մ'ահարկոււ,
կը բարձրանայ ձորէն վեր ու փոթորիկ կը դեղու,
Անոր կեանքին շուրջ սեփ-սեւ ամպեր էին տարածուած,
Սակայն Արեւն երկնային ա՛հ գըլխուն շուրջն էր ցաթած:

***

Երբջափակէն դուրս, հեռո՛ւն՝ կը խոտորէր ուր ճամբան,
Ուր կը ծրէր որսճն ալ անպէտօրէն յաղթական,
Հոն՝ աղմբկոտ հիւղին մէջ մեծ ուսուցիչը գիւղին
կ'ուսուցանէր՝ անդադար մանուկներու ժրպտագին:
Մարդ մըն էր ան շա՛տ խոհուն ու նայուածքով գըժընդակ.
Անիկա լաւ կը ճանչնամ, արդու մը պէս անառակ.
Առւտուտէն կարելի էր նայուածքէն գուշակել
Թէ ի՞նչ աղէտք կըրնար գալ այդ օրն արդեօք բօթարբեր
կը խընդային արդաք շա՛տ անոր խիղին ալ համար,
կը կատակէր զի յաճախ կուտակներով շատ յարմար.
կը զբաղէին տըղաք շա՛տ, բոլորեւելով շուրջն անոր,
կը խոփուէր երբ անի երեւոյթով մ'ահաւոր:
Բայց ի՛նչ բարի էր դեռ ան, դաժանութեան մէջ անգամ.
Ան կը սիրէր ու սիրով կ'ուսուցանէր միշտ մանկան,
Որքան գիտնայլ անոր գիտէր արդէն գիւղն համակ,
Ու, իրապէս ան կըրնար կարգալ, գըրել շիփ-շիտակ.

կըրնար երկիրը չափել, պահն ու յորձանք գուշակել,
կը պատմէր թէ նոյնիսկ ջուրերն անգամ կը չափէր...
Վիճելու մէջ վարպետ էր ու մեծ համբաւ էր շահած.
Ան կը վիճէր տակաւին յաղթելէ վերջն իսկ յուզուած.
Կ'երկարէին մինչ շէշտերն ու ձայնն հրգօր կ'որոտար,
Գեղջուկներ պէ՛շ պէ՛շ նայիլ կու գային շուրջն ընդերկար.
Քանի անոնք յառէին՝ կ'ըլլային շատ զարմնահար
Թէ, ա՛հ, ինչէ՛ր տանիլ այդ փոքրիկ գըլուխը կըրնար...
Բա՛յց, փառքն անոր անցած է: Բայր վայրերն ուր խոնարհ
Յաղթանակներ է տարած՝ մոռցըւած են ալ հիմա:

***

Սըրափուշին տակ անդին՝ ուր կը ցրցէ գըլուխն իր,
Մըղոնացոյցն ուր տեսաւ մարդ նայուածքը անծիր,
Տունն ալն ամայ է հիմա, ուր ծըրազիր է շինուած,
Ուր կը հանգչի ալեւորն ու Աշխատանքն օրհնուած,
Ուր որսորդները գիւղին կը գըլցէին շա՛տ գաղտուկ
Լուրեր՝ որքան հինաւուրց քան թէ Հանգէս կու տար շուք,
Հող կը կանգնէր Միտքք երկար պատկերելու համար զայն
Թէ՛ խօսատունն այդ երբեմն, ա՛հ, հոյակապ էր որքա՛ն.
Անոր պատն էր ըսպիտակ, տախտակամածն աւազուած,
Ջընարակուած ժամացոյցն՝ որ կը շաչէր դըռնէն բաց,
Դարան՝ շինուած երկու պարտք վըճարելու նոյն տանն,
Գիշեր տանն անկողին, ցօրեկին դարա՛ն արգէն:
Հոն դետեղուած պատկերներն օգտակար ու զարդ խաղաղ,
Ու, պատուէրներն տանեկու, արքայական բաղախաղ,
Սիրտն որ միշտ էր պըճնուած ծաղիկներով, ոստերով,
Բացի անշուշտ ձըմեռէն, երբ ցուրտ էր օդն ու խըռով,
Երբ կոտորտած գաւաթներն ցոյցը համար կը մընան
Վառարանին վրայ դըրուած՝ կարգով մ'աղուոր, տիրական:

***

Ո՛վ դուն պերճանք վաղանցս՛ւկ, Ա՛հ, չէ՞ր կըրնար ըլլալ որ
 Զեառքդուէր այս շրքեղ տան կործանումն ահաւոր.
 Խաւարին մէջ կ'ընկզմի, ա՛հ, ան շընորհ չի տար ալ
 ժամուան մ'ըպփ աղքատին սըրտին համար վըշտահար:
 Հոն չը պիտի գըտնէ ալ գեղջուկն կաղզոյր հոգիին
 Ու Մուսցումը քաղցրիկ օրուան Յուսին ու Հոգին:
 Զըկան լուբերն գեղջուկին ու սափրիչին հէքեաթներ,
 Անտառապահն ալ չէր որ իր երգն հեռուն երկարէր...
 Դարբինն իր սև մուծ ձակատն ալլեւըս հոն ցոյց չի տար
 Կաղզուրելով ուժն ահեղ ու լըսելիքն իր տըկար.
 Հիւրն ինքզինքն իսկ ոչ երկար պիտի գըտնէ հոն այսպէս
 Տեսնելու, ա՛հ, թէ օրհնէքն կը ըստինքուի գեռ ինչպէ՛ս.
 Ոչ աղջնակներ պարմանի կէս շիկնումով, ըստիպուած
 Պիտի խմեն գաւաթնին քընտնալէ քիչ տառջ...:

***

Արհամարհէ թող հարուստն, այո՛, այսպէ՛ք Վէսութեան,
 Օրհնութիւններն այս խոնարհ կենցաղին պարզ պատուական.
 Անոնք կապուած են սըրտիս, ես կը սիրեմ աւելի
 Քան Արուեստի փայլէն սին հըմայքն անշուք, հայրենի:
 Ո՛վ ինքնածին Բերկութիւն, ուր բընութիւնն ունի գեր,
 Կ'որդեգըրէ հոգին քեզ հակումներով ինքնաբեր:
 ... Հարուստն անգուլ կը խընդայ մըտքին վըրայ գատա՛րկ, սին,
 Չի նախանձող, անտաղտուկ ու մըշտապէս խընդազին,
 Բայց Պերճութիւնն աւելի հանգէսին կէս գեղերուան
 Բոլոր ցոյցովն անանուն կու գայ յանկարծ երեւան.—
 Ու անոր մէջ կէս մը գահ կը ձանձրանան, կը նեղուին,
 Հաճոյքի ճիգն աներկայ կու տայ զըղուանքը ցուին,
 Ու, նոյնիսկ երբ Արուեստին ձեւերը նոր կը թողին
 Սիրտը գըժգոհ, ան կ'ըսէ. «Ասոնք արդեօք հաճո՞յք են...»

***

Բարեկամներ ճըշմարտին, կը տեսնէ՞ք, ո՛վ Վարիշներ,
 Որ կ'աճի խինդն հարուստին աղքատինն երբ է պակսեր.
 Դուք դատեցէք, ի՛նչ անհուն անջըպետներ կը կանգնին
 Երկրին միջև պերճափայլ ու երջանիկ պարզ գեղին:
 Հարըստութիւնը կ'ուռէ հոսանքն սակի բեռներով,
 Յիմարօրէն կը կանչէ զայն եզերքէն գոռալով.
 Դեզ գէզի վրայ, անսահման, կը բարդուի տակաւին,
 Հարուստներու խումբերն երբ կը շըրջին շուրջն աշխարհին:
 Բա՛յց, շահերնիս թըւեցէք, ինչքն է անուն մը միայն
 Որ կը սպաննէ մեր աղնիւ յոյզերն, աւա՛ղ, մըշտապէս:
 Աս չէր Կորուստնիս սոսկ. Մարգն Հըպարտութեան ու ինչքի
 Կը զըսուէ տեղեր ուր աղքատին Ակն էր կեանքի...
 Լըճին համար տեղ պէտք է. Ճեմավայրին ընդարձակ,
 Իր ձիերուն համար՝ տեղ, լարակներուն ճեփ-ճերմակ...
 Ժապաւէնն որ կը փաթթէ իր օրուանքներն յոյժին
 Կողպարւած են մօտիկ կանանչազեղ դաշտերէն.
 Պալատներն իր մենաւոր, ինչ բաներ որ կ'երեւին
 Հիւղակներու թալլըւած ամբողջ արդիւնքն են կըրկին...:
 Աշխարհի մէջ կը ստեղծուի ամէն արդիւնք օգտակար
 Հարուստներու համար լոկ. աշխարհ անոր է յարմար...:
 Մ'ինչ այսպէս այս աշխարհն ալ պերճանքներով զարդարուն
 Պայծառութեան մէջ ամուլ կը սպասէ լոկ իր Անկո՛ւմ...:

***

Երբեքն ինչպէս կ'ինքն պալզ, գեղեցիկ՝ ոչ զարդերէն,
 Իրենց գեղին տէր կ'ըլլան երբ կը գովուին ամէնէն,
 Կ'արհամարհեն փոխառու հանդերձանքի հըմայքներ,
 Ուժն աչքերնուն թովիական Արուեստին հետ չեն փոխեր,
 Բայց երբ թովանքն ալ կ'անցնի—գի հըմայքն է անցնող յար,
 Երբ ծերանան ու պակսին սիրահարներ իրենց ալ,
 Անոնք յանկարծ կը շողան ըզգեստներու մէջ փաղփուռ,
 Շըլացուցիչ խեղճութեամբ,— հանդերձանքի պերճութիւն—
 Այսպէս կ'ըլլայ աշխարհն ալ զեղխութիւնով պարտուած.
 Հըմայքներով կը փայլի նախ բընութեամբ պարզուկ, բա՛ց,
 Յետոյ Պերճանք կը սկըսի երբ կը հակի անկուսին:

Հեռանդկար, պալատներ կը գըրաւեն զայն ուժգին
Մինչ մըտարկուած կընդմէ իր ժըպտագեղ երկիրէն
Հեծեծելով գիւղացին կը հեռանայ տըրորէն,
Մինչ կը մեռնի չը գըրած գըլուին կուրծքի մը վըրան:
Երկիրն անդին կը ստեղծէ պարտէզներ ու գերեզման...:

* *

Ո՛ւր պիտի ո՛ւր բընակէր աղքատութիւնն արդեօք որ
Որ փախուստ տար ձընշումէն Գոռողութեան մերձաւոր.
Եթէ յածէր գեղջուկին սահմաններուն մէջ անհուն,
Ան կը վարէ նախիրն իր մարգին մէջ լեռկ, օդասուն:
Հարուստներու զաւակներ դաշտերն անծիր բաժնեցին
Ու զըրկեցին մինչև իսկ մերկ ու թըշուառ գիւղացին:
Եթէ քաղաք խուժէր ան, ինչե՛ր արդեօք կը գըտնէր.
Տեսնե՛լ մըխումն անհաշիւ՝ զոր պէտք չէր որ ան բաժնէր.
Տեսնե՛լ գործեր մահառիթ, ու արհեստներ բիւրաւոր
Որ կը սըրեն Զեղխութիւնն ու կը սպաննեն մարդն աղուոր.
Տեսնե՛լ բերկրանքն հաճոյքի զաւակներուն որ գիտեն
Գողոպտել զայն մարդկային ընկերներու հեծքերէն:
Հո՛ս կը շողայ դիպակով պալատականն երբ ուրախ,
Հո՛ն կը շարժէ դալկահար արուեստագէտն իրեն խող,
Հոս հըպարտներն երբ իրենց պերճանքն ամբողջ ցոյց կու տան,
Հոն կը ճօճի ահաւոր ճամբուն մօտիկ կախաղան:
Պալատին մէջ ուր կ'իշխէ հաճոյքը կէս գիշերին
Հոս, պերճօրէն հոյակապ սըրճարանին ցընծագին.
Աղմըկալի, փառաշուք կ'անցնի զինուորը հա՛տ հա՛տ.
Կը սըլանան բիւր կառքեր, ու կը շողան ջահեր շատ:
Տեսարաններն անշուշտ այս չեն տար խըռովք ու տաղտուկ,
Անշուշտ ասոնք կը յայտնեն հաճոյքն հանուր ու փափուկ:
Ասոնք խոհե՛րք են իրաւ.— դարձուր նայուածքդ անգամ մ'ալ
Հոն ուր կ'ենէր կը պառկին անտուն, անտէր, գողահար,
Անոնք՝ որոնք թերեւս հոն՝ յուսթի, օրհնած գիւղին մէջ
Լացած են լոկ հեքեաթով, անգէտ ցաւին խօլ, անվերջ:

Անոնց համեստ նայուածքը կըրնար հիւղերը պըճնել
Առջի վարդի պէս աղուոր՝ որ ցանգին տակ է ծըլեր...
Հիմակ մեկնած ամէն ինչ, բարեկամներ, յատկութիւն,
Խաղողներու գըրան մօտ, ա՛հ, կը կանգնին օրն համբուն.
Յուրտէն գալար ու թըրջած տարափներէ խօլական,
Ժանր ու լեցած որբերով կու լան պահերն այն դաժան,
Երբ ծուլութիւնն առաջին, չըպարտութիւնը քաղքին,
Անոնք թողած իլիկնին հագան ըզգեստ ծանրագին:

* *

Քեզի համար ալ քաղցրիկ, ո՛վ դուն Օպըրն սիրելի,
Քու ցեղդ աղնիւ արդեօք ո՛ր ցաւը տարաւ ահաւրի.
Հիմա մինչ իսկ, օ՛, գուցէ, Նօթութենէ ըստպուած
Հաց կը խընդրեն զաւակներդ հարուստներու գըռնէն բաց:

* *

Բայց ո՛չ, երկիրն հեռաւոր, ա՛հ, տեսարա՛ն ահաւրի,
Աշխարհն ուր կէս կորընթարդ կը բոլորուի աւելի,
Գաւառին մէջ տօթագին անոնք կ'երթան նուազուն՝
Ուր Այրաման կը գոռայ ցաւերն անոնց խօլ, անհուն:
Հեռու է ալ անկէ շա՛տ բոլոր հըմայքն անցեալին,
Վոկ սարսափներ կը վըխտան այդ եղբրքին վրայ ուժգին.
Ու բոցափայլ արեւներն որ կ'արձակեն շողեր վար
Վայրագօրէն կը ծածկեն անտանելի օրն երկա՛ր.
Անտառներն այն մենիկ ուր թըռչունն մոռցած է երգել՝
Լըռութիւնն է որ միայն կը մըրափէ անբեր.
Ա՛հ, թունայից արտեր են, ուռճացումով զօրաւոր
Ու, սև կարիճը անգուլ Մ'ա՛հ կը սպառնայ ահաւոր,
Միւր կը ցընցուի իր ամէն քայլին օտարը մէկէն.
Վըրէժխընդիր, սոսկալի օձին վախէն, երկիւղէն.
Ուր վագըրներ պահուլտած հէ՛գ զահերնուն կը սպասեն,
Ու մարդն արդէն ոճրագործ է քան անոնք, ի՛նչ կ'ըսեմ...
Երբ փոթորիկը յիմար կը պըտուտքի խօլագին,

Դաշտանը կարն ալ տմայ կը խառնէ վերն երկինքին,
Ա՛հ, սասնք ի՛նչ տարբեր՝ տեսարանէն առաջի.
Վըտակ պայծառ, հանդարտիկ մարգեր կանաչ խոտալի՜.
Պատըսպարան օգասուն գեղգեղալից անտառին,
Ուր մի միայն անմեղուկ Սիրոյ կոչեր կը պահուին...

* *

Բարե՛ր երկինք, ա՛հ, ի՛նչ վիշտ պատեց օրն այդ բաժանման.
Որ գեղջուկներն հեռացուց Հայրենիքէն սիրական,
Երբ տարաբաղդ ու խեղճուկ տարադիրներն արցունքով
Հիւզերու շուրջ կանգնեցան տեսնել Վախճանը խրոտի,
Մընաք բարով ըսին լուռ ու վայրապար ցանկացին
Գրանել վայրեր անոնց պէս Արեւմուտքէն ալ անգին.
Ու սարսուղին նայեցան, ա՛հ, խորութիւն հեռաւոր,
Դարձան լացին տակաւին, դարձան լացին սրգասուր.
Առաջին հեղ մեկնեցաւ, ա՛հ, մեծաւորը գիւղին
Դէպ՝ աշխարհներ նորագիւտ ու լացաւ խոր, ցաւազին.
Ու ինքնիրեն տակաւին հաւատքի մէջ յաղթական,
Փափաքեցաւ իր երկրին շիրմէն անգին մի՛ միայն,
Իր սիրելի աղջնակն ալ, արցունքին մէջ սիրելի՛.
Տարիքին մէջ ծերութեան ընկեր չըքնաղ ու մոյի,
Անկէ յետոյ մեկնեցաւ անփոյթ իրեն հրմայքին
Ու թողուց իր սիրահարն որպէս նեցուկ ծընողքին.
Ու բարձր հեծքով հեկեկաց մայրն իր ցաւերը դաժան
Ու օրհնեց տունն հայրենի, երջանկութեան սպասաւոր.
Ու համբուրեց արցունքով մանուկներն իր անգիտակ
Ողջագութեան կրկնապէս սիրելի խոր ցաւին տակ,
Մինչ բարեկամն իր քաղցրեկ, ա՛հ, կը ջանար ըստփ տալ.
Իր ցաւին մէջ զօրաւոր, փլափլաւորով անգագար:

* *

Օ՛ր, Զեղխութիւն, երկինքի վրճով ըլլաւ անիծում,
Քեզի համար ամէն ինչ սառեց պէս չարն է փոխում.
Դեղերդ ինչպէս նենգաւոր՝ որպէս նեկտար պատուական
Անոնց հաճոյք կու տայ միշտ կործանելու համար միայն...
Քեզմով բոլոր երկինքներ թօշ կանանչով կը պծեն,
Միայն սրնանկ հմայքով ու դալկահար, տըրտմագին.
Անոնք կ'աճին աւելի ամէն վայրկեան խօլարար
Յաւէ ահեղ և ուռած՝ ձոյլ մը որպէս անգագար,
Մինչև կորովն ըսպառեց ու ամէն մաս լըռելեայն
Վա՛ր, վա՛ր ինկաւ փրկատակ մ'իրբև ամայ, ցիրուցան:

* *

Հիմա այլեւս կործանումն ըսկրած վաղ, և դաժան
Քանդուածի կէս դործն, աւա՛ղ, կատարում է յաղթական.
Հիմա այլեւս, իմ մասին, երբ կը դատեմ հոս կանգնած,
Սովորոյթն ալ գեղջկական, ա՛հ, մեր երկիրն է լըքած:
Հոն՝ վարը ուր խարըստող նաւն առաջատար կը բանայ՝
Որ յուրքէն կը շարժէ դրօշն հովին դէմ հիմա,
Անոնք հեռո՛ւն կը տանի. մաղձառութիւնն մ'ըզեցած
Կ'անցնին անոնք սփռնքէն. ամբողջ ծովափն է տըխրած.
Ա՛հ, գոհացած Աշխատանքն, ապրնջական Սըրտմաշուք,
Հարսանեկան ցընծագին Գութ կար այնտեղ մեղմ, փափուկ.
Կային անմեղ փափաքներ, Կարեկցութիւն ջինջ, խաղաղ,
Անկեղծութիւն անյողդողդ, հաւատարիմ Սէր ուրախ
Ու դուն ալ, ո՛վ քաղցր աղջիկ, ո՛վ իմ քերթումն սրգաւոր,
Թըռի՛ր դարձեալ հոն ուր դեռ հաճոյքն անմեղ է հըզօր,
Այլատրած, խըպինքի սոյս օրբուն անյարմար,
Դուն սիրտը չես գըրաւեր և կամ շահեր համբաւ ալ.
Ո՛վ ըզմանուղ իմ քերթումն, չար համբաւումն, մերժւած,
Առանձնութեան մէջ փառքն իմ ու ամօթն ալ խուժին ցած,
Ո՛վ իմ աղբիւրս օրհնութեան, ամբողջ մըռայլ հեծծանքի՝
Որ զիս թշուառ գըտար նախ ու պահեցիր այնպէս զիս,
Ո՛վ առաջնորդ գերագանց արուեստներէն ալ բոլոր,
Ո՛վ լարութիւն հոգատար, մնաւ բարով կ'ըսեմ այս օր:

Մընա՛ս բարով, ա՛հ, ուր որ հասնի քու ձայնըդ ուժգին
Դորնոսի լերկ ժայռերուն, Փամպամուտքի ափունքին,
Հասար՛կածին գօտիներն ուր ջերմութիւնն դուրս կու տան,
Բեւեռային աշխարհներն ալ ձիւնապատ յաւիտեան,
Տար Զայնդ ուժգին, տիրելով ժամանակին բովանդակ,
Վայրագութիւնը մեղմէ կըլիմային դժբընդակ,
Ճշմարտութեան դուն օգնէ քու ճիգերովդ հաշտարար
Ու սորվեցուր մարդերուն որ Շահն ընեն արհամարհ,
Սորվեցուր թէ թող կորով առնէ երկիրն հայրենի,
Թէ՛ւ աղքատ, բայց դարձեալ օրհնած ըլլայ ան պիտի,
Թէ՛ յորձանքն այդ ըշտապող կը կործանի անպայման,
Ծովերն ինչպէս կը քանդեն թումրերն հաստատ, յաղթական.
Քանի որ Ուժն ինքնավար կըրնայ յաղթել դարերուն,
Փայռերն ինչպէս կուրծք կու տան կոհակներուն, հովերուն...:

ՕՓՈՆՆԸՐ (ՄԻՇԱԷԼ)ԷՆ

Զ Ա Ր Թ Օ Ն Ք   Զ Ի Ն Ո Ւ Ո Ր Ն Ե Ր Ո Ւ Ն

Ելէ՛ք, ո՛վ իմ դուստներս, ալ առաւօտն է պայծառ,
Կը շողշողայ ցոյն ահա՛ շագանակին ոստն ի վար,
Ու կը նըստի մառախուղն գետին վըրայ թուրօրէն,
Թէ՛ւ բոսոր շողերն բիւր Արեւելքն ալ կ'արիւնեն:

Ըսթափում, ա՛հ, ըսթափում,
Մացառին կամ դաշտերուն
Վըայ ծնունդով փառաւոր
Կ'ելլէ Աւօտն ալ բոսոր,
Ըսթափում, ա՛հ, ըսթափում:

Երագեցիք ձեր տան մէջ ամբողջ գիշերն անդորրիկ,
Սիրուհինուդ նայուածքին տակ ապրեցաք երջանիկ,
Եղէք հիմակ մասնակցիդ դուք բոլորին, ա՛հ, կըրկին,
Եղէք դուք մարդ ցորեկուան մէջ, սիրահար՝ գիշերին:

Ելէ՛ք, ելէք, ա՛հ, ելէք,
Դուք քընացաք շատ երկար.
Ելէք, ելէք, ա՛հ, ելէք,
Արեւելքն է բոցավառ.
Ելէ՛ք, ելէք, ա՛հ, ելէք:

Ամէն ձորէ ու բլրէ եռանդագին կը հասնին
Աղաղակող ձայներն ալ սըրինգին ու թըմբուկին.
Ու զով ու թարմ օդին մէջ առաւօտեան բոցավառ
Զինուորներ ջոկ ջոկ կու գան, կը խմբուին խօլարար:

Շարուեցէք, ա՛հ, շարուեցէք,
Ամէն մարդ իր գործին վրայ.
Շարուեցէք, ա՛հ, շարուեցէք,
Դէմբով ուրախ, աներկբայ
Շարուեցէք, ո՛հ, շարուեցէք:

Օ՛ՂԱՐԱ (ԹՅԷՈՏՈՐ)ԷՆ

ՄԵՌՆԱԼԻՆ ԲԱՆԱԿԵՏՂԸ

Խուլ թմբուկին արխուր վանկերն հրնչած են
 Կէս գիշերուան հանգիստն ա՛լ,
 Ձեն հանդիպիր մարտին դաշտին վրայ նորէն
 Քաջն ու ինկողն հոգեվար:
 Համբաւի վեհ դաշտին վրայ երկնային
 Անոնց վրանն է ցիր ցան.
 Կը հըսկէ փառքն բանակետոյն, ա՛հ, մեռեալին,
 Հանգիսաւոր, տիրական:

Թշնամիին զըրոյցն ահեղ արշաւին
 Ձեփուռին հետ չի չըջնիր,
 Ձըկան խոհեր կէս գիշերուան ցաւադին,
 Ա՛հ, սիրածին տըխրալիր.
 Ձի խանդաբեր մարտին ցընորքն՝ առտըւան՝
 Մարդիկներուն քունն անդորր,
 Ոչ ալ սըրինգն, եղջերափողն խօսկան
 Կը հընչէ Մարտն ահաւոր:

Ժանգոտած են սուրերն ահեղ՝ կարմիրով,
 Անոնց անկերն են ծըռած,
 Դըրօշն անոնց՝ որ կը ծըփայ ցեխին քով.
 Իրենց պատանք է հիւսած.—
 Ու լըւացած են արցունքները թաղման
 ճակատն անձնիւր ըրծաւոր,
 Վերքերն հիմա պատերազմի, քաջութեան
 Ալ չեն կոտտար իրաւ որ:

Անցած են ալ ի՛նչ ջոկատներ, ընկերներ,
 Փողին հնչումն ահաւոր,
 Թընդանթներ սարսափելի բօթաբեր,

Ձայն ու աղմուկն ալ բոլոր.
 Մարտի կոչեր, փառքի խօսքեր ալ չըկան
 Ու չեն սարսուար խօլարար,
 Կուրծքերն ամէն, որ եղած են անկենդան,
 Պայքարի խանդ չեն ըզգար:

Հիւսիսային քամին ինչպէս գըժընդակ
 Կ'աւլէ անհուն լեռնասար,
 Թըշնամին սեգ: Յաղթանակի՝ անպարփակ,
 Խուժեց ուժգին դէպի վար.
 Ան որ լըսեց ամբոխին ձայնն ահագին,
 Նետեց ինքզինք դաշտին վրայ,
 Ձի գիտէր թէ նըշանարանն էր կըռուին
 Կամ Յաղթութիւն և կամ Մահ...: »

Հանգչէ, մեռեա՛լ, զըմբռնւած, սըրբացած,
 Քու արիւնդ էր փըրկարար.—
 Ձը պիտի հօս քայլէ ոտքեր չարացած.
 Կ'ըլլայ շիրիմդ միշտ դաւար:
 Ձի մուցըւիր քու փառքդ երբեք, պերճափա՛յլ,
 Քանի Համբաւն հետք ունի.
 Քանի Պատինն, ա՛հ, ցոյց կու տայ քաջին վայր,
 Ուր կը նընջէ ան բարի:

Պիտի պատմէ ճապանագիրն հոն մարմար՝
 Քերթողին երգը անմահ,
 Սահի՛ն, երթան երբ տարին երկ երկար,
 Դուն անմեռ ես աներկրայ.
 Ո՛չ աւերումն և ոչ քանդող ցուրտ ձըմեռ,
 Ո՛չ վըճիւնն ալ դարերուն
 Դամբարանիդ կըրնան շողքն սյն մըթափնել
 Որ կը պնտմէ Յաղթութիւն...:

ՕՓԻԷ (ԱՄԵԼԻԱ)ԷՆ

ՈՐԲՈՒԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գուլթին սիրոյն համար, կեցեք, ո՛վ տիկին,
 Ու լրեցեք պատմութիւնն որը տըղեկին.
 Նայուածքներէս ձեր Գուլթն անշուշտ կ'արթըննայ
 Ինչ որ իղձն է այսօր նըւաղ, մարմարեայ...
 Երբեքն ես ալ ունէի մօր փառքն աղուոր,
 Հաճոյքն ու Բոյսն իմ հայրիկին զօրաւոր՝
 Բայց ան. մեռաւ Նիլի տհեղ կրուին մէջ,
 Ու ես հիմա որը մ'եմ տըխուր, ա՛լ անվե՛րջ:

Ո՛վ հէ՛գ տըղայ, բերկրեցայ ես, ա՛հ, որքան,
 Երբ ու եկան լուրեր Նիլի յաղթութեան.
 Կը թըռչէի ամբոխին մէջ փողոցին
 Տեսնելու լոյսը տուններուն ցընծագին,
 Բայց մայրս եկաւ կը ստիպէր զիս երթալ տուն,
 Ձեր դիմանար լըսել սըրտիս ցընծութիւն,
 Ձի յաղթութիւնն այդ հօրս մահով գընուած էր,
 Ու, ես եղած էի որբուկ մը անտէր:

Բարձր ու երկար էր աղաղակն ամբոխին,
 Ականջներն իր գոցեց մայրս ալ սարսուղին.—
 «Կեցցէ, կեցցէ՛», կ'աղաղակէր մինչդեռ ան,
 Մայրս արցունքով տըւաւ անոր պատասխանս
 «Ա՛հ, ինչո՞ւ այսպէս ի վար արցունք կը թափես,
 Երբ ուրիշներ մայր, կը ցընծան մեծապէս.»
 Ան համբուրեց զիս ու շեշտով դողդոջուն
 Անուանեց «Ո՛վ խեղճ որը տըղեկն իմ սիրուն...»

Փըսփըսացի «Ի՞նչ ըսել է, 'որը տըղաս.'»
 Երբ հոգեվար հեծեծեց ան հաղիւ հազ,
 Փակեց աչքերն. ես գոչեցի «Օգնութի՛ւն.»
 Սակայն, աւա՛ղ, ան մեռած էր այդ պահուն:

Յաւն իմ պատմել անկէ ի վեր չեմ կըրնար.
 Չունիմ հաճոյքն ես ծընողքի հիմակ ալ,
 Ու, ո՛վ տիկին, ես սորվեցայ շատ աղէկ
 Թէ՛ ի՞նչ ըսել է ըլլալ որը տըրամարեկ:
 Խընամքներովդ, ա՛հ, ուռճացայ, մեծցայ ես.—
 Ո՛չ, ո՛վ տիկին, մի՛ տըրտընջար դուն այդպէս:
 Հաւատա՛ ինծի, ես կը շահիմ իմ հացս ալ
 Նաւաստին որբուկն հըպարտ է, սէ՛գ յար:
 Տիկի՛ն, կու լա՛ք, ի՞նչ ըսի ես, ա՛հ, տիկին,
 Հագուատ, կեր, գործ դուք տըւած էք իմ կեանքին...
 Նայեցէք վար, տեսէք, ո՛վ իմ ծընողներ,
 Ձեր երջանի՛կ, երջանիկ որբը անտէր...

ՄԻ ՄՈՌՆԱՐ ԶԻՍ

Երիտասարդ պատուական, զընտ' վայրեր հեռաւոր
Ի ըտնել նոր իղձ, նոր յոյսեր, նոր բարեկամ,
Սակայն հաճէ, աղջիկներու մէջ աղուոր,
Մերթ յիշել զիս որ լըբեցիր վաղ այնքան,
Քու սէրդ ու բաղդդ, երիտասարդ պատուական,
Զի վիճակեց ճակատագիրն իմ կեանքիս,
Սա աղերսս իմ կըրնաս լըսել դուն սակայն,
Մի մոռնար զիս, մի մոռնար զիս:

Թէ խորհուրդն իմ Տառապանքիս տակաւին
Ահ, վշտահար ընէ քեզի ճամբուդ վրայ,
Մի՛ լըսեր զիս իմ ցանկութիւնս հոգեւին
Եթէ հաճիս զիս յիշել իսկ աներկբայ.
Եթէ փուշեր սակայն ոռնեցիդ արիւնեն,
Եթէ քու բաղդդ ըլլայ ցաւ, վիշտ, ո՛վ հոգիս,
Ու կարօտիս սիրող սիրտի մը նորէն,
Մի մոռնար զիս, մի մոռնար զիս...

ՖԷՅՊԸՐ (ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՈՒԻԼԵԸՄ)ԷՆ

ՇԻՏԱԿԸ ՊԷ՛ՏՔ Է ՅԱՂԹԷ

Տէրոջ գործն է շատ դժուարին.
Դժուար՝ Անոր ծառայել
Այս դաշտին մէջ կեանքի մարտին,
Ու, չը մատնե՛լ Սիրտն երեւի

Կը ծածկէ Ան ինքզինքն այնքան
Որ հոս իբրեւ թէ չի կայ,
Ու դեռ էն շատ կ'երեւի Ան
Ուր Զարին Ուժը միշտ կայ...

Կամ կը լըբէ Մարտի ժամին,
Կը կորցըւի երբ Ան ալ,
Կը թուի մեզ թողուլ առանձին,
Երբ կ'ուզենք զինք ունենալ:

Այո՛, հաւատքը չի փորձեր
Հանգանակն իսկ մեր սիրուն,
Քան անաստուած ու տըրտմովար
Պէտքերն անձկոտ ժամերուն:

Կը շահի Զարն, ու դեռ Բարին
Շատ հեշտ Զարի կը փոխուի,
Վատն աւելի կայ տակաւին,
Լաւը լաւին խաչն ունի:

Այդպէս չէ ան, բայց կը թըւի,
Կը վըհատինք այն ատեն.
Ինչպէս Աստուած խոստում ունի,
Կը կասկածինք մենք արդէն:

Տէրն է տարբեր մեր խորհածէն,
Իր ուղիներն են շատ վեր
Մտքէն, կրնայ հասնիլ նորէն
Լոկ մանկան սէրն աներերս

Ու ճամբաներն Անոր բոլոր
Կ'ուսանի Սէրը երկա՛ր,
Կ'ըլլայ խիզախ ու ահաւոր,
Երբ Միտքն երբեք չէր կրնարս

Սէրն ունի Միտքն իրեն համար
Հըզօր, ազատ է իր քայլ,
Ու Դիտութիւն կայ դեռ մէջն ալ,
Իր պարզութեան խանդավառ:

Մի՛ վրհատիք, ո՛վ դուք մարդեր,
Ուսէք ի՛նչ որ կ'ուզէ Ան,
Ու Մարտին մէջ կը գիտնաք դեռ
Ըլլալն ինչպէս յաղթական:

Երեցս օրհնած է ան՝ որուն
Կրնայ բընազգք պատմել
Թէ՛ Տէրն հո՛ն է մարտի պահուն՝
Երբ մենք էն քիչ ենք տեսեր:

Օրհնած ան՝ որ կրնայ ըսել
Ի՛նչ է շիտակը ա՛ն ո՛ւր,
Ի՛նչ որ մարդուն աչքերուն դեռ
Կ'երեւի միշտ սրբալ, ծո՛ւռ:

Արհամարհէ գովքը մարդուն,
Աստուծոյ հետ միշտ ապրի՛ր,
Զի խաչուեցաւ Յիսուսն ու գուն,
Ա՛հ, հետեւէ ճամբուն իր...

Փառքն է Տէրոջ խորհրդաւոր
Ճամբաներուն է՛ն այլուր,
Զի նըմանիր բընաւ անոր՝
Որ կը գովէ մարդն անդուր:

Ի՛նչ որ մարդիկ մեղք կը կարծեն,
Կը հիւսէ փա՛ռք անկէ Ան,
Իր աշխարհին մէջ գոհ արդէն
Կը խաղայ խաղն պարտութեան:

Արդարութեանն Անոր հաւատ՝,
Ու զօրացուր, սիրտդ վրհատ,
Դարձիւր մարտի դաշտին վըրայ
Ու կըռուէ քաջ, անընդհատ:

Արդարութիւնն Մահիճն է այն՝
Ուր կրնայ մեր սիրտն հանգչիլ,
Ուր մենք խոնջած ու տըրտմական
Կրնանք մոռնալ ցաւն ալ դեռ...

Ուղիղն՝ ուղիղ, Անկէ ի վեր,
Պէտք է շիտակը յաղթէ,
Կասկածիլն է հաւատք երե՛ր,
Ու վարանումն ալ Մեղք է...

ԱՅԼԵՒԱՅԼ ՆԵՐ

ԷԼԻԵԹ (ԷՊԻՆԻՉԸՐ)ԷՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ՏԱՊԱՆԱԳԻՐԸ

Կեցի՛ր, անցորդ, հոս կը պառկի քու եղբայր,
Ա՛հ, բանաստեղծն աղքատին,
Անոր գերբն էր դէր, բիւ երկինքն ու անտառ,
Մարդ ու լըճակ ժրպտագին.
Ուսուցիչն էր ողբն արցունքոտ Հոգիին,—
Գերին ու վէս բռնակալ—,
Փողոց, զընդան ու գործարանը մըթին
Ու պալատն ալ, շիրիմն ալ
Ա՛հ, ամէն տեղ մեղքը տեսաւ եղբայրդ այս,
Յանցաւոր է, ա՛հ, ան ալ,
Երբ ցաւերէ ու վրտանգէ վաղարհաւ
Ձի պահանջեց զերծ ըլլալ
Ձնչին էակն, միջատն անգամ աշխարհին
Վախցաւ ատել կամ սիրել,
Բայց ան յարգեց գեղջուկ ձեւերն ու հոգին
Մեծիկն պէս, շա՛տ ալ դեռ,
Ու ան օրհնեց բարեսէրն որ խոր սիրով
Կ'օգնէ անդու աղքատին,
Ու գանեցաւ յաւակնօրէն սէ՛գ, խըռով
Որ կ'աւարէ ճիգն այլին:
Ձեռք մը գործող, գանկ մը կազմող ծրարգիր,
Սիրտ մ'ըզգացող, համարձակ
Հո՛ս է պառկեք Մարդն որ կերտեց անձանձիր
Խնչպէս որ է Մարդն համակ...

ԱՆԱՆՈՒՆ ՇԵՂԻՆԱԿՆԵՐԷ

Լ Ո Յ Ս Ե Ր Ո Ւ Մ Է Ջ

Կեանքն է հանգիստ մը շատ կարճ. կը յամենայ մինչ ցերեկ,—
Վերջալոյսէն ու լուսնի ելքին միջև նըւաղուն,
Երբ կը խուսի աշխատանքն ալ մատներէն յոգնաբեկ
Եւ մութ, հանդարտ ըստուերներ կ'ըլլան աչքին քող մ'անհուն:

Հին բուրմունքներ կը շըրջին երեքնուկի դաշտերէն
Աստղի լոյսով տեսնուած՝ որ տեսած են շատ երկա՛ր,
Սիրուած, անուշ անձերուն՝ որոնք մեկնած են արդէն
Կու գան մեզի մօտ որպէս թէ ըլլային մեր մէջն ալ:

Հին ձայներ զիս կը կանչեն հողովութի փոշիէն,
Արձագանգն ես կը լըսեմ դեռ ոտքերու բաժնըւած
Ու անձկութեամբ վայրապար կը հարցընեմ այն ատեն,
«Ի՞նչ է հըմայքն ո՞ր կ'ընէ բաներն հին միշտ սիրարծարծ»:

«Պէ՛տք է դարձեալ վերապրիլ հաճոյքներն հին, պատուական»
Անոնց յուշեբէն իսկ մաքուր ու արդար դեռ կը պահեն.
Երուսաղէմի մէջ իսկ մեր Տէրն ըսաւ յաղթակա՛ն
Թէ ամէն բան կը ստեղծեմ ու նոր կ'ընեմ ես նորէն:

Ես գոչեցի, «Ո՛վ հա՛յր, հին բաներն պէտք է մօտ ըլլան.
Խեղդէ իմ սէրն և կամ դուն վերադարձուր անցեալն իր,
Վերադարձուր հին դաշտեր չըքնաղ ճամբով, չըքեղ քան
Բոլոր փայլուն ուղիներդ և պալատներդ անծիր»:

Խաղաղութիւն, Անդորրա՛նք երկնի երկրի ո՛վ մեծ Տէր,
Որ կը ճանչնայ մարդկային սրբտին հըրայրքն ու պայքար,
Դըժոխքի գետ կամ վըտակ Իր գահէն դուրս չեն վազեր,
Միայն յըստակ, երկնային կեանքի գետեր բարեբար:

Ան տըլաւ կեանքն իր բոլոր քաղցրութիւնով հեշտագին,
Հին սէրերն, հին արեւոտ զարդերն ինք ետ պիտի տար,
Միայն անէծքը մեղքին ու թերութեան, պակասին
Պիտի տանջէ քու հոգին, պիտի աւրէ երկիրդ ալ:

Սուրբ կեանքով զկն պաշտէ միշտ դատանքներուդ մէջ օրուան:
Հաւատքը քեզ կը տանի իր արեւին հեռակայ,
Ու այն պահուն ցընծութեան սաղմոսն ալ խո՛ւնկ տիրակա՛ն
Պիտի լեցնէ պահն հանդարտ այգերու մէջ որ կու գայ:

ՄԻ՛ ՍԻՐԵՐ ԶԻՍ ԳԵՂԻՍ ՀԱՄԱՐ

Մի սիրեր զիս գեղիս համար,
Դէմքիս, աչքիս բոցավառ,
Ոչ մէկ մասին համար մարմնիս,
Ո՛չ զի միշտ գոհ է հոգիս.—
Զի ասոնք վաղ կը նուաղին,
Ու կը զատուինք մենք կըրկին:
Վընտջ աչքին նայէ միայն
Ու անգիտակ սիրէ զայն.
ձիշդ նայն պատճառն պիտի անվերջ
Լնէ մեր սէրն ալ անշէջ:

ԼՈՐՏ ԼՈՎԷԼ

Մեծ գըղեակին գըրան առջև կեցաւ ան՝
Լորտ Լովէլն իր շոյելով նրժոյգն ըսպիտակ,
Երբ Նանսի Պէլ օրիորդն եկաւ յաղթակա՛ն
Բարի ճամբայ մաղթեց անոր գըլխահակ,
Սիրականին գըլխահակ:

«Ո՛ր կ'երթաք դուք,» ա՛հ, հարցուց ան, «Լո՛րտ Լովէլ,»
Ահ, Նանսի Պէլն հարցուց անոր «Ո՛ր կ'երթաք,»
— «Ես կ'երթամ ալ, ո՛վ Նանսի Պէլս, երկիրներ
Տեսնել հեռուն, ի՛նչ երկիրներ անպարփակ,
Ի՛նչ երկիրներ անպարփակ:»

«Ե՛րբ պիտի դուք վերադառնաք. Լո՛րտ Լովէլ,
Վերադարձն ե՞րբ պիտի ընէք» ըսաւ ան.
— «Մէկ տարիէն կամ աւելի, այսպէ՛ս դեռ.
Կու գամ կըրկին Նանսի Պէլիս սիրական,
Նանսի Պէլիս սիրական:»

Մէկ տարիէն բաց չի կըրցաւ ան դառնալ.
Գընաց տեսնել երբ երկիրներ հեռաւոր,
Միայն սիրտն երբ ալ եղած էր ձանձրահար
Նանսի Պէլին վերադարձաւ, ա՛խ, մի օր...
Նանսի Պէլին, ա՛խ, մի օր...

Հեծաւ նրժոյգն ան իր կաթի պէս ճերմակ,
Եկաւ մինչև Լոնտոն քաղաքն ըշտապով,
Եւ հոն լրեց սուրբ փանքրասի լացող զանգ.
Ժողովուրդին հեծքն ալ անվերջ ու խրոսով.
Հեծքն ալ անվերջ ու խրոսով:

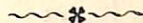
Լորտ Լովէլն, «Ո՛հ, ի՛նչ է պատճառն ահաւոր,»
Հարցուց «Ի՛նչ է պատճառն արդեօք,» Լորտ Լովէլ.
— «Լորտի մ'աղջիկ մեռաւ.» հեծեց կին մ'անոր.
«Օրիորդ. Նանսին մեռաւ.» ըսին ուրիշներ...
«Մեռա՛ւ.» ըսին ուրիշներ:

Հըրամայեց բանալ անոր գերեզման,
Ու իր ձեռքով պատռեց պատանքը անոր.
Ու համբուրեց ա՛ն շըրթներ պա՛ղ, սառնանքման,
Մինչև արցունքն ալ ցամքեցաւ ու բոլոր,
Ահ, ցամքեցաւ Ակն աղուոր:

Օրիորդ. Նանսին մեռաւ որպէս թէ երէկ,
Լորտ Լովէլն ալ մեռաւ այսօր յեղակարծ.
Օրիորդ. Նանսին մեռաւ մաքուր ցաւէ բեկ,
Լորտ Լովէլն ալ մեռաւ Վիշտէն բոցարծարծ.
• Մեռաւ Վիշտէն բոցարծարծ:

Օրիորդ. Նանսին փանքրասի մէջ թաղեցին
Ու Լորտ Լովէլն ալ դասին մէջ, մօտ այնքան,
Հոն ծըլեցաւ վարդ մը կուրծքին Նանսիին
Ու մասրինի մ'ալ Լովէլի կուրծքին վրան,
Լորտ Լովէլի կուրծքին վրան:

Անոնք մեծցան մինչև գըմբէթը ժամուն,
Ու անկէ վերջ չէին կըրնար ելնել ալ.
Ու հոն իրար փաթթըւեցան, Սէ՛ր անհուն.
Բոլոր անկեղծ սիրողներուն ի՛նչ տիպար.
Սիրողներուն ի՛նչ տիպար...

Գ Ի Շ Ե Ր Բ Ա Ր Ի

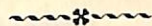
Մաքող արեւը կը հասկի,
Կ'իջնեն շուքերն իջկոսան.
    Լոյսն խոյս կու տայ,
    Մահն է օրուայ,
Լըռութիւնն է ամէն բանի —
    Գիշեր բարի:

Պաշարն Աշնան կը կամեւելի,
Հատնող տարուան նախընթօր:
    Կ'իյնայ տերեւ,
    Քամին է խեւ
Ու ձըմեռն է մօտաւոր —
    Գիշեր բարի:

Տարիքն անցած է խանդալի,
Շուքերն իրեն ձըգած վար.
    Օրեր կ'անցնին,
    Կ'երթայ տարին,
Կը դիմէ կեանքն ու դէսլ՝ մար... —
    Գիշեր բարի...:

Պ Ե Ր Ձ

ՆԻԻԹԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

	էջ
Յառաջաքան, Տօքթ. Ֆ. Ու. Մէքալըմի	3
Երկու խօսք	4
ԷՄԸՐՍԸՆ (Բալֆ Ուալտօ), պատկերով	5
Գանգըրտի երգը	6
«Բանտորան»	7
ԹէնիսՍԸՆ (Ալֆրէտ), պատկերով	8
Օրերն որ ա՛լ մեռած են...	9
Թեթեւագէն վաշտին յարձակումը	9
Հնչեցէ՛ք, Զանգեր	11
Սրինգին երգը	12
Հարուած մը իր «Ին Միմոդիաւնէն»	13
ԼՈՆԿՅԵԼՕ (Հէնրի Վ.), պատկերով	15
Հրեշտակներու ոտնաձայնը	16
Իրիկուն է	17
Գիւղին դարբինը	19
Աւելի՛ վեր	20
Մանուկներու ժամը	22
Կեանքի Սաղմոսը	24
Սուրբ Օգոստինոսի Սանգուէրը	25
Պատին ժամացոյցը	27
ԳՐԷՑ (Թոմաս)	30
Եղերբը	30
Հ. ՀԸՆԹ	35
Ապու Պէն-Աահէմ	35
ՀիՄԷՆՍ (Ֆելիչիա)	36
Ընտանիքի մը Շիրիֆները	37
Գասապիտնքա	39
ՀՈՒԻԹԸՐ (Ճոն Կրինլիֆ), պատկերով	40
Մոտ Միւլըր	40

Իմ Սաղմոսս	42
ՀՈՒՏ (Թոմաս)	44
Շապինին Երգը	47
ՄԻԼԹԸՆ (ձոն), պատկերով	50
Հնչեակ	51
Փրեւմունտի վերջին ջարդին վրայ	51
ՄՈՒՐ (Թոմաս)	
Հայրենիքի քաղցր քնա՛ր	53
Սա Զանգակներն իրիկուան	53
Մարիամին Երգը	54
Սա վերջին վարդն է ամառուան	55
ՆՈՐԹԸՆ (Գայօրին)	
Մնաս բարով՝ կ'ըսէ Արապն իր ձիուն	56
ՇԷԼԻ (Փէրսի պիշ), պատկերով	58
Արտոյտին	59
Փոփոխութիւն	62
Ամպը	63
ՈՒԱԹՍԸՆ	
Դեղեցիկ Զիւն	67
ՈՒՐՏՍՈՒՐԹ (Ուիլեմ)	
Եօթն հոգի ենք	70
Հնչեակ	72
Տաղ առ պարտականութիւն	73
Հոգիին նախադոյութիւնը	75
ՊԱՅՐԸՆ (Լորա, ձորճ կորտըն), պատկերով	77
Սենեքերիմի Աւերումը	78
Շիրոնի կալանաւորը	79
ՊՐԱՅԸՆԹ (Ուիլեմ Բըլըն) պատկերով	91
Պատերազմի դաշտը	92
ՊՐԱՌԻՆԻՆԿ (Էլիզապէթ Պարէթ)	94
Բունը	94
ՍԱՌԻԹԻ պատկերով	95
Պէնհայի ճակատամարտը	97
Ինչքէյրի Ժայռը	99
ՍԹՕՐԻ (Ուիլեմ Ուէթմոր)	
Յաղթուածին	102

ՍՓԷՆՍԸՐ (Ուիլեմ Բոպերթ)	102
Պէթհ Կէլըդ	103
ՍՔԱԹ (Սըր Ուոլթըր), պատկերով	107
Լախինվար	108
ՓԷՅՆ, պատկերով	110
Հայրենի՛ք, քաղցր հայրենիք	110
ՔԱՌԻՓԸՐ (Ուիլեմ), պատկերով	111
Պատկերին դիմաց	112
Զմրան երեկոյ	113
Տաղեր	114
ՔԻՆԿՁԻԻ (Զարլս)	
Երեք ձկնորսները	116
ՔԻՅ (ձոն), պատկերով	117
Տաղ	118
ՔՈԼԸՐԻՃ (Սամուէլ Թէյլըր), պատկերով	120
Բոլոր արարածներու սէրը	121
Հոգիներու երգը	122
ՕԼԻՎԸՐ ԿՈԼՏՈՄԻԹ, պատկերով	123
Գիւղն ամայի	124
Օ՛ՔՈՆՆԸՐ (Միշաէլ)	
Զարթօնք Զինուորներուն	139
Օ՛ՀԱՐԱ (Թհէնտոր)	
Մեռեալին բանակետը	140
ՕՓԻԷ (Այելիա)	
Որբուկին պատմութիւնը	142
Մի՛ մոռնար զիս	144
ՖԷՅՊԸՐ (Ֆրէտէրիք Ուիլեմ)	
Շնտաղը պէտք է յաղթէ	145
ԱՅԼ ԵՒԱՅԼՆԵՐ	
ԷԼԵԸԹ ԷՊԻՆԻՉԸՐ	
Բանաստեղծի մը տապանագիրը	148
ԱՆԱՆՈՒՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ	
Լոյսերու յէջ	149
Մի սիրեր զիս գեղիս համար	151
Լորա Լովել	152
Դիշեր բարի	154
ՆԻԹԵՐՈՒ ՅԱՆԿԸ	155
ՎՐԻՊԱԿ	158

ՎՐԻՊԱԿ

Էջ	Տող	Սկիզբ	Ուղիղ
	Վերև		
36	17	Հիւսիսի	Հարաւի
40	7	լըսեց	լըսեց
42	27	երկունքի ցաւ	ցաւն երկունքին
44	1	անհետ՝	անհետ՝ տակաւին,
56	6	ալ կը թըռչիս	ալ դուն կը թըռչիս
56	12	շոյեն	կը շոյեն
56	19	աչքի	աչքդ
57	12	ուրն	ջուրն
64	1	իմս արփինաս	իմ սարփինաս
68	28	ես	կես
68	29	դողդոջուն	դէպի տուն,
73	20	դուն կ'ապրիս	կ'ապրի
74	31	վըստահութեան	վըստահութիւն, ա՛հ,
75	21	անոր պէս	պէս անոր
76	1	ամենաթանգ	ամենաթանկ պահն
78	1	քայլ	Գայլ
78	14	հըպարտութիւնն	հըպարտութեան
78	14	արծաթով	արծաթ
97	3	անի	ան դեռ
100	12	պիտի չարչարիմ	պիտի քանդեմ չարաշուք
105	6	ան չը գըթաց	չը գըթաց ան
128	7	ունոյնամբն	ունայնամիտն

Ծանօթ. Օրիվըր Կոլասմիթ պէտք էր Կ գրին կարգը դնել:

ՀՀ Ազգային գրադարան

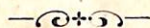

NL0169386

Մ

«ԱԻԵՏԱԲԵՐ»Ի ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ

Ոսկեգետի Թագաւորը ձօն լ'ըսգըմ. (Թրգմ.) Դերիշ - Բնար
 Գին 1 դր.
 Կաղ իշխանիկը Միսիս Դրեյք (Թրգմ. Դերիշ - Բնար » 2 »
 Աստուածաւունջի Տունկերը Յոբ. Յովի. Ար.
 Բինեան » 7 50

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Արեւելեան Դէմքերու Շարքերէն՝ «Պուսեան» Գին 1 դր.,
 «Գաւառին Տարեցոյցը» 1911 » 6 »
 «Հայրենի » 1912 » 7 »
 «Հայուն » 1913 » 10 »
 «Հայուն տարեցոյցը» Գ. տարի, մամուլի տակ
 «Իվաննէլին», Լոնկֆիլդի գլուխ գործոցի բարգմանութիւնը,
 շէղ տպագրութեամբ, Գին 4 դր.
 Անգլ. - Հայ Զրուցատրութիւն Գին 10 դր.

Գին 7.50 դր., 2 ֆրնֆ., 40 սենդ.

